

Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích
Zdravotně sociální fakulta

Mezináboženský dialog a bioetika

diplomová práce

Autor práce: Bc. Iveta Rodková

Studijní program: Rehabilitace

Studijní obor: RPN/P

Vedoucí práce: Mgr. et Mgr. Ondřej Doskočil, Th.D.

Datum odevzdání práce: 20. 5. 2013

Abstrakt

RODKOVÁ, I. Mezináboženský dialog a bioetika. České Budějovice, 2013. Diplomová práce na Zdravotně sociální fakultě Jihočeské univerzity, vedoucí práce Mrg. et Mgr. Ondřej Doskočil, Th.D.

Předkládaná diplomová práce se zabývá tematikou mezináboženského dialogu a bioetiky. Analyzuje etické souvislosti spojené s vybranými biomedicínskými tématy, konkrétně eutanázií, interrupcí, asistovanou reprodukcí a výzkumem na embryonálních kmenových buňkách pohledem tří světových monoteistických náboženství (křesťanství, judaismu a islámu). V posvátných knihách, vydaných dokumentech a dalších dostupných zdrojích hledá odpovědi na otázky, jak a proč se jednotlivá náboženství staví k těmto bioetickým tématům. Teoreticky zaměřená práce si klade za cíl poukázat na zjištěné rozdíly a především shody.

Ve své úvodní části práce popisuje jednotlivá náboženství v souvislosti s lékařskou etikou obecně. Stručně charakterizuje náboženská vyznání a čtenářům nabízí dokumenty, ze kterých etické pohledy vychází. Zabývá se tu např. srovnáním Hippokratovy versus Asafovy přísahy jakožto příkladu prolínání dvou kultur. Udává rozdílnosti a společné rysy monoteistických náboženství.

Po obecnější problematice jednotlivých náboženství následuje kapitola zaměřená výhradně na mezináboženský dialog. Práce poukazuje na důležitost dialogu mezi náboženstvími, který je předpokladem náboženského smíru a tím i světového míru. Vysvětluje pojem mezináboženského dialogu, akcentuje nutnost uchování respektu k lidem jiných vyznání a zároveň zachování si vlastního přesvědčení. Mezináboženský dialog představuje otevřenost vůči neznámému a ochotu k diskuzi. Nelze se krátce nepozastavit u projektu Světový étos švýcarského profesora teologie Hanse Künga, v jehož centru zájmu se nachází právě několikrát zmiňovaný mezináboženský dialog.

Další kapitoly diplomové práce již hovoří o vybraných bioetických otázkách a přístupu k nim ze strany judaismu, křesťanství a islámu. Práce se tu nejprve zabývá

problematikou eutanázie, následně interrupce, asistované reprodukce a nakonec výzkumem na embryonálních kmenových buňkách.

Z nabytých znalostí studiím dostupných zdrojů je patrné, že světová náboženství jsou z uvedených bioetických témat nejvíce jednotná v názoru na eutanázii. Všechna monoteistická náboženství se odvolávají na nedotknutelnost a posvátnost lidského života od jeho počátku až po přirozenou smrt. Jediný Bůh je tvůrcem a majitelem veškerého stvoření. Proto na eutanázii i asistované suicidium pohlíží negativně a s odstupem jako na čin, který do rukou člověka nepatří. V roce 2005 podepsali zástupci tří monoteistických náboženství České republiky dokument, v němž vyjadřují společný negativní postoj k otázce eutanázie.

Na rozdíl od souhlasného názoru na konec lidského života, který pro všechna náboženství nastává okamžikem přirozené smrti, panuje nejednotný názor v pohledu na jeho počátek. Z toho, jaký mají křesťané, židé a muslimové názor na počátek lidského života se potom odvíjí postoj k interrupcím, asistovaným reprodukčním i výzkumu na embryonálních kmenových buňkách. Podle křesťanství začíná lidský život v okamžiku početí. Proto k těmto medicínským technikám zaujímá z etického hlediska nejkontroverznější postoj. Život matky tu má stejnou hodnotu jako život jejího plodu. V židovství má lidské embryo nižší status než narozené dítě. Proto tato víra zaujímá k problematice o něco benevolentnější postoj nežli křesťanství. Přesto však musí být dodržovány určité mantinely, o kterých je pojednáno níže. V myšlení islámu je pro otázku interrupce, asistované reprodukce i výzkumu na embryonálních kmenových buňkách zásadní okamžik tzv. oduševnění plodu. Teprve po tomto okamžiku embryo získává status lidské osoby a tím se stává nedotknutelné. Islám a judaismus se tedy k bioetickým otázkám (vyjma eutanázie) staví méně přísně než křesťanství.

Diplomová práce nabízí svým čtenářům přehled názorů a hodnot jednotlivých monoteistických náboženství na otázku bioetiky se zaměřením na mezináboženský dialog. Tím přináší přehled shod a rozdílností v etických názorech.

Klíčová slova

mezináboženský dialog - bioetika - judaismus - křesťanství - islám

Abstract

RODKOVÁ, I. *Interreligious Dialogue and Bioethics*. České Budějovice, 2013. Diploma thesis at the Faculty of Health and Social Studies at the University of South Bohemia, the thesis advisor Mgr. et Mgr. Ondřej Doskočil, Th. D.

The diploma thesis deals with the topic of interreligious dialogue and bioethics. The thesis analyses ethical context of specific biomedical issues, namely euthanasia, abortion, assisted reproduction and embryonic stem cells research viewed through the eyes of three world monotheistic religions (Christianity, Judaism and Islam). Sacred books, published documents and further available sources are used to explain the approach of those religions to the bioethical issues (answering the questions of why and how these religions approach the issues). The aim of the theoretical piece of work is to show observed differences and similarities.

At the beginning of the thesis there is a general description of the religions in the context of medical ethics. It briefly characterizes religious beliefs and shows documents which these ethical beliefs are based on. For instance there is a comparison of Hippocratic Oath and the Oath of Asaph as an example of mingling of two cultures. The work shows differences but also common features of monotheistic religions.

After the religions are discussed in general there is a chapter focused exclusively on interreligious dialogue. The thesis stresses out the importance of an open discussion between religions which leads to unity and reconciliation. The thesis explains the concept of interreligious dialogue, it accents the necessity of keeping respect to people professing other religions and also keeping one's own beliefs. Interreligious dialogue represents openness to unknown and willingness to a discussion. It is not possible not to mention a project called Global Ethic by a Swiss professor of theology Hans Küng, who is thoroughly interested in an interreligious dialogue mentioned above.

Further chapters of the diploma thesis deal with specific bioethical questions and with the approach of Judaism, Christianity and Islam to these questions. Firstly, the

thesis focuses on the issue of euthanasia followed by abortions, assisted reproduction and finally by embryonic stem cells research.

The knowledge gained by studying the available sources shows that out of the listed bioethical issues world religions are mostly uniform in the opinion on euthanasia. All the monotheistic religions refer to untouchability and sanctity of human life from its beginning to natural death. It is only God who is a creator and possessor of all creation. That is why euthanasia and assisted suicide is seen negatively and at a distance as an act which does not belong to the hands of man. In 2005 the representatives of the three monotheistic religions in the Czech Republic signed a document in which they express their common negative attitude to the issue of euthanasia.

Contrary to the opinion expressing agreement on the end of human life, which is seen by all the religions as the moment of natural death, there is a non-uniform opinion on its beginning. The differences in opinions of Christians, Jews and Muslims on the beginning of human life shape their attitude to abortions, assisted reproductions and also to embryonic stem cells research. In Christianity human life begins at the moment of conception and therefore from ethical point of view it has the most controversial attitude to such medical techniques. The life of the mother is valued in the same way as the life of the fetus. In Judaism an embryo has got lower status than an unborn child, therefore this religion has a slightly more benevolent attitude than Christianity. However, certain boundaries which are discussed below must be followed. In Islam the point crucial for the questions of abortion, assisted reproduction and embryonic cell stems research is when a soul is breathed into a fetus. It is only after this moment when embryo gains the status of a human person and therefore becomes untouchable. Islam and Judaism have a less strict attitude to the bioethical issues (except for euthanasia) than Christianity.

The diploma thesis presents a review of opinions and values of certain monotheistic religions on bioethics issues with the concentration on interreligious dialogue. It brings an overview of similarities and differences in ethical opinions.

Keywords

Interreligious dialogue - bioethics - Judaism - Christianity - Islam

Prohlášení

Prohlašuji, že svoji diplomovou práci jsem vypracovala samostatně pouze s použitím pramenů a literatury uvedených v seznamu citované literatury.

Prohlašuji, že v souladu s § 47b zákona č. 111/1998 Sb. v platném znění souhlasím se zveřejněním své diplomové práce, a to v nezkrácené podobě elektronickou cestou ve veřejně přístupné části databáze STAG provozované Jihočeskou univerzitou v Českých Budějovicích na jejích internetových stránkách, a to se zachováním mého autorského práva k odevzdanému textu této kvalifikační práce. Souhlasím dále s tím, aby toutéž elektronickou cestou byly v souladu s uvedeným ustanovením zákona č. 111/1998 Sb. zveřejněny posudky školitele a oponentů práce i záznam o průběhu a výsledku obhajoby kvalifikační práce. Rovněž souhlasím s porovnáním textu mé kvalifikační práce s databází kvalifikačních prací Theses.cz provozovanou Národním registrem vysokoškolských kvalifikačních prací a systémem na odhalování plagiátů.

V Českých Budějovicích dne 20. 5. 2013

.....

Bc. Iveta Rodková

Poděkování

Na tomto místě bych chtěla upřímně poděkovat především vedoucímu mé diplomové práce Mgr. et Mgr. Ondřeji Doskočilovi, Th.D. za cenné rady, připomínky, poskytnuté podklady a čas, který mi věnoval. Děkuji také své rodině za trpělivost a podporu, bez které bych vysokou školu nemohla studovat.

Obsah

Seznam použitých zkratk	10
Úvod	11
1 Náboženství a lékařská etika	16
1.1 Judaismus.....	16
1.1.1 Asafova přísaha	17
1.1.2 Hippokratova versus Asafova přísaha	18
1.1.3 Z čeho vychází židovská lékařská etika	21
1.2 Křesťanství.....	21
1.2.1 Z čeho vychází křesťanská lékařská etika	23
1.3 Islám.....	23
1.3.1 Z čeho vychází islámská lékařská etika.....	24
1.3.2 Přísaha muslimských lékařů	26
1.4 Společné rysy tří monoteistických náboženství.....	27
1.4.1 Pohled na Boha a na člověka.....	28
1.4.2 Podstata společného základního étosu - Dekalog.....	29
2 Mezináboženský dialog: křesťanství – judaismus – islám	31
2.1 Mezináboženský dialog	31
2.2 Projekt Světový étos a Hans Küng	34
3 Eutanázie očima světových náboženství	38
3.1 Eutanázie v judaismu	39
3.2 Eutanázie v křesťanství.....	44
3.3 Eutanázie v islámu	49
4 Interrupce očima světových náboženství	53
4.1 Interrupce v judaismu	54
4.2 Interrupce v křesťanství	58
4.3 Interrupce v islámu	61
5 Asistovaná reprodukce očima světových náboženství	64
5.1 Asistovaná reprodukce v judaismu	65

5.2 Asistovaná reprodukce v křesťanství.....	68
5.3 Asistovaná reprodukce v islámu	71
6 Výzkum na embryonálních kmenových buňkách očima světových náboženství	73
6.1 Výzkum na embryonálních kmenových buňkách v judaismu	75
6.2 Výzkum na embryonálních kmenových buňkách v křesťanství.....	76
6.3 Výzkum na embryonálních kmenových buňkách v islámu	79
7 Shrnutí postojů monoteistických náboženství na vybrané bioetické otázky	80
7.1 Eutanázie.....	80
7.1.1 Společné rysy vycházející z předešlých charakteristik	81
7.1.2 Vysledované rozdíly	81
7.1.3 Společné prohlášení.....	81
7.2 Interrupce	83
7.2.1 Společné rysy vycházející z předešlých charakteristik	83
7.2.2 Vysledované rozdíly	83
7.3 Asistovaná reprodukce.....	85
7.3.1 Společné rysy vycházející z předešlých charakteristik	85
7.3.2 Vysledované rozdíly	85
7.4 Výzkum na embryonálních kmenových buňkách.....	86
7.4.1 Společné rysy vycházející z předešlých charakteristik	86
7.4.2 Vysledované rozdíly	86
Závěr	89
Seznam informačních zdrojů	92
Přílohy	100

Seznam použitých zkratk

ACC - adult stem cells

DNR - Do Not Resuscitate

ESC - human embryonic stem cells

FSC - fetal stem cells

GIFT - gamete intra-fallopian transfer

IMANA - Islámská lékařská asociace Ameriky

ISCI - intracytoplasmic sperm injection

IVF - in vitro fertilizace

IVF + ET - in vitro fertilizace + embryo transfer

SCNT - somatic cell nuclear transfer

Úvod

Problematika bioetiky je v současné době vysoce diskutovaným tématem. Dnes, v jednadvacátém století, jsou lidské možnosti ve vědě a výzkumu na špičkové úrovni. To, o čem se lidem o dvě generace starším ani nesnilo, se dnes stává běžné, pro moderního člověka nepřekvapující, normální. Skutečnosti a procesy, které dříve patřily do rukou výhradně přírodě, se nyní člověk snaží ovlivňovat sám. Zdá se, že věda se nespokojí s tvrzením, že něco nelze. Pokrok jde dopředu a my zjišťujeme, že co nešlo před deseti lety, je již dnes možné. A co není možné dnes? Kdo ví, možná půjde zítra, za měsíc či v letech následujících.

V poslední době udělala moderní medicína veliké pokroky. Některá onemocnění byla prakticky vymýcena. Některé prostředky pro léčbu nemocných byly odstraněny, jiné vynalezeny. Lidský život je možné udržovat i v případech, že v medicíně zatím neexistuje efektivní terapie. Zkrátka, lékařský výzkum kráčí rychlými kroky kupředu.

Ve chvíli, kdy se však věda začíná zabývat záležitostmi, v jejichž středu zájmu se nachází člověk, vyvstává mnohým lidem na mysl nemálo otázek, na které zřejmě nedostanou uspokojivou odpověď. Jsou lidé vůbec hodni uměle zasahovat do tak vážných a důležitých věcí, jako je např. vznik lidského života či jeho ukončení? Má těhotná žena právo na to, aby vyřkla nemilosrdný soud nad dítětem, pokud se u něj prokáže diagnóza genetického postižení? Kdy vůbec začíná lidský život?

Problematikou bioetických témat se zabývalo a stále zabývá velké množství lidí vzdělaných v oborech, jako je medicína, filozofie či teologie. U nás, v České republice, mezi ně patří např. prof. PhDr. Helena Haškovcová, CSc.; prof. MUDr. Marta Munzarová, CSc.; doc. MUDr. Jan Payne, Ph.D; doc. MUDr. Jiří Šimek, CSc.; Mgr. Marek Vácha, Ph.D. a další.

Co je ve společnosti normální a co naopak zavrhováno, určuje mnoho faktorů. Na našich názorech se podílí především kultura, ve které žijeme. Prvotní vzory a impulzy člověk získává v rodině, postupně ve společenství ostatních lidí, se kterými se stýká. Vzájemnou komunikací a názory ostatních nejen na sporné otázky jsme ovlivňováni a utváříme si svůj vlastní postoj. Důležitou úlohu ve formování osobnosti

sehrává bezesporu náboženské přesvědčení. Pro lidi nevěřící je závazné dodržování zákonů státu, ve kterém žijí. Ty by měly zaručit pořádek ve společnosti. Lidem věřícím, resp. aktivně praktikujícím některé z náboženství, k těmto zákonům přibývá ještě jiný zákon, dodržovaný právě příslušníky onoho náboženství. Pro křesťanství a židovství to znamená dodržování Desatera, pro islám pravidla zaznamenaná v Koránu, Desateru nápadně podobná. Být příslušníkem některého z náboženství neznámá (alespoň by nemělo znamenat) pouze formální status, ale mělo by se odrážet v každodenním životě tohoto člověka.

Náboženství, domnívám se, by však nemělo být od běžného života nikterak oddělováno. Lidé věřící i nevěřící žijí na světě společně. Nemíjí se, řeší stejné problémy a situace. Náboženství je součástí života lidí na celém světě od nepaměti. Proto je hluboce zakořeněno do smýšlení mnoha lidí. Podílí se na utváření kultury, zvyků, tradic, myšlenek a morálních hodnot nejen věřících. V mnoha oblastech se posvátné a profánní doplňuje, spojuje a vzájemně ovlivňuje. Těžko s jistotou a sebevědomím tvrdit, kde se vůbec hranice mezi nimi nachází. Tomáš Halík ve své knize *Prolínání světů* uvádí, že náboženství nezačíná tam, kde existuje ze strany lidí nějaká představa o Bohu či bozích, ale už mnohem dříve, tedy už tam, kde jsme schopni rozeznat obyčejné, každodenní a všední od zvláštního, svátečního, posvátného.¹

Náš kulturní prostor je bezprostředně ovlivněn třemi tzv. Abrahámovskými, monoteistickými náboženstvími - judaismem, křesťanstvím a islámem. Srovnáme-li je s náboženstvími dálného východu (např. hinduismem, buddhismem, šintoismem), zjistíme, že mají daleko více společných rysů, než těch rozdílných.² Dalo by se říci, že jsou odrazem kultury a společnosti, v níž mají své počátky. Stejně jako kultura či umění má své styly a zásady, i světová náboženství nejsou ve všem jednotná. Společnou a pravděpodobně nejdůležitější hodnotou je víra v jediného Boha. V názorech, postojích, uctívání a pravidlech však nacházíme odlišnosti.

---

¹ HALÍK, T. *Prolínání světů: ze života světových náboženství*. Praha: NLN, Nakladatelství Lidové noviny, 2006, s. 8.

² KÜNG, H. *Po stopách světových náboženství*. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury, 2006, s. 227.

Jedním z často diskutovaných témat, o kterém budou následující řádky mé diplomové práce pojednávat, je výše zmiňovaná otázka bioetiky, otázka vybraných etických otázek v oboru medicíny. Nutno podotknout, že náboženství této oblasti věnují svoji zvýšenou pozornost. Na různých konferencích se vyjadřují k problémům spojeným s bioetikou a poukazují na mravní důsledky. Jejich snahou je hledat odpovědi na sporné otázky a společně s lidmi příbuzných oborů, např. lékaři, filozofy či teology, diskutovat a v nelehkých otázkách nacházet společné cesty či schůdná řešení pro všechny strany.

Nacházíme se uprostřed problematiky, kde se střetává veliká spousta názorů. Je na každém člověku, ke kterému z nich se přikloní. Existují lidé hrdě zastávající postoj proti jakémukoli zasahování do procesů přírody (patřících do rukou Božích), na druhé straně však tací, kteří jsou vyhraněni směrem opačným. Uprostřed nich potom stojí další skupina lidí, která se za jistých okolností přikloní k názoru jednomu, za jiných zase k druhému. Např. muslimský autor M. S. Hasna se domnívá, že současná relativizace náboženských hodnot a morálních zásad vede společnost pomalu ale jistě k morálnímu krachu a záhubě.³

Vraťme se však nyní již konkrétněji ke zmiňovanému lékařskému výzkumu. Medicína je obor, v němž jde výzkum tolik dopředu, že možným se dnes již stalo to, co se v dřívějších dobách zdálo nepředstavitelné. Je čím dál méně věcí, které nemůžeme. Lékaři jsou schopni zkoumat lidský genom, léčit dříve neléčitelná onemocnění, řešit neplodnost nebo naopak vyhovět ženě, která o narození dítěte nestojí. Domnívám se, že nejen náboženství si však uvědomují, že otázkou zůstává, do jaké míry jsou zásahy do lidské přirozenosti morálně správné a kdy už medicína takzvaně překročí hranice. A existují vůbec ve výzkumu nějaké hranice?

Neustále si můžeme pokládat další a další otázky. Za jakou morální cenu budeme díky moderním technologiím neustále prodlužovat lidský život? Můžeme kroky vedoucí k ukončení vlastního života považovat za čest, nebo je to spíše hanba? Může náboženská víra v sekularizované společnosti zasahovat do platného právního systému?

---

³ HASNA, M. S. *Eutanázia*, Dostupné z: <http://www.islamweb.sk/stranky/premusli/Odpovede/eutanazia.htm>.

Jak daleko je v paliativní péči příliš daleko a jak dlouho je přespříliš dlouho? Co se stane, když se lékařská etika dostane do konfliktu s náboženským přesvědčením pacienta? Pohlíží lidé na své tělo jako na chrám ducha svatého, nebo se v něm v některých případech cítí spíše jako ve věznici? Inovace ve vědě a medicíně v kombinaci se stále narůstající pluralitní společností tvoří zajímavé výzvy v právní a etické oblasti.⁴

I o takovýchto věcech je třeba přemýšlet a vést o nich otevřený dialog. Stejně jako každý z nás se k tématu může dle svého uvážení vyjádřit, i jednotlivá náboženství zaujímají své postoje, názory a přesvědčení. Každé z nich vychází ze svých zákonů a norem. Kromě toho, že příslušníci jednotlivých náboženství diskutují s lékaři a jinými odborníky, diskutují i vzájemně mezi sebou. Nyní mám na mysli střetávání různých náboženských kultur a vzájemné ovlivňování neboli mezináboženský dialog. Můžeme si všimnout rozdílů, ale je též důležité hledat to společné. Je třeba si vážit podobností, avšak zároveň respektovat odlišnosti. Jedním z teologů, katolických kněží a asi nejznámější osobností v oblasti mezináboženského dialogu vydávajícím se ve svých publikacích po *stopách světových náboženství*⁵ je Hans Küng. Nelze opomenout jeho projekt Světový Étos, ve kterém uvádí: „*Není přežití bez světového étosu. Není světový mír bez míru mezi náboženstvími. Není mír mezi náboženstvími bez mezináboženského dialogu.*“⁶

Ve své diplomové práci se zaměřuji na bioetiku a analyzuji pohledy jednotlivých náboženství se zaměřením na mezináboženský dialog. Konkrétně se zabývám problematikou eutanázie, interrupce, asistované reprodukce a výzkumu na embryonálních kmenových buňkách. Tyto problémy jsem si zvolila z důvodu jejich aktuálnosti v dnešní společnosti a rychlému rozvoji v současné medicíně. Stále zvyšující se tlak požadavků moderních lidí totiž vyžaduje neustále nové výsledky v medicíně právě v těchto oblastech. Velmi častými nároky jsou výkony v oblasti reprodukční medicíny jakožto naděje pro páry, u kterých se vyskytl problém

---

⁴ Issue 12: Bioethics and Inter-Religious Dialogue Call for Submissions. In: *Journal of Inter-Religious Dialogue* [online]. 2012 Dostupné z: <http://irdialogue.org/wp-content/uploads/2012/09/JIRD-Issue-10-Call-12.pdf>.

⁵ KÜNG, H. *Po stopách světových náboženství*. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury, 2006.

⁶ KÜNG, H. *Světový étos Projekt*. Zlín: ARCHA, 1992, s. 5.

nepločnosti. Počet umělých ukončení těhotenství se pohybuje ve vysokých hodnotách a proti tomu se následně zvedá vlna nesouhlasu ze strany věřících. Lze říci, že tyto otázky v medicíně vyvolávají bouřlivé reakce ze strany věřících lidí. Stávají se předmětem diskuzí mnoha náboženských společenství.

Teoreticky zaměřená práce předkládá čtenářům problematiku medicínských témat očima tří světových monoteistických náboženství (křesťanství, judaismu a islámu). Odkazuje se na spisy a dokumenty jednotlivých náboženství, upozorňuje na podobnosti, rozdíly a především shody.

1 Náboženství a lékařská etika

1.1 *Judaismus*

Judaismus neboli židovství je náboženstvím s hlubokými historickými kořeny. Jak říká profesor Hans Küng, židovství prokázalo jedinečnou, obdivuhodnou výdrž po všechna staletí míru i pronásledování. Židovské osudové společenství tvoří vzájemné působení tří veličin. Je to izraelský národ, izraelská země a izraelská víra. Díky tomu vzniká pocit sounáležitosti a odsud pramení společný duchovní postoj.⁷ Jediná závazná náboženská autorita, platná pro všechny židy, je židovské učení neboli Tóra.⁸

Stejně jako víra, tradice a rituály, i židovská lékařská etika je zakotvena v dlouholeté tradici židovského Zákona. Jeho nejpovolanejšími interprety jsou duchovní tohoto náboženství, rabíni. Ti se v oboru často angažují a bývají jeho velkými znalci. V dřívějších dobách byli právě rabíni často zároveň lékaři. Jejich slovo má i v dnešní době ve sporných otázkách lékařské etiky velkou váhu.⁹

Na život člověka přikazuje židovská lékařská etika pohlížet jako na posvátný a své věřící ho zavazuje jako takový zachovávat a ctít. Na posvátnost života poukazuje více než tradice Hippokratova, dokonce více než tradice křesťanská.¹⁰

Židovská lékařská etika je starobylá, velmi bohatě rozvinutá paralela k tradici Hippokratově. Své etické stanovy odvozuje z Tóry a Talmudu, jeho dalších výkladů a komentářů. Profesionální lékařská etická tradice Hippokrata je však od výkladů židovské etiky v některých věcech odlišná. Židé kladou velký důraz na autority svých duchovních - rabínů a židovské rady, zatímco profesionální lékařské skupiny mají

---

⁷ *Světová náboženství* [Spurensuche - Die Weltreligionen auf dem Weg] [TV seriál] Režie Hans KÜNG, Švýcarsko, 1999.

⁸ LYČKA, M. Smrt a umírání v judaismu. In: ONDRAČKA, L. *Smrt a umírání v náboženských tradicích současnosti*. Praha: Cesta domů, 2010, s. 80.

⁹ MUNZAROVÁ, M. *Zdravotnická etika od a do Z*. Praha: Grada Publishing, 2005, s. 26.

¹⁰ VEATCH, R. M. *Cross-Cultural perspectives in Medical Ethics*. Boston: Jones and Bartlett, 2000, s. 63.

tendenci vytvářet a interpretovat morální postoje na základě pouze jejich vlastního pohledu.¹¹

Nejstarší osobností zabývající se oborem židovské lékařské etiky je Asaf Judaeus. Jeho učení je zahrnuto v přísaze, která je souhrnem etických norem pro židovské lékaře. Jedná se vůbec o první židovský dokument související s lékařskou etikou.¹² Pochází pravděpodobně z 6. století po Kristu. Spíše než konkrétní povinnosti lékařů obsahuje obecné etické normy a principy, platící pro všechny obory společně.¹³ Asaf Judaeus byl židovský učitel medicíny. Jeho přísaha byla shrnutím pravidel určených nejen poskytovatelům zdravotní péče, ale týkala se všech židů.¹⁴

1.1.1 Asafova přísaha

Asaf ve své přísaze vyzývá své žáky a nástupce, resp. osoby angažující se v oblasti medicíny, k důstojnému přístupu ke každému pacientovi. Každý lékař by podle něj měl pamatovat, že život pochází od Boha, jenž je Pánem všech, a podle toho musí být náležitě ctěn a respektován. Lékaři se mají za všech okolností obracet k Hospodinu jako svému nejvyššímu Otci a dodržovat jeho pravidla. Velký důraz je tu kladen i na pomoc lidem chudým, lékaři mají dbát na to, aby nezatvrdili svá srdce proti chudým a potřebným, ale aby je bez rozdílu léčili. Na rozdíl od Hippokratovy přísahy, kde se tento bod vůbec nevyskytuje, přísaha Asafova výslovně zdůrazňuje povinnost poskytovat zdravotní péči nuzným a mít s nimi soucit. Žádný lékař by neměl zatvrzovat své srdce vůči jakýmkoli pacientům, ale soucitně se věnovat chudým a léčit potřebné. Dále je tu poznamenáno, aby zlo nebylo nazýváno dobrem a dobro zlem. Zároveň se lékaři nemají vydávat po cestě magie a využívat při lékařské péči jakákoli kouzla či

---

¹¹ VEATCH, R. M. *Cross-Cultural perspectives in Medical Ethics*. Boston: Jones and Bartlett, 2000, s. 57.

¹² IVANOV, L. a C. L. BLUE. *Public health nursing: leadership, policy*, [online]. United States: Delmar Cengage Delmar, c2008, s. 372.

¹³ VEATCH, R. M. *Cross-Cultural perspectives in Medical Ethics*. Boston: Jones and Bartlett, 2000, s. 57.

¹⁴ IVANOV, L. a C. L. BLUE. *Public health nursing: leadership, policy*, [online]. United States: Delmar Cengage Delmar, c2008, s. 372.

zaříkávadla. Uctívání je hoden jedině Bůh, člověk si nemá vytvářet idoly, nebo se utíkat k těm, jež Asaf ve své přísaze nazývá démony. Takový přístup by měli židovští lékaři nenávidět. Je zakázáno dychtit po bohatství nebo dokonce brát úplatky. Zároveň je tu velký důraz kladen na obracení se v naději na Boha. Boha živého, který dává životu vzniknout i skončit, který ničí i léčí a před kterým nic nebude utajeno. Proto je zbytečné snažit se ho lstí oklamat. Za poctivé dodržování božích zákonů je Bohem přislíbená odměna. V přísaze se uvádí, že Bůh učí člověka rozeznávat dobro od zlého. Pro lékařskou etiku je tu také důležité tvrzení, že je pouze v rukou Boha, kdy se rozhodne dát vzniknout životu a kdy ho ukončí. Neexistuje nikdo, kdo by měl možnost jeho právo vzít.¹⁵ Bůh uznal lékaře jako zdroj léčení. Proto by měli dodržovat svým chováním jeho příkazy.¹⁶ Svoji přísahu Asaf zakončuje výzvou, aby lékaři byli nezkažení, věrní Bohu a poctiví.¹⁷

1.1.2 Hippokratova versus Asafova přísaha

Znalec Talmudu, lékař a profesor interní medicíny Simon Glick předkládá v knize *Cross-Cultural perspectives in Medical Ethics* zajímavé srovnání Asafovy a Hippokratovy přísahy. Poukazuje na odkaz k Bohu, závazek poskytovat zdravotní péči chudým, ale také jemné odchylky týkající se interrupce a navazování intimních vztahů mezi pacientem a lékařem. Hippokratova přísaha byla stvořena jako základ etiky pro lékaře v mnoha zemích. Dlouhá léta byla považována za etický základ západního lékařství.¹⁸ Nutno však dodat, jak uvádí Lubomír Vondráček, že v žádné zemi neměla nikdy Hippokratova přísaha charakter právní normy. Byla spíše etickým pravidlem úzké

---

¹⁵ VEATCH, R. M. *Cross-Cultural perspectives in Medical Ethics*. Boston: Jones and Bartlett, 2000, s. 58.

¹⁶ IVANOV, L. a C. L. BLUE. *Public health nursing: leadership, policy*. United States: Delmar Cengage Delmar, c2008, s. 372.

¹⁷ VEATCH, R. M. *Cross-Cultural perspectives in Medical Ethics*. Boston: Jones and Bartlett, 2000, s. 59.

¹⁸ Tamtéž.

skupiny profesionálů - lékařů. Studenti na Lékařské fakultě Univerzity Karlovy tuto přísahu nikdy neskládali. Charakter jejich promočního slibu je odlišný.¹⁹

Obsah Hippokratovy přísahy byl postupem času pozměněn, některé části byly vypuštěny.²⁰ Její dnešní podoba se od původní odlišuje v rámci různých zemí a dokonce lékařských škol.²¹ L. Vondráček poukazuje na změny ve společnosti, jež vedly k postupným úpravám Hippokratovy přísahy. Postupně narůstají náročné a rizikové zdravotní výkony. Tyto výkony jsou stále častěji poskytovány seniorům a riziko jejich neúspěšnosti je vysoké. Toto klade na zdravotnické pracovníky stále větší nároky na odbornost a etiku. Zároveň dochází k stále většímu nárůstu požadavků ze strany pacientů.²²

Významnou součástí původní Hippokratovy přísahy je zásadní odmítání eutanázie. Lékař nemá být ani prosbami svolný k podání smrtící látky. Stejně jednoznačně je tu vysloven nesouhlas s umělým ukončením těhotenství. Lékař slibuje, že ženě nepodá látku způsobující vypuzení plodu.²³ Jak však uvádí M. Pavlíček, v mnoha moderních verzích bylo z přísahy vypuštěno např. odvolání se na bohy, závazek k výuce lékařství pouze mužů, ale také části týkající se interrupce a eutanázie.²⁴

Pro získání dobrého vhledu do podstaty židovského lékařství je přínosné prozkoumat a porovnat odlišnosti mezi Hippokratovou a Asafovou přísahou. Tím je jednodušší si uvědomit unikátní příspěvky židovského postoje do východní lékařské etiky.²⁵

První odlišnost lze spatřovat např. v odkazu na božstvo. Ačkoli v mnoha zemích, které se dříve řídily Hippokratovou tradicí, byl uznáván monoteismus, v přísaze se

---

¹⁹ VONDRÁČEK, L. *Hippokratova přísaha v současném zdravotnictví*, 2001.

Dostupné z: http://www.clkuo.cz/dokumenty/prolekare/hippokratova_prisaha.htm.

²⁰ VEATCH, R. M. *Cross-Cultural perspectives in Medical Ethics*. Boston: Jones and Bartlett, 2000, s. 59.

²¹ PAVLÍČEK, M. *Hippokratova přísaha*, 2006 Dostupné z:

<http://www.euromedicine.eu/cze/clanky/detail/64/>.

²² VONDRÁČEK, L. *Hippokratova přísaha v současném zdravotnictví*, 2001. Dostupné z:

http://www.clkuo.cz/dokumenty/prolekare/hippokratova_prisaha.htm.

²³ Tamtéž.

²⁴ PAVLÍČEK, M. *Hippokratova přísaha*, 2006 Dostupné z:

<http://www.euromedicine.eu/cze/clanky/detail/64/>.

²⁵ VEATCH, R. M. *Cross-Cultural perspectives in Medical Ethics*. Boston: Jones and Bartlett, 2000, s. 59.

mluví o bozích v množném čísle, tedy všichni bohové a bohyně. Naopak přísaha Asafova se odkazuje na jediného Boha a Pána, Boha pravdivého a živého. Zatímco v Hippokratově přísaze je Bůh či bohové v roli pasivního svědka této smlouvy, Asaf jej považuje za zdroj přísahy, jediný konečný zdroj léčení, zdroj etického kódu, odměňující i trestající, ten, který lidstvo zavazuje se touto normou řídit. Téměř celá polovina jeho přísahy věnuje pozornost chvále Boha, jeho pravomocím a požadavkům. Z toho plyne, že klade větší důraz na spiritualitu. Naopak Hippokrates poukazuje na odměny pozemské.²⁶

Asafova přísaha vede lékaře k větší pokoře. Mají se raději několikrát rozmyslet, než navrhnou řešení v léčbě. Jsou vyzýváni, aby raději pacienta vyšetřili dvakrát nebo třikrát, jedině potom mu mohou poradit a nasadit efektivní léčbu. Jsou totiž jen poslové Boha, který sám léčí. V Halaše, celkovém souhrnu židovského práva, je výslovně zakázáno léčit nemocného v případě, že se ve společenství lékařů nachází někdo kompetentnější, kdo by tomuto nemocnému mohl poskytnout péči odbornější. Paralelu k tomuto nacházíme i v Hippokratově přísaze, kde se objevuje zákaz provést zákrok s vědomím, že existují kolegové, kteří by jej mohli uskutečnit s větší odborností. Dalším příkazem, jenž nacházíme v Asafově přísaze je, aby lékaři měli soucit s nuznými a chudými a poskytovali jim stejně kvalitní zdravotní péči jako bohatým. Odchyly tu nacházíme i v pohledu na interrupci,²⁷ kde se přísaha Asafova zdá být liberálnější nežli Hippokratova. Z celkového pohledu jsou si tyto dvě normy podobné. Asafova má však širší rozsah zaměřený na celkové etické a spirituální chování, Hippokratova se zaměřuje úzce na problematiku medicíny.²⁸

---

²⁶ VEATCH, R. M. *Cross-Cultural perspectives in Medical Ethics*. Boston: Jones and Bartlett, 2000, s. 60.

²⁷ Více o interrupci v židovství v kapitole „Interrupce očima světových náboženství“ s. 53.

²⁸ VEATCH, R. M. *Cross-Cultural perspectives in Medical Ethics*. Boston: Jones and Bartlett, 2000, s. 61-62.

1.1.3 Z čeho vychází židovská lékařská etika

- židovská Bible, resp. pět knih Mojžíšových (Pentateuch, Tora),
- rabínská literatura (Mišna – ústní zákon, který kolem roku 200 zapsal a kodifikoval rabi Juda),
- Palestinský (Jeruzalémský) Talmud, Babylónský Talmud,
- posttalmudická literatura (např. Responsa, což jsou odpovědi významných učenců na otázky právní povahy),
- systematické prezentace židovského Zákona, např. Maimonidova Mišne Tora neboli rekapitulace zákona.²⁹

1.2 Křesťanství

Křesťanství je náboženstvím, které původně vzniklo jako odnož židovství. Vychází tedy z jeho základů. Ježíš, pro křesťany Boží Syn a Spasitel, byl Žid znalý Zákona. Podle evangelijního podání nebylo jeho působení zrušením zákona. „*Nemyslete si, že jsem přišel zrušit Zákon nebo Proroky: nepřišel jsem zrušit, nýbrž naplnit.*“³⁰ Z tohoto důvodu jsou si židovská a křesťanská morálka v mnohém podobny. Obě náboženství pohlíží na člověka jako na *obraz Boží*³¹, proto k němu chovají velkou úctu a říkají, že každý člověk má svoji inherentní hodnotu. Křesťané více než příslušníci jiných náboženství poukazují na důležitost milovat svého bližního, bez čehož není možné milovat Boha. Ježíš je pro ně Mesiáš, který je vykoupil z hříchu a svou smrtí na kříži daroval život věčný. Na rozdíl od toho židé na svého Mesiáše teprve čekají. Rozdíl mezi těmito náboženstvími je tedy spíše než v morálním smýšlení ve víře a stylu uctívání.³²

---

²⁹ MUNZAROVÁ, M. *Zdravotnická etika od a do Z.* Praha: Grada Publishing, 2005, s. 27.

³⁰ Mt 5, 17.

³¹ „*Bůh stvořil člověka ke svému obrazu, k Božímu obrazu jej stvořil, stvořil jej jako muže a ženu.*“ (Gen 1, 27)

³² MUNZAROVÁ, M. *Zdravotnická etika od a do Z.* Praha: Grada Publishing, 2005, s. 32.

Křesťanská víra zahrnuje v jeden celek tři základní směry (odnože): katolicismus, protestantismus a pravoslaví (ortodoxie). Dogmatiky pravoslaví a katolicismu jsou podobné, zatímco protestantismus na této jednotě příliš nelpí. (Z důvodu značné plurality protestantských církví tu žádné učení týkající se bioetických otázek, které by bylo možné nazvat ryze protestantským, neexistuje.) Církevní dogmata se postupně objevovala a utvářela jako klíče k nezodpovězeným věroučným otázkám podle nátlaku a potřeb tehdejší doby. Typicky se nachází v textu tzv. Kréda. V oblasti bioetiky je o stupeň níže pod dogmaty text zvaný encyklika, v němž nacházíme závazné odpovědi na některé otázky očima katolické církve.³³ Encyklika je papežský list, který je adresován nejen biskupům celého světa, ale i kněžím, jiným duchovním, věřícím i ostatním lidem. Vydání encyklik reaguje na požadavky doby. Papež se skrze tyto dokumenty vyjadřuje k otázkám víry a dobrých mravů, dotýká se filozofie, sociologie a dalších věd.³⁴ Mezi encykliky vyjadřující se k bioetickým tématům patří např. *Humanae vitae* z roku 1968 a *Evangelium vitae* z roku 1995. O stupeň níže se potom nachází apoštolské listy a instrukce, např. *Donum vitae* (1987) a *Dignitas personae* (2008). Nejnižší závažnost v této hierarchii potom nesou názory jednotlivých teologů, vyjadřujících se k dané problematice. Jistá teologická stanoviska věřícím posluchačům nabízí i např. kněží ve svých kázáních. Je třeba však odlišit osobní názory duchovních od platných a zakotvených stanovisek církve.³⁵

---

³³ VÁCHA, M., R. KÖNIGOVÁ, M. MAUER *Základy moderní lékařské etiky*. Praha: Portál, 2012, s. 207.

³⁴ VLK, M. Papežova třetí encyklika. [Http://www.kardinal.cz](http://www.kardinal.cz). 2009. Dostupné z: <http://www.kardinal.cz/index.php?cmd=article&articleID=371>.

³⁵ VÁCHA, M., R. KÖNIGOVÁ, M. MAUER *Základy moderní lékařské etiky*. Praha: Portál, 2012, s. 207.

1.2.1 Z čeho vychází křesťanská lékařská etika

- Bible (skládající se ze Starého zákona: Židovské Bible a Nového zákona),
- odkaz teologů, filozofů a myslitelů z dřívějších dob:
  - *Augustinus Aurelius* (354 – 430)

Jeho učení zdůrazňuje řád a řád je uskutečňováním ustanovení božích. Také říká, že lidské srdce je nepokojné do té doby, než spočine v Bohu.
  - *Tomáš Akvinský* (1225 – 1274)

Byl to filozof a teolog. Do souladu uvádí společně rozum a víru, hmotu a ducha. Člověk poznává nejvyšší principy mravnosti pomocí rozumu, který se potom prohlubuje pomocí svědomí. Svědomí potom uplatňuje mravní principy v eticky či mravně sporných situacích života.
- církevní vyjádření k určitým problémům (např. papežské encykliky či dokumenty koncilů)

Příkladem může být „*Veritas splendor*“ – encyklika papeže Jana Pavla II. ze srpna 1993, která se věnuje základním otázkám mravnosti.³⁶

1.3 Islám

K Hippokratově přísaze nabízí další alternativu islám. Také muslimská lékařská etika je od moderní sekulární odlišná. Mnohem více se zaměřuje na duchovní stránku a odkazuje na výroky Koránu. Odlišuje se i od židovské a křesťanské tradice. Podle textu z mezinárodní konference o islámské medicíně v Kuwaitu roku 1981 je na etiku v lékařské profesi muslimy pohlíženo jako na její nezbytnou součást. Otázka bioetiky tu existovala již dříve, ale byla zpracována nedostatečně. Moderní podstata muslimské

---

³⁶ MUNZAROVÁ, M. *Zdravotnická etika od a do Z*. Praha: Grada Publishing, 2005, s. 33.

lékařské etiky má tendenci být více liberální, méně omezující. Muslimové na ni pohlíží jako na dokonalý model pro celé lidstvo.³⁷

Lékařská etika se ponejvíce zakládá na tvrzeních zaznamenaných v Koránu. Udává postoje a hodnoty, které by lékaři měli ctít, aby se očima muslimů stali důvěryhodnými osobami. Tyto hodnoty musí být respektovány nejen v profesním, ale i osobním životě.³⁸ „Synáčku, dodržuj modlitbu, přikazuj vhodné a zakazuj zavrženíhodné.“³⁹ Ve třetí síře, 159. verši např. Korán nabádá, aby se každý člověk spoléhal jen na Boha, a dále klade důraz na důležitost jeho odpuštění. „Bude-li vám pomáhat Bůh, nikdo nemůže být nad vámi vítězem! Opustí-li vás však, kde je ten, kdo by vám mohl potom pomoci? Na Boha tedy necht' spoléhají se věřící!“⁴⁰ Muslimští lékaři by dle své etiky měli věřit v Boha a učení islámu. Měli by mít úctu ke svým rodičům, učitelům a starším lidem. Musí být pokorní, skromní, milí, milosrdní, trpěliví a tolerantní. Pacienty by měli spravedlivě podporovat a hledat cestu k Bohu. Také by měli neustále nabývat a udržovat řádné znalosti ve svém oboru.⁴¹

1.3.1 Z čeho vychází islámská lékařská etika

- *Korán* (základní text)
Jedná se o Boží slovo, které bylo pro muslimy zjeveno poslu Božím, Muhammadovi. Korán se skládá ze 114 kapitol (súr), z nichž velká část se věnuje otázkám mravnosti.
- *Sunna*
Jde o dokument, který obsahuje řadu tzv. Hadith. To jsou výroky proroka Muhammada a záznamy o jeho skutcích, ze kterých jsou vyvozována mravní pravidla.

---

³⁷ VEATCH, R. M. *Cross-Cultural perspectives in Medical Ethics*. Boston: Jones and Bartlett, 2000, s. 234.

³⁸ Tamtéž.

³⁹ Korán 31: 17.

⁴⁰ Korán 3: 160.

⁴¹ VEATCH, R. M. *Cross-Cultural perspectives in Medical Ethics*. Boston: Jones and Bartlett, 2000, s. 235.

- *Idžtihád*

Idžtihád je metodou kreativního myšlení hledající odpovědi na otázky, nebyly-li nalezeny v Koránu a Sunně. Pokouší se přizpůsobovat novým podmínkám a problémům ve společnosti a reflektovat je.⁴²

Islám pohlíží na lékařskou etiku se stejnou důležitostí jako na etiku v jakékoli jiné oblasti života. Etické zásady jsou tu pouze aplikovány na oblast medicíny a lékařských aplikací. Islámské náboženství si uvědomuje, že moderní medicína má za následek vznik spousty etických dilemat, nejčastěji spojených s rozhodováním o životě a smrti.⁴³ Nutno říci, že islámské právo a islámská etika jsou silně spjaty a provázány. Proto islámská bioetika zvažuje nejen mravní normy, ale také požadavky islámského práva šaría. Etická dilemata musí být zpracována v harmonii dvou pohledů - podle právních a morálních norem. V předpisech se morálka a právo mohou lišit, poněvadž jejich cíle a záměry jsou různé. Islámská etika se především snaží ukázat lidem, jak se stát dokonalejšími a bližšími Bohu. Můžeme říci, že co je zakázáno v islámském právu, je odsuzováno i v systému morálním. Zároveň ale existují případy, které ještě v právním řádu islámu zakázány nejsou, z morálního pohledu jsou však zavrhovány. Dalo by se tedy říci, že právní systém je podmnožinou systému etického. Dále existují případy, které nejsou povinné z právního hlediska, z etického však nutné jsou. Příkladem mohou být noční modlitby, které z právního hlediska nejsou přikázány, morálně však doporučeny.⁴⁴

V přístupu lékařů k pacientům je v islámské lékařské etice kladen velký důraz na lidskost. Péče musí být poskytována spravedlivě bez ohledu na finanční možnosti nebo etnický původ pacienta.⁴⁵ „...*a krmili jídlom - přes lásku svou k němu - chud'asa, sirotka i zajatce. ,My krmíme vás z lásky k Bohu a nechceme od vás odměny ani díku*

---

⁴² MUNZAROVÁ, M. *Zdravotnická etika od a do Z*. Praha: Grada Publishing, 2005, s. 37.

⁴³ Euthanasia, assisted dying, suicide and medical ethics: Islam and medical ethics. 2012.

Dostupné z: <http://www.bbc.co.uk/religion/religions/islam/islamethics/euthanasia.shtml>.

⁴⁴ SHOMALI, Mohamamd Ali. Islamic bioethics: a general scheme. In: *Journal of Medical Ethics and History of Medicine* [online]. 2008 Dostupné z: http://journals.tums.ac.ir/upload_files/pdf/_/12082.pdf.

⁴⁵ VEATCH, R. M. *Cross-Cultural perspectives in Medical Ethics*. Boston: Jones and Bartlett, 2000, s. 236.

velkého. “⁴⁶ Zároveň je nutné přísně dodržovat lékařské tajemství. Nikdo rovněž nemá právo kritizovat své kolegy v přítomnosti pacientů.⁴⁷ „*Neurážejte se vzájemně.*“⁴⁸

Odkazem pro medicínu islámu je Přísaha muslimských lékařů přijatá Islámskou lékařskou asociací v roce 1977. Tato přísaha reflektuje filozofii moderní muslimské lékařské etiky.⁴⁹

1.3.2 Přísaha muslimských lékařů

V přísaze muslimských lékařů schválené Islámskou medicínskou asociací Spojených států amerických a Kanady se lékaři zavazují brát v úvahu nařízení Boha zaznamenaná v Koránu a jimi se řídit. Tato pravidla byla zjevena proroku Muhammadovi. V přísaze, podobající se modlitbě, lékaři žádají Boha o sílu být pravdiví, upřímní, skromní a objektivní. Chtějí mít sílu přiznat si vlastní chyby a odpouštět křivdy ze strany ostatních. Touží mít dostatek moudrosti a znalostí ve svém oboru. Ke všem pacientům se zavazují přistupovat stejně - k chudému i bohatému, muslimovi či zastánci jiného vyznání. Ke každému budou mít soucit, úctu a respekt vůči jeho důstojnosti. Vše ve jménu jediného Boha, Alláha.⁵⁰

---

⁴⁶ Korán 76: 8-9.

⁴⁷ VEATCH, R. M. *Cross-Cultural perspectives in Medical Ethics*. Boston: Jones and Bartlett, 2000, s. 236.

⁴⁸ Korán 49: 11.

⁴⁹ VEATCH, R. M. *Cross-Cultural perspectives in Medical Ethics*. Boston: Jones and Bartlett, 2000, s. 237-238.

⁵⁰ Tamtéž, s. 238 - 239.

1. 4 Společné rysy tří monoteistických náboženství

Třem monoteistickým náboženstvím se mimo jiné říká také náboženství etická. Znamená to, že člověk je sice závislý na Bohu, ale zároveň také odpovídá za své vlastní skutky jako boží podoba, nebo jeho zástupce.⁵¹

Nejcharakterističtějším společným rysem křesťanství, židovství a islámu je bezesporu víra v jednoho jediného Boha, Boha Abraháмова, milosrdného Stvořitele, díky kterému na zemi vše existuje a který bude pro všechno lidstvo nejvyšším soudcem. Nejen muslimové, ale i křesťané mu v arabštině říkají „Alláh“.⁵²

Při srovnávání tří monoteistických náboženství se dozvídáme, že daleko více toho mají společného nežli rozlišného. Hans Küng nabízí následující společné znaky:

- Židovství, křesťanství i islám jsou náboženstvími víry, tedy víry v jednoho Boha.
- Všechna tato náboženství jsou utvořena na pozadí dějin. To znamená, že je zajímají dějiny od stvoření světa Bohem až po konec světa, konec lidského života.
- Ve všech případech se jedná o prorocká náboženství, byla tedy utvářena velkými proroky.
- Židovství, křesťanství i islám jsou náboženstvími knihy. Své poselství mají zaznamenáno ve svatých spisech.
- Ve všech těchto vyznáních nacházíme jeden společný étos – velké přikázání lidskosti, které je chápáno jako vyjádření vůle Boha.⁵³

Na místě společných rysů židů, křesťanů a muslimů jistě stojí za zmínku osobnost Abraháma. Je zásadní osobností v hebrejské Bibli, Novém zákoně, i Koránu. Stává se

---

⁵¹ *Světová náboženství* [Spurensuche - Die Weltreligionen auf dem Weg] [TV seriál] Režie Hans KÜNG, Švýcarsko, 1999.

⁵² KÜNG, H. po *stopách světových náboženství*. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury, 2006, s. 269.

⁵³ KÜNG, H. po *stopách světových náboženství*. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury, 2006, s. 227.

tedy představitelem tří monoteistických náboženství - náboženství víry, etických náboženství. Od této osobnosti totiž všichni pocházejí - Izák a Jákob, praotci Izraele, ale také Izmael, praotec Arabů, muslim. I proto má Abrahám zásadní ekumenický význam. Je archetypem tří světových prorockých náboženství. „*Jahve řekl Abramovi: ... ‘Udělám z tebe velký národ, požehnám ti, oslavím tvé jméno;’*“⁵⁴ Jeho hrob v Hebronu je dodnes ukazován židovským, křesťanským i muslimským poutníkům. Přesto tu lze výrazně spatřovat odlišnost všech tří věr. Turisté různých vyznání navštěvují Abrahámův hrob v různých časech a různými vchody.⁵⁵

Neméně důležité jsou i specifické odlišnosti mezi vyznáními. Pro každé náboženství je nejdůležitější něco jiného. Židé pokládají za nejdůležitější chápání Izraele jako Božího lidu a území. Pro křesťany je nejzásadnější chápání Ježíše Krista, jako Božího Syna a Mesiáše, který vykoupil lidstvo svým utrpením a smrtí na kříži. Muslimové kladou největší důraz na Korán, který je pro ně Božím slovem a Boží knihou. Přesto však tyto náboženství nelze od sebe silnou čarou oddělit a stavět proti sobě. První křesťané četli stejnou hebrejskou Bibli jako židé, modlili se stejné žalmy, světili šabat a zachovávali tentýž židovský zákon. Lámání chleba a Janovu křtu se podrobovali také, ale jen ve jménu Pána Ježíše.⁵⁶

1.4.1 Pohled na Boha a na člověka

Společným jmenovatelem tří monoteistických náboženství je pohled na Boha jako na Stvořitele. Jediný Bůh stojí nejen jako hybatel na začátku všech procesů světa, nýbrž skrze ně také jedná. To vede ke společným myšlenkám, že člověk je v odvozené formě

---

⁵⁴ Gn 12, 1-2.

⁵⁵ *Světová náboženství* [Spurensuche - Die Weltreligionen auf dem Weg] [TV seriál] Režie Hans KÜNG, Švýcarsko, 1999.

⁵⁶ KÜNG, H. po *stopách světových náboženství*. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury, 2006, s. 269.

spoluvytvářejícím činitelem, který má odpovědnost za své chování vůči Bohu, ale také dostal svobodnou vůli, aby se mohl samostatně rozhodovat.⁵⁷

Ve všech třech náboženstvích hraje důležitou roli myšlenka stvoření lidstva a představa svatosti života. Lidská důstojnost je v křesťanství dána skutečností, že každý člověk je *obrazem Božím*. Také v židovství je pojem *Božího obrazu* velmi dobře znám, je totiž součástí společného biblického základu, Starého zákona. *Boží obraz* a z něho vyplývající lidská důstojnost náleží podle křesťanství vždy a nevýlučně každému lidskému stvoření. Židovství tu na rozdíl od křesťanství zastává názor, že člověk se stává člověkem v úplném slova smyslu až jako narozené dítě, nikoli embryo v mateřském lůně. V islámu zase na tomto místě hraje důležitou roli tzv. oduševnění embrya, které probíhá až v určený čas po oplodnění. Ve třech monoteistických náboženstvích tedy panují rozdílné názory ohledně problematiky počátku lidského života.⁵⁸ Více o počátku lidského života v jednotlivých náboženstvích bude pojednáno v kapitole *Interrupce očima světových náboženství*.

1.4.2 Podstata společného základního étosu - Dekalog

Dekalog, neboli Desatero Božích přikázání, představuje pro věřící jakýsi zákon či vodítko, určující jakým způsobem je třeba dodržovat boží normy. Dekalog pochází z židovského vyznání. Později ho přejali křesťané a jeho obdoba se nachází i v muslimském Koránu. Je podstatou společného étosu tří monoteistických prorockých náboženství. Tento židovský odkaz je určen nejen věřícím, ale celému lidstvu.⁵⁹

Jedná se o morální kodex svěřený starověkému Izraeli. Text zachycený v Bibli pochází ze 7. - 6. století před naším letopočtem. Pravidla jsou tu rozdělena do dvou skupin. První tři přikázání jsou založena na vztahu k Hospodinu, zbývající potom na vztahu k druhému člověku. Vymezení jednotlivých přikázání může být v různých

---

⁵⁷ SCHICKTANZ, S., Ch. TANNERT a P. M. WIEDEMANN. *Kulturelle Aspekte der Biomedizin: Bioethik, Religionen und Alltagsperspektiven*. New York: Campus, 2003, s. 123.

⁵⁸ Tamtéž.

⁵⁹ KÜNG, H. *po stopách světových náboženství*. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury, 2006, s. 196.

církvích odlišné. Např. pravoslavní rozlišují první přikázání římskokatolických katechismů na další dvě: jediný Bůh a zákaz jeho zobrazování. Poslední dvě přikázání naopak spojují v jedno: nedychtit po majetku a ženě druhého. Mojžíšův zákon je celý rozpracován židovskými učiteli zákona v Talmudu. V Novém zákoně potom vyjádřil smysl Desatera sám Ježíš ve dvou největších příkazech.⁶⁰ „*Budeš milovat Pána, svého Boha, celým svým srdcem, celou svou duší a celou svou myslí.*“⁶¹ Na to plynule navazuje stejně důležitým výrokem. „*Budeš milovat svého bližního jako sebe samého.*“⁶²

Jak uvádí v jednom ze svých seriálových dílů série *Světová náboženství* profesor Hans Küng, není jiného národa, který by společenství lidí nabídl něco tak markantního a substančního jako právě židovství a jeho Desatero. Podle Thomase Manna se pravidla Dekalogu stala základními pokyny lidského chování, abecedou lidského chování a jeho pevnou skálou. Tato abeceda musí v procesu globalizace platit. Je to důležité pro světovou politiku i hospodářství.⁶³

Obecná pravidla lidského mravního chování existovala i u jiných národů, než byl Izrael. Rozdíl je však v tom, že v případě desatera se jedná o pravidla, která byla stanovena autoritou jediného Boha a nikoho jiného. Nejde pouze o obecné nařízení „*Nebudeš zabíjet, krást, lhát ani smilnit.*“ Spíše je věřícími desatero přijímáno jako „*Já jsem Pán, tvůj Bůh. Proto nebudeš zabíjet, lhát, krást ani smilnit.*“ Židé jako vyvolený národ se zavazují dodržovat Boží zákon a příkazy.⁶⁴ Text Desatera nacházíme ve druhé knize Mojžíšově, Exodus - 20. kapitole, 2. - 7. verši. Další verze se potom nachází v páté knize Mojžíšově, Deuteronomium - 5. kapitole, 6. - 21. verši.

---

⁶⁰ *Judaismus, křesťanství, islám*. Editor Helena Pavlincová, Břetislav Horyna. Olomouc: Nakladatelství Olomouc, 2003, s. 270.

⁶¹ Mt 22, 37.

⁶² Mt 22, 39.

⁶³ *Světová náboženství* [Spurensuche - Die Weltreligionen auf dem Weg] [TV seriál] Režie Hans KÜNG, Švýcarsko, 1999.

⁶⁴ KÜNG, H. po *stopách světových náboženství*. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury, 2006, s. 196.

2 Mezináboženský dialog: křesťanství – judaismus – islám

„Každý z nás, hinduisté, buddhisté, muslimové, židé a křesťané přechováváme špetku pravdy, ale ne víc. A když budeme o všech těchto špetkách diskutovat, abychom se jeden od druhého přiučili, bez synkretismu nebo překračování hranic, mohli bychom se každý, křesťané, Židé, muslimové, hinduisté a buddhisté, posílit ve svém přesvědčení. Tak bychom snad z těchto tisíců hlubokých kořínků mohli vypěstovat nový strom smíření.“

(Pinchas Lapide)

2.1 Mezináboženský dialog

Jak jsem již uvedla výše, jednotlivá náboženství mají své vlastní rituály, zásady či způsoby uctívání posvátna. V mnohém se razantně odlišují (což vzhledem k jejich odlišným podobám je normální a jistě správné), v jiném panuje shoda. Náboženství se odlišují stejně tak, jako např. kultura, jazyky apod. Zároveň se však také prolínají a vzájemně mohou inspirovat. Jak uvádí Tomáš Halík, určitým způsobem se světy různých náboženství prolínaly vždy.⁶⁵ Pavel Černý ve Sborníku evangelikálních teologů píše, že, v 60. letech 20. století se začínaly poprvé objevovat ve větším množství články a knihy týkající se teologie různých vyznání. To bylo způsobeno celkovým vývojem společnosti a pokrokem komunikačních prostředků, díky nimž se k sobě lidé celého světa dostávají blíže. Stále více lidí si začalo pokládat otázku, čemu věří muslim, čemu budhista, hinduista apod.⁶⁶

Národní evangelikální kongres, konaný roku 1967 v Keele označil dialog takto: *„Dialog je konverzací, ve které se každá strana s vážností přibližuje k předmětu*

---

⁶⁵ HALÍK, T. *Prolínání světů: Ze života světových náboženství*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2006, s. 242.

⁶⁶ ČERNÝ, P. Praxe dialogu křesťanů s příslušníky jiných náboženství. In: *Křesťané a jiná náboženství: sborník evangelikálních teologů*. Praha: Návrat domů, 2004, s. 137-151. Evangelikální fórum.

*rozhovoru a zároveň k druhé osobě s přáním naslouchat a dozvědět se a právě tak hovořit a informovat.*⁶⁷

Tomáš Halík se zamýšlí nad otázkou, zda je možné očekávat, že náboženství budou „součástí problémů“, které se nachází mezi jednotlivými národy a zájmovými skupinami, nebo zda se mohou stát významnou součástí řešení těchto problémů. Skepticky pohlíží na pokusy vytvořit univerzální nové náboženství, které výstižně přirovnává k jakémusi „náboženskému esperantu“. Takové pokusy jsou ve světě odlišných kultur pouhou utopií. Při setkání světů různých náboženství může dojít ke sporům, kdo zničí či ovládne druhého, a to by jistě mělo kruté následky. Na druhou stranu může převládat snaha o to, žít jeden vedle druhého, vzájemně se tolerovat, držet svého vlastního přesvědčení a do záležitostí jiných náboženství nezasahovat. V dnešní moderní globalizované době však ani tato, o mnoho schůdnější možnost, nepostačuje. Důležité je se vzájemně sdílet, vést dialog.⁶⁸ S tím souhlasí i O. I. Štampach, který ve své publikaci *Náboženství v dialogu* věnuje vzájemné konfrontaci a komunikaci jednotlivých náboženství zvýšenou pozornost. Např. stykům katolické církve s ostatními náboženstvími se věnuje Papežská rada pro mezináboženský dialog, která vydala roku 1993 dokument s názvem *Kontemplace a mezináboženský dialog*.⁶⁹

P. Černý bere v úvahu jak argumenty podporující nutnost dialogu, tak argumenty vyjadřující se proti němu. Ve čtyřech bodech shrnuje, čím skutečný dialog je. Podle něj je tedy dialog znamením autenticity, pokory, integrity a citlivosti. Velkou hodnotu má situace, kdy se s druhými posadíme tváří v tvář a navážeme s ním osobní vztah. Tím vzájemně poznáme, že všechny lidské bytosti, ať už se jedná o křesťana, muslima či kohokoli jiného, mají své nedostatky. Uvádí tu mimo jiné také slova z konference Komise pro světovou evangelizaci a misi z Mexika, roku 1963: „*Pravý dialog s člověkem jiné víry vyžaduje zájem jak o evangelium, tak o druhého člověka.*

---

⁶⁷ ČERNÝ, P. Praxe dialogu křesťanů s příslušníky jiných náboženství. In: *Křesťané a jiná náboženství: sborník evangelikálních teologů*. Praha: Návrat domů, 2004, s. 137-151.

⁶⁸ HALÍK, T. *Prolínání světů: Ze života světových náboženství*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2006, s. 243.

⁶⁹ ŠTAMPACH, O. I. *Náboženství v dialogu: kritické studie na pomezí religionistiky a teologie*. Praha: Portál, 1998, s. 190.

*Bez prvního se dialog stává obyčejnou konverzací. Bez druhého se stává nesmyslný, nepřesvědčující nebo dokonce arogantní.*⁷⁰

Židovský myslitel Pinchas Lapide si pokládá otázku, ve které zároveň naznačuje odpověď: „*Není nejvyšší čas, abychom poté, co jsme po staletí mohutně oslavovali to, co nás rozděluje, kvůli touze po míru nyní zvěstovali – bez jakéhokoliv vměšování – i společenství našich náboženství? Vždyť to, co nás spojuje, prospívá životu a vytváří mír; avšak to, co nás rozděluje, by mohlo být zneužito k novému prolévání krve. Mnohé závisí na nás všech – tady a ještě dnes.*“ Vést mezináboženský dialog je nová alternativa, zcela se odlišující od dřívějších. Neznamená to pouhé přežívání kultur vedle sebe, nýbrž ochotu žít spolu. Dialog představuje snahu vydávat něco ze sebe sama pro „ty druhé“ a zároveň s úctou oboustranně přijímat odlišnosti. Tyto odlišnosti nemusí vždy příslušníky konkrétního vyznání ohrožovat, ale mohou naopak obohacovat. Jde o to, naučit se novým věcem, ale zároveň nepřestat být sebou samým. Ukázat ostatním, co je pro nás cenné, posvátné a přitom jim to nevnucovat. Také jde o schopnost nazírat na sebe očima druhých s odstupem vůči sobě samým a přijmout skutečnost, že v důsledku dialogu můžeme dojít k některým změnám. Důležité je také připustit si možnost inspirace a učení se právě od lidí vyznávajících jiné náboženství. Není tedy záhodno bojovat proti odlišným kulturám, ale zároveň ani ztratit své vlastní tradice a identitu. Přitom je důležité respektovat jinakost kultury odlišné a mít o ni zájem. V tom případě můžeme navázat dialog. Není důležité přeformovat si odlišnosti k obrazu svému, ale porozumět jim.⁷¹

K dialogu a vzájemnému naslouchání vybízí dokonce sama křesťanská Bible. „*Zkáze předchází povýšenost lidského srdce, slávě pokora. Kdo odpoví dříve, než vyslechl, je pošetilec a sklídí hanbu.*“⁷²

K dialogu mezi náboženstvími (konkrétně křesťanstvím a židovstvím) se vyjadřuje také Tomáš Kraus, tajemník federace židovských náboženských obcí. Nabádá, že pokud se v naší společnosti otvírají nějaké cesty k dialogu křesťanů a Židů, je třeba se po nich

---

⁷⁰ ČERNÝ, P. Praxe dialogu křesťanů s příslušníky jiných náboženství. In: *Křesťané a jiná náboženství: sborník evangelikálních teologů*. Praha: Návrat domů, 2004, s. 137-151.

⁷¹ HALÍK, T. *Prolínání světů: Ze života světových náboženství*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2006, s. 243.

⁷² Př 18, 12 - 13.

vypravit. Významným přínosem v celosvětovém měřítku bylo založení Mezinárodní rady křesťanů a židů roku 1947 (International Council of Christians and Jews). Zanedlouho vzešla myšlenka vydávání společného periodika (Zpravodaj společnosti křesťanů a židů), usilujícího o křesťansko-židovský dialog. Kraus říká, že některé souvislosti obou náboženství stále většině lidí (jak věřících, tak nevěřících na obou stranách) stále unikají. Usilovat o vzájemné porozumění podle něj není jen úkolem představitelů náboženství, nýbrž celé společnosti. Ta by si v dnešním globalizovaném světě, který usiluje o začlenění do vazeb západního světa, měla uvědomit základy a hodnoty, na kterých dnes stojí. V jejich duchu by se přeci měla utvářet také budoucnost.⁷³

Jako rozhodující historické datum, v němž se poprvé zrcadlí problematika mezináboženského dialogu jako vědního fenoménu, je již rok 1893, který se pojí s Chicagem a jeho Světovým parlamentem náboženství. Jednalo se vůbec o první setkání různých náboženství na mezinárodní úrovni. Na pozvání amerických křesťanů se tu objevili příslušníci rozličných náboženství a kultur, kteří představovali své vyznání. Přítomní byli japonští buddhisté, američtí židé, indiští vyznavači theosofie, křesťané různých církví a národností a mnoho dalších, kterým naslouchalo 7000 posluchačů.⁷⁴

2.2 Projekt Světový étos a Hans Küng

Jednou z neznámějších osobností angažujících se v oblasti mezináboženského dialogu je švýcarský teolog a katolický kněz, profesor Hans Küng, který se věnuje projektu Světový étos. Mnohokrát ve svých publikacích nabádá: „*Není přežití bez světového étosu. Není světový mír bez míru mezi náboženstvími. Není mír mezi náboženstvími bez mezináboženského dialogu.*“⁷⁵

---

⁷³ DIVIŠOVÁ, M. *Dialog křesťanů a Židů*. Praha: Vyšehrad, 1999, s. 13.

⁷⁴ FIGL, Johann. *Handbuch Religionswissenschaft: Religionen und ihre zentralen Themen*. Göttingen: Vandenhoeck, 2003, 880 p., s. 836.

⁷⁵ KÜNG, H. *Světový étos Projekt*. Zlín: ARCHA, 1992, s. 5.

Hans Küng je jedním z nejdůležitějších a zároveň nejkontroverznějších osobností v katolické teologii dvacátého století. Byl jedním z poradců 2. vatikánského koncilu, jehož úkolem bývá usnášet se na řešení otázek, které s sebou přináší současná doba. Küngova nejznámější kniha nese název *Být křesťanem*.⁷⁶ Vystudovanou má filozofii a teologii na papežské univerzitě Gregoriana v Římě. Dále studoval v Sorbonně a na Katolickém institutu v Paříži. Později dosáhl doktorského titulu a v roce 1960 byl jmenován profesorem fundamentální teologie na univerzitě v Tübingen.⁷⁷ Hans Küng se dostal do konfliktu s církevními autoritami, později i s biskupy a Římem. Tento konflikt vygradoval po nástupu papeže Jana Pavla II., kdy byl Küng zbaven kanonické mise k výuce teologie. Roku 1963 se stal profesorem dogmatické a ekumenické teologie, později ředitelem Institutu pro ekumenické bádání na univerzitě v Tübingen, kde nalezl uplatnění až do doby odchodu na odpočinek.⁷⁸

Hans Küng se ve svém projektu Světový étos zabývá problematikou nutnosti společného étosu pro celé lidstvo. Má zkušenosti s lidmi nejrůznějších vyznání, tříd i ras. Poukazuje na skutečnost, že v jednom světě, ve kterém žijeme, není prostor pro odlišná nebo dokonce vzájemně se potírající etická učení. Neznamena to však, že by snad bylo potřeba nastolit jednotné náboženství či ideologii. Tato myšlenka by nebyla reálná a ani nutná. Spíše je potřeba najít společné základní kameny, jednotící normy, cíle a hodnoty, tedy společný základní étos, z něhož bude možné dál vycházet. Küng jako ekumenický teolog přikládá náboženstvím velkou odpovědnost za mír ve světě. I do budoucna by se o mír podle něj mělo zasadit nikoli vyzdvihování toho, co církev rozděluje, nýbrž toho, co mají společné vzájemným pěstováním dialogu.⁷⁹

Na základě projektu Světový étos bylo později vydáno *Prohlášení ke světovému étosu* Deklarací parlamentu světových náboženství. V dokumentu se dotýkáme oblasti bioetiky v tvrzení, že „univerzální konsensus týkající se mnoha jednotlivých sporných otázek (od bioetiky a sexuální etiky přes etiky médií a vědy po hospodářskou etiku

---

⁷⁶ DOSKOČIL, O. Lidská práva, světový étos a bioetika. In: *Sborník příspěvků 1. ročník mezinárodní konference: Lidská práva v proměnách času*. České Budějovice: 2012, s. 34-39.

⁷⁷ KÜNG, H. *Světový étos Projekt*. Zlín: Archa, 1992.

⁷⁸ ŠTAMPACH, I. O. Hans Küng osmdesátiletý. *Dingir*. 2008, roč. 11, č. 3. Dostupné z: http://www.dingir.cz/hans_kung_osmdesatilety.shtml.

⁷⁹ KÜNG, H. *Světový étos Projekt*. Zlín: Archa, 1992, s. 9-10.

a etiku státu) je složitý.“ V prohlášení je zaznamenáno uvědomění, že „*všichni jsme zodpovědní za lepší řád světa*“ Na náboženství je kladena velká odpovědnost za mír na celém světě.⁸⁰

Prohlášení ke světovému étosu bylo podepsáno zástupci judaismu, křesťanství, islámu i jiných náboženských skupin. Všechna náboženství tu berou na vědomí, že bez světového étosu není světového řádu, souhlasí, že s každým člověkem se musí zacházet lidsky, vyjadřují úctu ke všemu živému, zavazují se k životu v pravdě apod.⁸¹

Dialog má nezastupitelnou úlohu nejen mezi náboženstvími, nýbrž ve všech oblastech lidského života. Stejně jako se střetávají odlišné kultury, střetávají se i vědní disciplíny a názory na sporné otázky. Např. věda a víra se mohou pro někoho na první pohled zdát jako zcela odlišné, ba navzájem se popírající oblasti. Při hlubším zamyšlení však lze zjistit, že i ony společně musí v některých věcech komunikovat. Na důležitost spolupráce a vzájemného dialogu mezi vědou a vírou mimo jiné poukazují také V. E. Frankl (rakouský psychiatr, zakladatel existenciální analýzy a logoterapie) a P. Lapide (židovský náboženský filosof). Věda a víra, psychoterapie a teologie podle nich již dlouhou dobu vzájemně bojovaly či se ignorovaly. Je tedy nejvyšší čas k tomu, aby se obě strany odvážily zavést společný otevřený dialog. Oba dva obory se totiž snaží napomáhat k uzdravení lidské bytosti. Ve svém společném díle ve slovenském překladu *Hľadanie Boha a otázka zmyslu si* v rozhovorech vyměňují názory, především v otázkách po smyslu lidského utrpení. Zjišťují, že vůle k pravdě se projevuje jako sebekritická otevřenost k neznámému. Skutečná tolerance pochází z pochopení hranic vlastního poznání a respektu vůči novým inspiracím, které často mohou staré otázky ozářit novým světlem.⁸²

Náboženská tradice poskytuje po staletí svým věřícím náhled především na otázky života a smrti. Ohledně závažných etických dilemat se neustále vedou nejen národní, ale i mezinárodní diskuze a konference. Role víry ve zpracování pohledů na některé bioetické otázky by nikterak neměla být minimalizována. Spíše je na místě i dnes

---

⁸⁰ KÜNG, H. a K. J. KUSCHEL. *Prohlášení ke světovému étosu: deklaráce Parlamentu světových náboženství*. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury, 1997, s. 27.

⁸¹ Tamtéž, s. 14-23.

⁸² FRANKL, V. E., P. LAPIDE *Hľadanie Boha a otázka zmyslu*. Bratislava: Lúč, 2009, s. 43.

prozkoumat složitost náboženských paradigmat, která potom ovlivňují věřící. Takovými a dalšími tématy se zabývá časopis *Journal of Inter-Religious Dialogue*, který pro své dvanácté číslo připravuje právě téma Bioethics and Inter-Religious Dialogue. Snaží se alespoň částečně přispět k tomu, aby byla zvýšena tolerance v současné pluralitní společnosti.⁸³

---

⁸³ Issue 12: Bioethics and Inter-Religious Dialogue Call for Submissions. In: *Journal of Inter-Religious Dialogue* [online]. 2012 Dostupné z: <http://irdialogue.org/wp-content/uploads/2012/09/JIRD-Issue-10-Call-12.pdf>.

3 Eutanázie očima světových náboženství

Tři světová monoteistická náboženství - judaismus, křesťanství a islám, mají na rozdíl od odlišných postojů a názorů na problematiku počátku lidského života v zásadě shodné postoje v odmítání eutanázie, stejně tak, jako asistovaných suicidií.⁸⁴

Termínem eutanázie lze označit dva případy. Prvním z nich je dobrá, krásná a snadná smrt, druhým potom usmrcení z útrpnosti, milosrdenství a soucitu.⁸⁵ Světová zdravotnická organizace eutanázii definovala jako „*vědomé a úmyslné provedení činu s jasným záměrem ukončit život jiného člověka za následujících podmínek: subjektem je kompetentní informovaná osoba s neléčitelnou chorobou, která dobrovolně požádala, aby její život byl ukončen; jednající ví o stavu této osoby a o jejím přání zemřít a páchá tento skutek s prvořadým úmyslem ukončit život této osoby; a skutek je proveden se soucitem a bez osobního zisku*“.⁸⁶ O asistovaném suicidii hovoříme v případě, kdy pacient svůj život ukončí sám, pouze s radou lékaře.⁸⁷

Různá náboženství a jejich církve mají svá pravidla, která jsou zakotvena v jim vlastních předpisech. Tato pravidla jsou pro ostatní lidi (především nepatřící do církví) většinou nezajímavá a nijak se jich nedotýkají. Jsou to např. předpisy o košer potravinách v židovství. Existují ale také pravidla či spíše normy, které lze považovat za všeobecně lidské. Jsou to názory na lhaní, nečestné jednání, krádeže, ochranu lidského života apod. Tím se pomalu dostáváme k pátému přikázání dekalogu - „Nezabiješ“, které je všeobecným imperativem, nikoli jen vnitřním předpisem církví.⁸⁸

---

⁸⁴ VÁCHA, M., R. KÖNIGOVÁ, M. MAUER *Základy moderní lékařské etiky*. Praha: Portál, 2012, s. 259.

⁸⁵ HAŠKOVCOVÁ, Helena. *Lékařská etika*. Praha: Galén, 2002, s. 222.

⁸⁶ MUNZAROVÁ, M. *Proč ne eutanazii, aneb, Být, či nebýt?*. Vyd. v KNA 2. v Kostelním Vydří: pro občanské sdružení Ecce homo vydalo Karmelitánské nakladatelství, 2008, s. 19.

⁸⁷ MUNZAROVÁ, M. *Zdravotnická etika od a do Z*. Praha: Grada, 2005, s. 122.

⁸⁸ VÁCHA, M., R. KÖNIGOVÁ, M. MAUER *Základy moderní lékařské etiky*. Praha: Portál, 2012, s. 259.

Profesorka Marta Munzarová⁸⁹ se o eutanázii vyjadřuje takto: „*Jde o jednání, které pošlapává veškerou mravnost lékařství a jeho hojivé poslání. Každý nemocný si musí být naprosto jistý, že se jeho lékař nestane i jeho popravčím.*“⁹⁰

V otázce nemoci a její léčby všechna tři monoteistická náboženství vychází z toho, že nemoc, postižení a následné utrpení patří neoddělitelně k sobě. Zdraví a štěstí je chápáno jako dar od Boha, který však není samozřejmostí. Řešení, po kterém by bylo odstraněno současné lidské pozemské utrpení, nemoci a postižení, se v náboženství nenachází. Nicméně mají být široce používány možnosti léčby, pokud jsou přístupné.⁹¹

3.1 Eutanázie v judaismu

Židovská nauka říká, že pouze a jedině Bůh je majitelem celého vesmíru. Z toho logicky vyplývá, že stejně tak je majitelem také člověka, a to po fyzické, i duševní stránce. Člověk dostal své tělo darem, není jeho vlastníkem. Jeho úkolem je o ně pečovat. Kompetence o něm rozhodovat mu nepřísluší. Život je pro lidi úkolem, který by měli přijmout a opatrovat, nikoli odmítat.⁹² V knize Elliota N. Dorffa, zabývající se židovskými přístupy k životu a smrti, se dočítáme, že každý nese důvěrnou odpovědnost před Bohem za svůj život a zdraví. Tento závazek nazývá eutanázii (ale také např. sebevraždu) krádeží vůči Bohu, křivdou vůči něčemu, co člověku nenáleží a překračováním hranic mezi kompetencemi lidskými a posvátnými, božskými.⁹³

Pro židovské chápání smyslu lidského života je důležitá skutečnost, že hodnota lidské podstaty se odvíjí nikoli z úspěchů, schopností, dovedností, krásy nebo užitečnosti pro společnost, ale z biblického chápání člověka jako *obrazu božího*. Stejně

---

⁸⁹ Prof. MUDr. Marta Munzarová, CSc. je přednostka Ústavu lékařské etiky Lékařské fakulty Masarykovy univerzity v Brně.

⁹⁰ MUNZAROVÁ, M. *Proč ne eutanázii: aneb Být či nebýt*. Praha: Ecce homo, 2008, s. 23.

⁹¹ SCHICKTANZ, S., Ch. TANNERT a P. M. WIEDEMANN. *Kulturelle Aspekte der Biomedizin: Bioethik, Religionen und Alltagsperspektiven*. New York: Campus, 2003, s. 123 - 124.

⁹² VÁCHA, M., R. KÖNIGOVÁ, M. MAUER *Základy moderní lékařské etiky*. Praha: Portál, 2012, s. 259.

⁹³ DORFF, E. *Matters of life and death: a Jewish Approach to Modern Medical Ethics*. Philadelphia: The Jewish Publication Society, 2003, s. 179.

tak hodnota člověka nemůže být určována mentálním či tělesným zdravím. Vysokou cenu a svoji důstojnost mají nejen „zdravé“ osoby, ale i osoby s mentálním či jiným, byť i hlubokým postižením, nebo např. osoby v terminálním stádiu nemoci, tedy posledním stádiu života.⁹⁴ „Bůh stvořil člověka ke svému obrazu, k Božímu obrazu jej stvořil, stvořil jej jako muže a ženu.“⁹⁵ Zajímavostí se může čtenáři zdát jednotné číslo - stvořil „jej“ jako „muže a ženu“. (Tato formulace pochází z moderního překladu, Jeruzalémské Bible.) Nikoli stvořil „je“. Souvislost s tím spatřuji v publikaci Elliota N. Dorffa, *Matters of life and death: a Jewish Approach to Modern Medical Ethics*: „Muž není úplný bez ženy, žena není úplná bez muže. A oba nejsou úplní bez Boha.“⁹⁶ Z toho je možné pochopit, že člověk (lidé) jsou součástí boží existence, Boha. Tím se vracíme zpátky k výše zmiňovanému židovskému chápání jedinečnosti Boha - Bůh jako majitel veškerého stvoření, tedy i člověka a z toho vyplývající nemožnost rozhodovat o svém životě, resp. jeho svobodném ukončení.

Úkolem člověka je tedy pro příslušníky židovského náboženství být obrazem božím. Jinými slovy lze říci, směřovat ke svatosti. Bůh je jediný, kdo smí rozhodnout o počátku a konci života člověka.⁹⁷

Častou námitkou oponentů tohoto smýšlení bývá argument, jak řešit situace, kdy se člověk znenadání a bez vlastního zavinění ocitá tváří v tvář bolesti a utrpení. Touhou a snahou dnešní doby je každé utrpení zmenšit na minimum a problém s ním spojený vyřešit k své spokojenosti. M. Vácha uvádí, že není znám smysl utrpení, ale na druhou stranu poukazuje na to, že není vyloučeno, že existuje.⁹⁸ S existencí smyslu utrpení můžeme buď souhlasit, nebo zastávat názor, že žádný neexistuje a jedná se o pouhou náhodu a neštěstí. Jednoznačnou odpověď vědě nikdo nedá. Přikláním se k tomu, že smysl lze nalézt téměř ve všem, tedy i v utrpení. Kvůli tomu je velice složitá otázka, do jaké míry z něj hledat cestu ven či nikoli.

---

⁹⁴ VÁCHA, M., R. KÖNIGOVÁ, M. MAUER *Základy moderní lékařské etiky*. Praha: Portál, 2012, s. 260.

⁹⁵ Gn 1, 27.

⁹⁶ Genesis Rabbah 8: 9.

⁹⁷ VÁCHA, M., R. KÖNIGOVÁ, M. MAUER *Základy moderní lékařské etiky*. Praha: Portál, 2012, s. 260.

⁹⁸ Tamtéž.

Lidské utrpení je tématem celé starozákonní knihy Job. I v ní mohou hledat židé (ale též křesťané) inspiraci do svých životů. Job je biblická postava, kterou v životě potkává jedno trápení za druhým. Postihují ho nemoci, ztráta rodiny, majetku, bída. I on se beznadějně ptá: „*Nač dávat světlo nešťastnému, život těm, kdo v srdci mají hořkost, kdo touží po smrti, zatímco ona nepřichází, kdo po ní pátrají víc než po pokladu? Potěšili by se tváří v tvář mohyle, zaplesali by, kdyby dospěli k hrobu. K čemu ten dar člověku, jenž už nevidí svou cestu a jehož Bůh uzavírá do něho samého?*“⁹⁹ Job se přesto nevzdává, a i když v jistých chvílích přirozeně začíná toužit po vysvobozující smrti, ve všem zůstává věrný a odevzdaný Hospodinu.

Židovská nauka se ostře staví proti sekulárnímu pohledu na otázky eutanázie i asistovaného suicidia. Na problematiku pohlíží z teologického hlediska a kritizuje názor, že hodnota života spočívá v možnosti člověka dělat, na co si vzpomene a v „užívání si“ života. Z perspektivy teologické nezáleží na schopnostech jedince. Veškeré vlastnosti mu totiž byly naplánovány a dány Bohem.¹⁰⁰

Na etickou otázku ohledně asistované sebevraždy nachází židé odpověď např. ve třetí knize Mojžíšově (Levitikus).¹⁰¹ „*Nebudeš zlořečit němému a nepostavíš slepému do cesty překážku, leč budeš se bát svého Boha. Já jsem Jahve.*“¹⁰² Tento příkaz je v případě asistence při sebevraždě jeho jasným překročením.¹⁰³

V případě paliativní péče se židé vyslovují kladně. To znamená, že je dovolená a vhodná. Je však možné léčbu pacienta v terminálním stádiu nemoci nenasadit, nebo zastavit, i když přímým důsledkem bude zkrácení života nemocného. V tomto případě totiž není porušeno páté přikázání biblického Desatera. Lékaři nejsou povinni za každou cenu usilovat o navrácení pacienta do života v případě „letting die“ („ponechání zemřít“), není proti tomu námitek.¹⁰⁴

---

⁹⁹ Jb 3, 20 - 23.

¹⁰⁰ DORFF, E. *Matters of life and death: a Jewish Approach to Modern Medical Ethics*. Philadelphia: The Jewish Publication Society, 2003, s. 187.

¹⁰¹ VÁCHA, M., R. KÖNIGOVÁ, M. MAUER *Základy moderní lékařské etiky*. Praha: Portál, 2012, s. 260.

¹⁰² Lv 19, 14.

¹⁰³ VÁCHA, M., R. KÖNIGOVÁ, M. MAUER *Základy moderní lékařské etiky*. Praha: Portál, 2012, s. 260.

¹⁰⁴ Tamtéž.

Podíváme-li se celkově na život člověka očima židů a křesťanů, zjišťujeme, že v porovnání s křesťanstvím, kde je velký důraz kladen na dichotomii duše a těla, v židovství tomu tak není. Zatímco křesťané pohřbívají pouhou tělesnou schránku, židé se zjednodušeně řečeno loučí s člověkem. Proto pohřbům přikládají větší důležitost nežli křesťané.¹⁰⁵ Ovšem při pohledu do minulosti ani toto nebylo za všech okolností vždy pravidlem. Jak uvádí Milan Lyčka, ani židovství v dějinách nikdy nebylo monolitem. Již ve starověku se dělilo na několik směrů. Nejznámějším rozčleněním je rozdělení na skupinu farizeů a saduceů. Zajímavostí tu je, že farizeové byli stoupcí a vyznavači posmrtného života, zatímco saduceové ho popírali. Saduceové však postupně z dějinné scény vymizeli. Farizeové naopak vytvořili koncept židovství, který zajistil soudržnost tohoto náboženství na dlouhá staletí.¹⁰⁶

Židovství zahrnuje lidskou existenci jako jednotu života a smrti patřící neoddělitelně k sobě. Smrt chápe jako běžnou součást života. Okamžikem smrti se člověk pouze dostává z jednoho ontologického statusu do druhého. Důležité je, že život, jako dar od všemohoucího Boha, je posvátný. Za jeho záchranu je možné dokonce přestoupit většinu přikázání.¹⁰⁷

Židé bývali největšími obhájci práva na život. Zachraňovat životy má přednost před všemi ostatními příkazy kromě zákazu modlářství, incestu, cizoložství a vraždy. Je to samozřejmostí i v beznadějných případech, nepočítáme-li stavy bezprostředně nastupující smrti, ve kterých je povoleno odstranit to, co přicházející smrti brání. Lékařské přísahy (např. Asafova) se nápadně podobají biblickému Desateru a zákaz zabíjení tu lze spatřovat zřetelně.¹⁰⁸

Asaf ve své přísaze lékaře vyzývá, aby se vyvarovali škodit, ba dokonce usmrcovat nemocné. Lékaři nemají dovoleno podávat pacientům jedovaté látky, nebo jim je dávat do rukou, ani je k jejich užití nabádat či přesvědčovat. Také nesmí svým pacientům prozrazovat, které látky jsou škodlivé. V přísaze je také mimo jiné poznamenáno, že

---

¹⁰⁵ VÁCHA, M., R. KÖNIGOVÁ, M. MAUER *Základy moderní lékařské etiky*. Praha: Portál, 2012, s. 260.

¹⁰⁶ LYČKA, M. Smrt a umírání v judaismu. In: ONDRAČKA, L. *Smrt a umírání v náboženských tradicích současnosti*. Praha: Cesta domů, 2010, s. 81.

¹⁰⁷ Tamtéž, s. 84.

¹⁰⁸ MUNZAROVÁ, M. *Eutanazie, nebo paliativní péče?* Praha: Grada, 2005, s. 28.

nesmí být při léčbě způsobeno zbytečné krvácení, nebo zranění. Raději případy více pozorovat, dvakrát nebo třikrát hodnotit a pak se teprve rozhodnout, jakým způsobem léčit.¹⁰⁹

Přesto, že je smrt chápána jako normální součást života, bývá na ni i v židovství nazíráno spíše negativně. Souvisí to s tím, že v rabínském pojetí je za smysl lidské existence a největší radost v životě člověka považována služba Bohu, dodržování Jeho přikázání. Okamžikem smrti však je člověku tato milá povinnost odepřena.¹¹⁰ Na tomto místě však považuji za logické se ptát, zda je člověku opravdu odepřena možnost nadále sloužit Bohu, dodržovat Jeho přikázání. Vždyť ve víře, že i po smrti bude život pokračovat, se lze domnívat, že svému Bohu bude možné prokazovat služby i nadále, v životě posmrtném.

„Prach jsi a v prach se obrátíš.“¹¹¹ Tuto větu nacházíme v první knize Mojžíšově starého zákona. Je tedy společná pro židovství a křesťanství. Židé kladou důraz na to, že není záhodno lidskému tělu po smrti bránit v jeho rozpadu balzamováním či ukládáním do betonových hrobek. Na druhou stranu však není ani povoleno tento proces urychlovat, proto je tu na rozdíl od křesťanství zakázána kremace.¹¹²

Naléhavost, se kterou učí židovská lékařská etika, že život musí být za každých okolností chráněn, však také připouští, že existují situace, v nichž by nemocný mohl preferovat smrt před udržováním strastiplného života. Talmud mluví o rabínovi Judah, jenž byl postižen nevléčitelnou chorobou, na kterou navazovaly vysilující bolesti. Ženu, která se o něj v těchto chvílích starala, popisuje ve svých textech jako příklad zbožnosti a morálního charakteru. Tato služka se modlila za rabínovu smrt. Na základě tohoto příběhu prohlásil ve 13. století Rabbenu Nissim Gerondi, že modlit se za smrt pacientů trpících extrémní bolestí, je nejen přípustné, ale i chvályhodné.¹¹³

---

¹⁰⁹ VEATCH, R. M. *Cross-Cultural perspectives in Medical Ethics*. Boston: Jones and Bartlett, 2000, s. 57-58.

¹¹⁰ LYČKA, M. Smrt a umírání v judaismu. In: ONDRAČKA, L. *Smrt a umírání v náboženských tradicích současnosti*. Praha: Cesta domů, 2010, s. 84.

¹¹¹ Gn 3,19.

¹¹² LYČKA, M. Smrt a umírání v judaismu. In: ONDRAČKA, L. *Smrt a umírání v náboženských tradicích současnosti*. Praha: Cesta domů, 2010, s. 87.

¹¹³ VEATCH, R. M. *Cross-Cultural perspectives in Medical Ethics*. Boston: Jones and Bartlett, 2000, s. 73.

3.2 Eutanázie v křesťanství

Podobně jako v judaismu, i křesťané chápou život jako úkol, za který nesou odpovědnost. Životní cesta je jakási pouť, ke které patří radost, ale své místo v ní má i utrpení. To vše utváří smysluplnost bytí.¹¹⁴ Křesťanství je tedy pro své věřící především zdrojem smyslu, a to i smyslu v pohledu na nemoc, zlo, utrpení nebo smrt. Navzdory zoufalství doufá a dává odvahu lidem nacházejícím se tváří v tvář smrti, neštěstí či nevyлéčitelnému onemocnění. Lékařská etika může být v některých věcech tímto inspirována a od křesťanské tradice odvozena.¹¹⁵

Stejně jako židé, i křesťané chápou život jako dar od nejmocnějšího a jediného Boha. V zásadách křesťanské etiky se uvádí princip správcovství. Znamená to, že člověk je pouze správcem svého života, nikoli vlastníkem. Proto o své tělo musí náležitě pečovat. Křesťané též mluví o principu posvátnosti a nedotknutelnosti lidského života, který vyjadřuje to samé. Na smrt také pohlíží jako na věc nevyhnutelnou, která ukončuje život tělesné části člověka, ale zároveň otvírá bránu do nekončícího života věčného. Člověk by měl být podle křesťanů na okamžik smrti řádně připraven v každé chvíli, měl by ji přijmout důstojně, s plnou odpovědností za svůj život.¹¹⁶ V Novém zákoně, evangeliu svatého Matouše nacházíme odkaz Ježíše na to, že každý člověk má být připraven na smrt, byť by přišla nečekaně. „*Bděte tedy, neboť neznáte dne ani hodiny.*“¹¹⁷

Podle katolického katechismu patří neoddělitelně k sobě právo na život a právo na důstojnost člověka. Tato práva tvoří jeden celek a jsou neodlučitelně provázána. K smrti může být člověk dohnán tělesným, ale i duševním násilím, což představuje provinění proti posvátnosti života. Páté přikázání Desatera - nezabiješ se vztahuje nejen k zabití tělesnému, ale má svůj rozměr v celé duševní integritě. Lze sem počítat

---

¹¹⁴ VÁCHA, M., R. KÖNIGOVÁ, M. MAUER *Základy moderní lékařské etiky*. Praha: Portál, 2012, s. 261.

¹¹⁵ HANFORD, Jack Tyrus. *Bioethics from a faith perspective: ethics in health care for the twenty-first century*. New York: 2002, s. 41.

¹¹⁶ MUNZAROVÁ, M. *Eutanázie, nebo paliativní péče?* Praha: Grada, 2005, s. 28.

¹¹⁷ Mt 25, 13.

i jakékoli svedení ke zlu za použití násilí. Především v případě, kdy se někdo dopustí násilí na člověku na svůdci závislém, lze tento čin považovat za smrtelný hřích.¹¹⁸

K otázkám po umělém ukončení lidského života se církev vyjadřuje prostřednictvím církevních dokumentů. Jedná se např. o mnohá ustanovení papeže Jana Pavla II. Jedním z nich je Deklarace kongregace pro nauku víry ze dne 5. 5. 1980. V ní je jasně stanoven zákaz zabíjení nemocných, tedy i eutanázie. Přitom však papež upozorňuje na to, že je třeba od sebe odlišit řádné a mimořádné situace¹¹⁹ - „*V případě blížící se smrti, které nelze zabránit užitím příslušných prostředků, svědomí dovoluje přijmout rozhodnutí zřici se užití prostředků, které by vedly k pouhému prodlužování křehkého a tíživého životního stavu aniž by však byla přerušena péče o nemocného, která je normální v podobných případech.*“¹²⁰

Stejně jako v sekulárních, tak i v náboženských etických systémech je nemorální a neomluvitelné, aby lékař nechal svého pacienta zbytečně trpět. Proti bolesti je třeba bojovat všemi dostupnými prostředky. To ovšem neznamená, že by v křesťanském pojetí byla bolest vždy chápána jako něco špatného. Poukazuje spíše na to, že skrze utrpení je možné se něčemu i přiučit, někam posunout. Při střetávání náboženské a sekulární etiky narážíme na rozdíl v přístupu ke smrti jako takové. Zatímco nevěřící člověk vidí smrt jako definitivní prohru lékaře a pacienta v boji s nemocí, náboženství na ni v tomto ohledu pohlíží pozitivněji. Smrt věřícímu člověku otvírá dveře do nového, věčného života.¹²¹

Nemocné je třeba utrpení zbavovat kde je to možné a kde to možné není, tam pomáhat utrpení snášet. Pro křesťanství je však nepřipustné situaci řešit tím, že bude člověk zabit. Žádá péči za všech okolností, v případech nevyhnutelně nastupující smrti je však možné od léčby odstoupit.¹²²

Na rozdíl od židovství, které stále čeká na příchod Mesiáše, pro křesťany je jím Ježíš Kristus a jeho utrpení, smrt na kříži, zmrtvýchvstání a následné vykoupení lidstva.

---

¹¹⁸ *Katechismus katolické církve*. Praha: Zvon, 1995, s. 558-562.

¹¹⁹ MUNZAROVÁ, M. *Eutanázie, nebo paliativní péče?* Praha: Grada, 2005, s. 28.

¹²⁰ Kongregace pro nauku víry: Odpovědi na otázky o umělém podávání potravy a tekutin. *Www.radiovaticana.cz* 2007. Dostupné z: http://www.radiovaticana.cz/clanek_print.php?id=8491.

¹²¹ VÁCHA, M., R. KÖNIGOVÁ, M. MAUER *Základy moderní lékařské etiky*. Praha: Portál, 2012, s. 261.

¹²² Tamtéž, s. 262

„Nyní nacházím svou radost v utrpení, které pro vás podstupuji, a doplňuji na svém těle, co se nedostává na Kristových útrapách pro jeho tělo, jímž je církev.“¹²³ Na těchto slovech svatého Pavla z Tarsu objasňuje papež Jan Pavel II. ve svém textu z 11. února 1984 *Salvifici doloris* i spasitelný význam lidského utrpení. Nastiňuje, že i utrpení může lidem v jistém smyslu přinášet vnitřní radost. Není to radost ze samotného trápení či bolesti, nýbrž z pochopení jeho smyslu. Říká, že po staletí bylo zjevné, že skrze utrpení se člověku dostává zvláštní milosti, neboť je tak vnitřně spojen s Kristem. Lidské trápení také vyjadřuje hloubku života až po jistou hranici a do určité míry ji převyšuje. Vlastně směřuje k povýšení člověka.¹²⁴ Proto katolické křesťanství trpícího člověka připodobňuje trpícímu Kristu.¹²⁵ „Utrpení je událostí v životě člověka, ze které lze těžit lidskost, pokoru a životní moudrost.“¹²⁶

To ovšem v žádném případě neznamena, že by povinností křesťana bylo „libovat si“ v utrpení, prožívat ho záměrně či dokonce cíleně vyhledávat. Takové přikázání v Dekalogu ani církevních dokumentech nenajdeme. V. E. Frankl, který má hlubokou osobní zkušenost s životem v koncentračním táboře, namítá, že opravdové utrpení lze přijmout pouze v situacích, které jsou skutečně nezměnitelné. Přijímání trápení, které je možné odstranit, by podle něj postrádalo logiku. Utrpení zařazuje mezi tři základní kategorie, jak najít smysl věci na zemi. Jednou z těchto kategorií je podle něj právě situace, kdy se nám v životě vše zhroutí, nemůžeme náš osud změnit a nezbyvá nám, než se s ním smířit a přijmout takový, jaký je. Smysl nalézá v tom, že své utrpení lze proměnit v sílu.¹²⁷

Eutanázie i asistované suicidium je tedy podobně jako v judaismu nepřijatelné. Zabití druhého člověka je přípustné pouze v případě legitimní obrany života svého, rodiny, či svěřených lidí. Stejně tak se někteří teologové vyjadřují k trestu smrti, který by dle nich mohl být v limitních případech povolen, ale pouze v takových, kdy by tímto

---

¹²³ Kol 1, 24.

¹²⁴ Jan Pavel II., *Salvifici doloris*, 1984

Dostupné z: http://www.vatican.va/holy_father/john_paul_ii/apost_letters/documents/hf_jp-ii_apl_11021984_salvifici-doloris_en.html.

¹²⁵ VÁCHA, M., R. KÖNIGOVÁ, M. MAUER *Základy moderní lékařské etiky*. Praha: Portál, 2012, s. 262.

¹²⁶ JANKOVSKÝ, J. *Etika pro pomáhající profese*. Praha: Triton, 2003, s. 128.

¹²⁷ FRANKL, V. E. a P. Lapide. *Bůh a člověk hledající smysl*. Brno: Cesta, 2011, s. 77.

krokem byl ochráněn zbytek národa. Za zmínku stojí ještě rozdělení pohledu na mučedníka a sebevraha. Tato dichotomie je ostře ohraničena. Zatímco mučedník si váží života a pohrdá smrtí, u sebevraha je tomu naopak - pohrdá životem a nestojí o něj. Důležité je však podotknout, že křesťanství nikdy nikoho konkrétního v tomto smyslu neodsoudilo. Zatímco katolické křesťanství o mnoha svatých prohlásilo, že jsou v nebi, nikdy se neodvážilo tvrdit, že je někdo z lidí v pekle. V některých případech (např. duševní nemoci) je třeba se odsuzování sebevraždy vyvarovat a přistupovat k ní citlivě.¹²⁸

Katolická církev vystupuje také proti trestu smrti. Papež sice neuvádí, že tento trest je za každých okolností nespravedlivým a neopodstatněným řešením. Poukazuje však na trest smrti jako na nejkrajnější řešení, ke kterému je záhodno se uchýlit pouze v případě absolutní nouze, kdy jiným způsobem není možné ochránit společnost před viníkem.¹²⁹

K eutanázii se také vyjadřuje v encyklice *Evangelium vitae* z roku 1995 papež Jan Pavel II., v níž vysvětluje eutanázii jako činnost nebo opomenutí, které má v konečném důsledku za následek smrt. Spočívá tedy v metodickém postupu a dobrovolném úmyslu této činnosti. Vyjadřuje se tu také k tzv. vehementní terapii, kterou je třeba od eutanázie odlišit. V ní jde o postupy v léčbě nemocného, které už neodpovídají jeho stavu a vedou jen k prostému prodlužování procesu umírání. Takové „léčení“ je možné v souladu se svým svědomím odmítnout. I tak ovšem musí být zachována náležitá péče, která pacientovi náleží až do jeho smrti. Takovéto odmítnutí lékařských postupů nelze stavět na roveň s dobrovolnou smrtí nebo eutanázií. Zmírňování bolesti analgetiky je dovoleno, i když je tím omezováno vědomí a zkracován život. Církev nikomu bolestiplné utrpení nepřikazuje. V encyklice nacházíme naléhavé prohlášení: „*eutanázie je těžké porušení Božího zákona*“. Vědomé zabití osoby je totiž morálně nepřijatelné. Toto jednání by podle učitelského úřadu církve mělo za následek stejné zlo jako sebevražda nebo vražda. Někteří lidé pokládají život za smysluplný pouze do té doby,

---

¹²⁸ VÁCHA, M., R. KÖNIGOVÁ, M. MAUER *Základy moderní lékařské etiky*. Praha: Portál, 2012, s. 261-262.

¹²⁹ Jan Pavel II., *Evangelium Vitae*, 1995

Dostupné z: http://www.vatican.va/holy_father/john_paul_ii/encyclicals/documents/hf_jp-ii_enc_25031995_evangelium-vitae_en.html.

kdy přináší rozkoš a blahobyť. V takovém případě je na utrpení pohlíženo jako na něco nepřipustného, jako na nesnesitelnou zátěž. Potom se smrt může zdát být jakýmsi „zaslouženým vysvobozením“. *Evangelium vitae* však připomíná, že v takovém případě člověk odmítá svůj základní vztah k Bohu a staví se do pozice, kdy on sám je pro sebe pravidlem a normou. Potom se dostává do pokušení uchýlit se k eutanázii, přitom ovšem zapomíná na svého Stvořitele, Boha.¹³⁰ „*Hleďte nyní, že já, já jím jsem, a že nikdo jiný není se mnou Bohem! Já dávám smrt a já dávám život; když jsem udeřil, vyléčím opět já (a z mé ruky nikdo nevysvobozuje.)*“¹³¹

Evangelium Vitae se v některých přístupech podobá textům Světové lékařské asociace, konkrétně v odmítnutí eutanázie a asistovaného suicidia, ale zároveň možnosti nenasazení nové terapie, či nepokračování v léčbě stávající.¹³²

Na otázky týkající se umělého podávání potravin a tekutin pacientům ve vegetativním stavu odpovídá např. Kongregace pro nauku víry. Odpovědi potom schvaluje papež Benedikt XVI. a roku 2007 rozhoduje o jejich zveřejnění. Z odpovědi vyplývá názor, že podávání stravy umělou cestou je přiměřeným a řádným prostředkem k udržení života. Chrání člověka před zbytečným utrpením a zabraňuje smrti žízní a vyhladověním. Na další otázku, zda je možno pacientovi v trvalém vegetativním stavu, který dle úsudku ošetřujících lékařů nevede k nadějnému zlepšení, přerušit či ukončit podávání výživy, se Kongregace pro nauku víry vyjadřuje negativně. Takový krok považuje za pochybení v řádné a přiměřené péči, neboť i tento pacient je stále osobou se základní lidskou důstojností. Podle toho je k němu také potřeba přistupovat.¹³³ Z tohoto dokumentu vyplývají i negativní postoje církve k případu Terri Schiavo, která se nacházela několik let ve vegetativním stavu. Lékaři nakonec dopustili, aby zemřela následkem nedostatku výživy.

---

¹³⁰ Jan Pavel II., *Evangelium Vitae*, 1995

Dostupné z: http://www.vatican.va/holy_father/john_paul_ii/encyclicals/documents/hf_jp-ii_enc_25031995_evangelium-vitae_en.html.

¹³¹ Dt 32, 39.

¹³² VÁCHA, M., R. KÖNIGOVÁ, M. MAUER *Základy moderní lékařské etiky*. Praha: Portál, 2012, s. 263.

¹³³ Kongregace pro nauku víry: Odpovědi na otázky o umělém podávání potravy a tekutin, Dostupné z: http://www.radiovaticana.cz/clanek_print.php?id=8491.

K eutanázii se vyjadřuje i např. prof. Marta Munzarová ve své publikaci *Proč ne eutanázii*, kde čtenáři vysvětluje, že touha nemocného po eutanázii pramení nikoli ze samotného faktu, že by chtěl zemřít, nýbrž z faktu, že je narušena jeho důstojnost tím, že si připadá svému okolí na obtíž, má pocity opuštěnosti, osamělosti, ztráty smyslu života, strach z umírání a podobně.¹³⁴ Podobně uvádí také Edmund Pellegrino, významný morální filozof a lékař s dlouhou klinickou praxí, autor mnoha publikací s lékařsko-etickou problematikou, že aby medicína skutečně léčila, je třeba integrovat v jeden celek terapii i všestrannou péči o člověka.¹³⁵

Protestantismus se skládá z celé plejády církví. Proto je pro něj obtížné stanovovat společná jednoznačná stanoviska. V základních věcech, což je odmítání eutanázie a asistovaného suicidia, avšak možnosti nenasazení či zastavení současné léčby, se shoduje s katolicismem.¹³⁶

3.3 Eutanázie v islámu

„Žádná duše nemůže zemřít jinak než z dovolení Božího a podle zapsané a pevně stanovené lhůty.“¹³⁷

Stejně jako v předešlých dvou monoteistických náboženstvích, i islám pohlíží na život jako na dar od Boha. Proto i v islámu musí být chráněn. Ukončení utrpení by podle některých muslimů také znamenalo odmítání odčinění hříchů. Zabití člověka je povoleno jen v případě cizoložství, nespravedlivého zabití někoho jiného, opuštění islámu a tedy Alláha, a to z jakéhokoli důvodu, i v případě dezerce v době svaté války. Takové chování si dle islámu zasluhuje potrestání.¹³⁸ Z jiných důvodů zabití není

---

¹³⁴ MUNZAROVÁ, Marta. *Proč ne eutanazii, aneb, Být, či nebýt?*. Kostelní Vydří, 2008, s. 23.

¹³⁵ HANFORD, Jack Tyrus. *Bioethics from a faith perspective: ethics in health care for the twenty-first century*. New York: 2002, s. 41.

¹³⁶ VÁCHA, M., R. KÖNIGOVÁ, M. MAUER. *Základy moderní lékařské etiky*. Praha: Portál, 2012, s. 264.

¹³⁷ Korán 3:139/145.

¹³⁸ MUNZAROVÁ, M. *Eutanazie, nebo paliativní péče?* Praha: Grada, 2005, s. 28-29.

povoleno, tedy ani eutanázie. Často používaný termín pro eutanázii - „milosrdenství“ tu není dostatečným důvodem pro zabití člověka.¹³⁹

Podobně jako v judaismu i křesťanství, také z islámského pohledu patří ukončení lidského života výhradně do rukou božích. Jen Alláh může podle muslimů rozhodnout o tom, kdy člověk zemře, ale také o tom, jakým způsobem. Věřící se domnívají, že člověk zasahující do otázky života a smrti (a tedy do záležitostí Boha) se již tímto skutkem dopouští usmrcení. Islám za žádných okolností eutanázii nepovoluje, ani v případě člověka postiženého nevyléčitelnou chorobou, který by o ukončení života prosil. Zabití je chápáno jako útok na autoritu a nejvyšší svrchovanost Boha. M. S. Hasna dále uvádí, že opravdový služebník Boha je za každých okolností připraven přijmout utrpení za cenu získání Boží milosti.¹⁴⁰ Alláh má podle muslimů naplánovaný začátek i konec lidského života, o čemž svědčí výrok z Koránu: „...a až vyprší lhůta jejich, nezadrží ji ni o hodinu ani ji neuspíší.“¹⁴¹

Islám vnímá lidský život jako posvátný, proto je pro něj jeho nedotknutelnost důležitá. Jak již bylo výše zmíněno, jistě je tu na místě dodat, že důvody pro zabití člověka v muslimském myšlení existují (např. cizoložství, opuštění víry...), nevyléčitelná nemoc či utrpení však mezi ně počítat nelze.¹⁴²

„Nezabíjejte děti své z obavy před zchudnutím, vždyť My jim i vám obživu ušetříme. A jejich zabíjení je velkým hříchem.“¹⁴³ Tento závazek se dočítáme v 17. sůře Koránu. Z výroku se lze domnívat, že náboženství je (pro někoho paradoxně) velmi mírumilovné. Začteme-li se však dále, zjistíme, v čem se nachází odlišnosti kultury. „A nezabíjejte osoby, jež Bůh zakázal zabíjet, leda podle práva. A byl-li někdo zabit nespravedlivě, dali jsme jeho nejbližšímu pravomoc jej pomstít, nechť však při zabití nepřehání, vždyť zajisté mu bude pomoženo.“¹⁴⁴ Tímto Korán zřejmě dává najevo možnost a správnost pomsty ve jménu islámu. Srovnáme-li s ním však učení

---

¹³⁹ LAJKEP, T. Islám a lékařská etika. *Zdravotnické noviny*. 2001, roč. 50, č. 44., s. 20-21.

¹⁴⁰ HASNA, M. S. *Eutanázia*, Dostupné z:

<http://www.islamweb.sk/stranky/premusli/Odpovede/eutanazia.htm>.

¹⁴¹ Korán 16: 63/61.

¹⁴² Religions: Euthanasia, assisted dying, suicide and medical ethics. 2012 Dostupné z: <http://www.bbc.co.uk/religion/religions/islam/islamethics/euthanasia.shtml>.

¹⁴³ Korán 17: 33/31.

¹⁴⁴ Korán, 17:35/33.

křesťanství, nacházíme jasný a zřetelný rozdíl. Svě věřící - křesťany, Ježíš na mnoha místech Bible neustále naléhavě vybízí k odpuštění. Odpuštění čehokoli. „*Tu přistoupil Petr a řekl mu: ,Pane, kolikrát proti mně smí zhřešit můj bratr, a já mu mám odpustit? Až sedmkrát?‘* Ježíš mu říká: „*Neříkám ti až sedmkrát, ale třeba sedmasedmdesátkrát.*“¹⁴⁵ V křesťanském pojetí tato odpověď znamená odpuštění nepočítat, ale dávat svému bližnímu novou šanci vždy, za každých okolností.

Eutanázie je stejně zakázána jako sebevražda.¹⁴⁶ Například takto vyzývá věřící muslimy Korán: „...*a nepřivozujte si smrt!*“¹⁴⁷ Ve sbírce výroků a skutků proroka Muhammada uvádí Sahoh Bukhari¹⁴⁸ příběh, v němž uvádí příběh o muži, který byl zraněn. Svě utrpení nemohl vydržet, byl netrpělivý, tak se rozhodl ukončit život vlastním přičiněním. Alláh mu však za jeho netrpělivost a uspíšení okamžiku smrti zakázal přístup do věčného ráje.¹⁴⁹

Někteří věrní muslimové se domnívají, že měkkou formu eutanázie představuje přístup DNR (Do Not Resuscitate). Podle své víry nemohou nést ani částečnou spoluvinu za smrt někoho jiného. Nutno je tu také dodat, že podle islámského kodexu lékařské etiky je zbytečné udržovat pacienta např. ve vegetativním stavu za každé situace. Lékaři mají chránit lidský život, ale neprodlužovat zbytečně za každou cenu umírání. Můžeme tedy říci, že ani muslimští lékaři (stejně jako v případě judaismu a křesťanství) nemají povinnost za každou cenu jakýmkoli prostředky udržovat lidský život, bez reálné šance na vyléčení (mluvíme-li o vegetativním stavu nemocného). Islámská lékařská asociace Ameriky (IMANA) říká, že když se smrt člověka stane podle ošetřujících lékařů nevyhnutelnou, potom by pacientovi mělo být dovoleno zemřít bez nadbytečných či zbytečných, pouze utrpení prodlužujících postupů. Proto je podle ní také nepokračování v léčbě pacientů v trvalém vegetativním stavu přípustné. IMANA považuje podporu mechanických funkcí organismu jen za dočasné opatření. Ukončení

---

¹⁴⁵ Mt 18, 21-22.

¹⁴⁶ Religions: Euthanasia, assisted dying, suicide and medical ethics. 2012 Dostupné z: <http://www.bbc.co.uk/religion/religions/islam/islamethics/euthanasia.shtml>.

¹⁴⁷ Korán, 4: 33/29.

¹⁴⁸ Jedná se o osobnost žijící několik století po smrti Muhammada. Jeho sbírka výroků a skutků proroka je uznávána mnohými muslimy. Každá zpráva sbírky byla pečlivě kontrolována, aby vše, co se v ní nachází, bylo v souladu s posvátnou knihou, Koránem. (Bukhari, 2009)

¹⁴⁹ BUKHARI, S. Virtues and Merits of the Prophet (pbuh) and his Companions, 2009 Dostupné z: http://d1.islamhouse.com/data/en/ih_books/single/en_Sahih_Al-Bukhari.pdf.

podpory životních funkcí je tedy povoleno, zatímco uspěchaná smrt s použitím některých léků tišících bolest je vnímána jako eutanázie.¹⁵⁰

Lékaři však nemají právo ukončit vlastní vinou lidský život, poněvadž všechny životy jsou chráněny rukou Boží. Alláh jim zakazuje doporučovat svým pacientům škodlivé látky.¹⁵¹ Odkaz nacházíme v sedmé súře Koránu, 157. verši.

---

¹⁵⁰ Religions: Euthanasia, assisted dying, suicide and medical ethics. 2012 Dostupné z: <http://www.bbc.co.uk/religion/religions/islam/islamethics/euthanasia.shtml>.

¹⁵¹ VEATCH, R. M. *Cross-Cultural perspectives in Medical Ethics*. Boston: Jones and Bartlett, 2000, s. 236.

4 Interrupce očima světových náboženství

Lidský život a rození dětí sehrává v každé kultuře na světě zásadní roli. Představuje nenahraditelnou součást života společnosti. Proto toto téma zaujímá důležité místo i v hodnotách světových náboženství.¹⁵²

Existují manželské páry, jejichž smyslem života jsou právě jejich děti. Rodičovství plánují, na své děti se těší a přijímají svoji budoucí roli otce a matky. Na druhou stranu je však možné setkat se s lidmi, pro které by podle nich z nejrůznějších důvodů narození dítěte představovalo problém, nepřekonatelnou starost a překážku v životě. Ve většině zemí mají tyto páry do zákonem stanoveného stádia těhotenství možnost podstoupit výkon interrupce.

Jak však uvádí Helena Haškovcová v publikaci *Lékařská etika*, interrupce znamená odborný, etický i politický problém.¹⁵³ Nemálo lidí si na tomto místě pokládá otázku, jestli těhotné ženě přísluší rozhodovat o tom, zda má počaté dítě právo se narodit. Faktem je, že medicína v dnešní době nabízí řešení rodičům, kteří o své dítě nestojí. Není však náhodou, že proti interrupcím se někteří lidé ostře vymezují, především příslušníci církví a náboženských společností. Názory lidí na interrupci se odvíjejí od jejich názoru na počátek lidského života. I církve ale nejsou o počátku lidského života ve všem ujednoceny. Každá nám nabízí svůj vlastní a jedinečný pohled. Zda má embryo v děloze matky status lidské osobnosti, je pro každého člověka otevřená otázka.

Status lidských embryí je nahlížen na základě světových náboženských tradic odlišně.¹⁵⁴ Existují rozmanité postoje a názory týkající se vzniku lidského života.¹⁵⁵ Z pohledu na to, kdy lidský život začíná, se odráží i naléhavost, se kterou jsou z náboženských důvodů interrupce zavrhovány.¹⁵⁶

---

¹⁵² KRUMPOLC, E. Pohled na hodnotu lidského života a dítěte v mimokřesťanských náboženstvích. In: *Bioetika*, 2008.

¹⁵³ HAŠKOVCOVÁ, H. *Lékařská etika*. Praha: Galén, 2002, s. 114.

¹⁵⁴ SCHICKTANZ, S., Ch. TANNERT a P. M. WIEDEMANN. *Kulturelle Aspekte der Biomedizin: Bioethik, Religionen und Alltagsperspektiven*. New York: Campus, 2003, s. 126.

¹⁵⁵ VÁCHA, M., R. KÖNIGOVÁ, M. MAUER *Základy moderní lékařské etiky*. Praha: Portál, 2012, s. 259.

¹⁵⁶ SCHICKTANZ, S., Ch. TANNERT a P. M. WIEDEMANN. *Kulturelle Aspekte der Biomedizin: Bioethik, Religionen und Alltagsperspektiven*. New York: Campus, 2003, s. 126.

4.1 Interrupce v judaismu

Jak již bylo výše zmíněno, Židé jsou velkými obhájci lidského života, jako daru od Boha. Bez závažného důvodu, proč by těhotenství nemělo pokračovat, chrání i život před narozením. Ve starobylé Asafově přísaze nacházíme výzvu, aby ani ženě, která čeká dítě v důsledku cizoložství,¹⁵⁷ lékaři nikdy nepodali látku, která by jí způsobila potrat.¹⁵⁸ Děti jsou pro židy znakem Božího požehnání, proto je bezdůvodná interrupce chápána jako zlo.¹⁵⁹

Teolog Eduard Krumpolc z univerzity Palackého v Olomouci se v časopise *Bioetika* věnuje pohledu na hodnotu lidského života a dítěte v mimokřesťanských společnostech - judaismu, islámu, hinduismu, buddhismu a konfucianismu. Těmto kulturám se věnuje z důvodu, že křesťanský pohled je v naší společnosti docela dobře znám. V části věnované judaismu poukazuje na odkaz starého zákona, který mají židé společný s křesťany. Na člověka je tu pohlíženo jako na *obraz Boží*, který je posvátný a má svoji důstojnost. Těhotenství má být chráněno, ovšem ne v případech, kdy by způsobovalo, že život ženy by se ocitl v nebezpečí. V takovém případě může být ukončeno. Žena, která by se kvůli těhotenství ocitla v nebezpečí, má používat antikoncepci. Vychází se z toho, že Stvořitelem života je Bůh, který rozhoduje i o jeho délce. Bůh dává příkazy, které napomáhají, aby byl lidský život chráněn, rozmnožoval se a udržoval.¹⁶⁰ Je také dárce všeho na zemi a jedině on má možnost zasahovat do počátku života člověka. „*Hled', dnes ti předkládám život a štěstí, smrt a neštěstí.*“¹⁶¹

Rodina založená na manželství a plzení dětí je v judaismu ustanovením Božím. Štěstí v bezdětném manželství tu neexistuje. Někteří židé pokládají neplodnost za neštěstí a dokonce Boží trest. Manželé by společně měli mít alespoň dvě děti. Když už

---

¹⁵⁷ Přitom cizoložství je vedle modlářství, incestu a vraždy chápáno jako jedno z nejtěžších přestoupení Božích přikázání. (Munzarová, 2005)

¹⁵⁸ VEATCH, R. M. *Cross-Cultural perspectives in Medical Ethics*. Boston: Jones and Bartlett, 2000, s. 57.

¹⁵⁹ VÁCHA, M., R. KÖNIGOVÁ, M. MAUER *Základy moderní lékařské etiky*. Praha: Portál, 2012, s. 205.

¹⁶⁰ KRUMPOLC, E. Pohled na hodnotu lidského života a dítěte v mimokřesťanských náboženstvích. In: *Bioetika*, 2008.

¹⁶¹ Dt, 30,15.

však tyto děti mají, nesmí se bránit ani příchodu dalších, pokud tomu nezabraňuje fyzické či psychické onemocnění matky.¹⁶² Daniel Eisenberg zabývající se interrupcí v židovském zákoně však k tomu doplňuje, že nejsou dána jasná kritéria, která by určovala, kdy matka je psychicky v pořádku, aby mohla mít dítě. Proto jsou v tomto případě názory na interrupci stále velmi kontroverzní.¹⁶³

Co se týče vzniku lidského života, nacházíme mezi judaismem, křesťanstvím i islámem některé odchylky. Pro židy nemá ještě počaté dítě status lidské osoby. V matčině lůně není dítě pokládáno ještě za samostatnou osobnost. V případě potratu není tedy na tento problém nahlíženo jako na usmrcení lidské bytosti, dokonce v případě ohrožení života matky je potrat nutností. V judaismu má totiž život matky přednost před životem zatím nenarozeného dítěte. Přesto však umělé ukončení těhotenství bez udání důvodu dovoleno není. Znamenalo by totiž pohrdání novým životem daným od Boha a zbytečné ohrožování života matky, její uvádění do nebezpečí a nedovolené zraňování.¹⁶⁴

Podle rabína Raymonda A. Zwerina a rabína Richarda J. Shapiro, angažujících se v Religious Coalition for Reproductive Choice, učí tradiční židovské právo, že plod není považován za úplnou lidskou bytost, nemá žádná individuální práva. Je „pouze“ součástí ženského těla. Z toho vyplývá, že stejně jako každá lidská osoba může dobrovolně uškodit svému tělu, má i žena možnost ukončit těhotenství. Stejně jako část lidského těla bývá někdy obětována pro záchranu lidského života, tak může být i provedena interrupce ženě ohrožené na zdraví. V případě nutnosti volby mezi životem matky a životem dítěte má v židovství přednost život existující (matky) před životem budoucím (dítěte).¹⁶⁵ Rabín Šmuel Halevy Wasner však na problematiku namítá, že v židovství se vztahují zákony ochrany života i na fetus, který sice není legální osobou,

---

¹⁶² KRUMPOLC, E. Pohled na hodnotu lidského života a dítěte v mimokřesťanských náboženstvích. In: Bioetika, 2008.

¹⁶³ EISENBERG, D. Abortion and Halacha. 1996. Dostupné z: <http://www.jewishvirtuallibrary.org/jsource/Judaism/abortion.html>.

¹⁶⁴ KRUMPOLC, E. Pohled na hodnotu lidského života a dítěte v mimokřesťanských náboženstvích. In: Bioetika, 2008.

¹⁶⁵ What do World Religions Believe About Abortion?. [Http://www.beliefnet.com](http://www.beliefnet.com). 2013. Dostupné z: <http://www.beliefnet.com/News/2000/07/Views-of-Abortion.aspx#>.

ale s vysokou pravděpodobností se jí stane. Již v počátečním stádiu má předurčení k tomu, stát se lidskou osobou, na niž se vztahují zákony Tóry.¹⁶⁶

Židovství na otázku statutu lidského embrya argumentuje pohledem Talmudu, že embryu do čtyřicátého dne po oplodnění náleží nižší status nežli po čtyřicátém dni. Stejně tomu je i v případě, kdy bylo provedeno oplodnění uměle.¹⁶⁷

Již starozákonní verše 22 - 25 knihy Exodus se zmiňují o umělém potratu. Můžeme z nich jasně vyčíst vyšší hodnotu života ženy než jejího plodu. „*Jestliže muži při rvačce povalí těhotnou ženu a ona potratí, ale neutrpí jiný úraz, zaplatí viník odškodné, které uloží pán té ženy, zaplatí podle usnesení rozhodčích. Dojde-li však k úrazu, dáš život za život, oko za oko, zub za zub, nohu za nohu, spáleninu za spáleninu, modřinu za modřinu, zranění za zranění.*“¹⁶⁸

Jak uvádí Daniel Eisenberg, status plodu v judaismu je stanoven a popsán v židovském právu (Halacha). Interrupce nejsou zcela zakázány, ale zároveň nejsou prováděny na požádání bez udání závažného důvodu. Právě v židovském právu Halacha se dozvídáme, kdy je ukončení těhotenství zakázáno a kdy naopak s naléhavostí doporučeno.¹⁶⁹ V Mišně je dále vysvětleno, že život matky je přednější před životem dítěte. To ovšem platí pouze do doby porodu. Ve chvíli, kdy se dítě dostává na svět, jeho život se pro židy stává stejně cenný a nedotknutelný jako život matky.¹⁷⁰

Téměř všichni rabíni způsobilí rozhodovat o záležitostech židovského práva se shodují na nesouhlasu s interrupcí v případech, že byly na plodu zjištěny jakékoli vady. Halacha nečiní mezi lidmi rozdíly. Jeden z největších rabínů zasahujících takto do práva, Rabbi Moshe Feinstein zakazuje mimo jiné i aminocentézu, pokud by byla prováděna pouze za účelem zjištění vrozených vývojových vad dítěte, aby případně

---

¹⁶⁶ KUČERA, T. Judaismus a výzkum kmenových buněk. *Věstník Maskil*. 2008, roč. 7, č. 5768, 6 - 11, Dostupné z: <http://www.maskil.cz/5768/5.pdf>.

¹⁶⁷ SCHICKTANZ, S., Ch. TANNERT a P. M. WIEDEMANN. *Kulturelle Aspekte der Biomedizin: Bioethik, Religionen und Alltagsperspektiven*. New York: Campus, 2003, s. 126.

¹⁶⁸ Ex 21, 22 - 25.

¹⁶⁹ EISENBERG, D. *Abortion and Halacha*. 1996.

Dostupné z: <http://www.jewishvirtuallibrary.org/jsourc/Judaism/abortion.html>.

¹⁷⁰ LICHTENSTEIN, Harav Aharon. HALAKHA Abortion: a Halakhic Perspective. 1991. Dostupné z: <http://www.vbm-torah.org/halakha/abortion.htm>.

rodiče měli později možnost požádat o interrupci.¹⁷¹ Talmud přirovnává na některých místech potrat k prolití krve. Např. Maimonides o něm říká, že kdo se dopustí interrupce, měl by být z církve dokonce exkomunikován.¹⁷² Také proti potratům defektního plodu se vyjadřuje většina rabínů. Existují však i výjimky. Jednou z nich je např. Rabbi Waldenberg, který souhlasí s interrupcí v prvním trimestru těhotenství, pokud by bylo prokazatelně potvrzeno onemocnění způsobující dítěti budoucí utrpení.¹⁷³

Otázka potratů v případě znásilnění, incestu a cizoložství je velmi složitá a k tomu existuje spousta různých právních odůvodnění. v případě znásilnění a incestu by podle některých židů mohla být odpovědí na tuto složitou otázku míra způsobené emocionální újmy ženy. Přístup ke každému případu je dosti individuální. Parametry posuzování v židovském právu jsou různé a spleť.¹⁷⁴

Problematika potratů vyvolává v židovském právním řádu nesnadná dilemata. Přestože některá základní pravidla jsou uzákoněna a akceptována, řada otázek zůstává nezodpovězena a stále jsou předmětem sporu.¹⁷⁵ Útěchou a nadějí věřícím lidem se může zdát skutečnost, že některá vrozená onemocnění,¹⁷⁶ kvůli kterým se rodiče někdy uchylují k možnosti interrupce, jsou díky moderní technice v medicíně již napravitelná. Zároveň ale existuje spousta onemocnění (fyzických i psychických), které zatím medicína léčit nedokáže.¹⁷⁷

---

¹⁷¹ EISENBERG, D. Abortion and Halacha. 1996. Dostupné z: <http://www.jewishvirtuallibrary.org/jsource/Judaism/abortion.html>.

¹⁷² LICHTENSTEIN, Harav Aharon. HALAKHA Abortion: a Halakhic Perspective. 1991. Dostupné z: <http://www.vbm-torah.org/halakha/abortion.htm>.

¹⁷³ EISENBERG, D. Abortion and Halacha. 1996.

Dostupné z: <http://www.jewishvirtuallibrary.org/jsource/Judaism/abortion.html>.

¹⁷⁴ Tamtéž.

¹⁷⁵ LICHTENSTEIN, Harav Aharon. HALAKHA Abortion: a Halakhic Perspective. 1991. Dostupné z: <http://www.vbm-torah.org/halakha/abortion.htm>.

¹⁷⁶ Jedná se např. o rozštěpové vady.

¹⁷⁷ VEATCH, R. M. *Cross-Cultural perspectives in Medical Ethics*. Boston: Jones and Bartlett, 2000, s. 63.

4.2 Interrupce v křesťanství

Zejména v katolickém a pravoslavném křesťanství neexistuje žádná stupnice v důležitosti ochrany lidských embryí. Život je stejně ceněn od okamžiku početí, ve kterém došlo ke splynutí mužské a ženské pohlavní buňky. Od té doby je nedotknutelný.¹⁷⁸ Po početí se dítě stává součástí rodiny. Podle křesťanské etiky manželé s láskou spolupracují na díle Stvořitele a Vykupitele, jenž s nimi rozšiřuje rodinu.¹⁷⁹

Díky hierarchickému a centralizovanému uspořádání katolické církve se můžeme snadněji dostat k některým vyjádřením ohledně bioetických témat než v církvích protestantských. Důležité je však podotknout, že ani katolická církev ve všem není stoprocentně jednotná. I tady existují různé náboženské proudy a tendence, ne ve všem spolu souhlasí. Názory různých teologů se rovněž odlišují. Důležité je však to, že katoličtí křesťané pohlíží na člověka jako na jednotu duše a těla, přičemž lidský život začíná početím, tedy splynutím dvou pohlavních buněk, spermií a vajíčka. Život člověka je tedy chráněn od samotného početí. Z toho důvodu je na interrupci pohlíženo podobně jako na vraždu. Ze stejného důvodu také pramení nesouhlas s potratovou pilulkou RU 486, která přináší stejné důsledky jako samotná interrupce.¹⁸⁰ Na požadavky moderní doby musí i náboženství nějakým způsobem reagovat a zaujímat svá stanoviska. Jak se k problematice bioetických témat vyjadřuje pražský arcibiskup Dominik Duka, za všech okolností je nejdůležitější pamatovat na dobro stvoření, člověka stvořeného k obrazu Božímu.¹⁸¹

Každá lidská bytost má právo na život od okamžiku početí, tedy splynutí dvou pohlavních buněk, vznikem zygoty. Katolická církev poukazuje na to, že interrupce, tedy umělé ukončení života lidského embrya či plodu, představuje vážné morální zlo.

---

¹⁷⁸ SCHICKTANZ, S., Ch. TANNERT a P. M. WIEDEMANN. *Kulturelle Aspekte der Biomedizin: Bioethik, Religionen und Alltagsperspektiven*. New York: Campus, 2003, s. 126.

¹⁷⁹ PESCHKE, K. H. *Křesťanská etika*. Praha: Vyšehrad, 1999, s. 416.

¹⁸⁰ VÁCHA, M., R. KÖNIGOVÁ, M. MAUER *Základy moderní lékařské etiky*. Praha: Portál, 2012, s. 206-208.

¹⁸¹ ČERNÝ, D. *Lidské embryo v perspektivě bioetiky*. Praha: Wolters Kluwer Česká republika, 2011, s. VII.

Vážným proviněním je i jakákoli spolupráce při potratu. Stanovisko pravoslavné církve je obdobné, interrupci nazývá přímo vraždou dítěte.¹⁸²

Své stanovisko proti potratům hájí katolická církev za všech okolností a např. v Americe často vede národní diskuse na toto téma.¹⁸³ Proti interrupci vystupuje většina katolických křesťanů i v ostatních státech. V České republice svůj názor např. prezentují při akci nesoucí název Hnutí pro život, sdružující převážně křesťany, kteří poukazují na závažné důsledky legalizovaného potratového zákona v České republice. Již třináctý ročník pochodu se konal 23. března letošního roku v Praze.

Zástupci katolické církve se snaží pomocí dokumentů, ustanovení a aktivit pro život zasahovat také do legislativy. Interrupce se nachází v centru zájmu katolické církve, jelikož jsou kvůli ní porušeny dva základní imperativy: úcta k nevinnému životu a zájem o slabé a bezbranné. Je tedy nutné této otázce věnovat značnou prioritu. „Žádný vyznavač katolického křesťanství si nesmí dovolit stát se ‚rozhodčím‘ ve věci, jestli život bude pokračovat nebo nikoli.“ Toto se dočítáme např. v usnesení o interrupcích z konference katolických biskupů v USA.¹⁸⁴ Podobná usnesení a další aktivity ostře se vymezující proti umělým přerušením těhotenství můžeme řadit do tzv. strategie „*Pro Life*“¹⁸⁵. Jak uvádí H. Haškovcová, hnutí „*Pro life*“ zastává názor, že interrupce je vražda nebo minimálně zabití jedince. Největším argumentem proti liberálním státům umožňujícím interrupci ze sociálních důvodů je ochrana nenarozeného dítěte. Žena nemá žádný nárok rozhodovat o životě svého dítěte, nesmí uplatňovat svoji převahu nad dítětem, které není schopno se samo bránit. *Pro life* podporuje tradiční hodnoty manželství, mateřství a rodiny. Nejsilněji se projevuje v USA a v Itálii. Hnutí se

---

¹⁸² What do World Religions Believe About Abortion?. [Http://www.beliefnet.com](http://www.beliefnet.com). 2013. Dostupné z: <http://www.beliefnet.com/News/2000/07/Views-of-Abortion.aspx#>.

¹⁸³ Religious Groups' Official Positions on Abortion. [Http://www.pewforum.org](http://www.pewforum.org) 2013. Dostupné z: <http://www.pewforum.org/Abortion/Religious-Groups-Official-Positions-on-Abortion.aspx>.

¹⁸⁴ National Conference of Catholic Bishops. [Http://old.usccb.org](http://old.usccb.org), 1989, Dostupné z: <http://old.usccb.org/prolife/tdocs/resabort89.shtml>.

¹⁸⁵ Neboli „pro život“. Opakem hnutí *Pro Life* je strategie „*Pro choice*“ („pro volbu“), jenž tvrdí, že o narození a počtu dětí rozhodují výhradně rodiče, resp. matka. Dle této strategie nikdo nemá právo zasahovat do rozhodnutí rodičů, kteří si sami určují podle svých představ, v jakém okamžiku se stává plod lidskou bytostí. (Haškovcová, 2002)

zasazuje o legislativně snadnou adopci, na kterou nahlíží jako na nejschůdnější alternativu k interrupci. Umělá ukončení těhotenství mají snahu ekonomicky ztlížit.¹⁸⁶

V katolickém katechismu se dočítáme: „*Lidský život musí být absolutně respektován a chráněn již od okamžiku početí. Již od první chvíle její existence mají být lidské bytosti přiznána práva osoby, mezi nimiž je nezcizitelné právo každé nevinné bytosti na život.*“¹⁸⁷ Ve Starém zákoně prorok Jeremiáš uvádí pohled Hospodina na život člověka: „*Ještě než jsem tě vytvořil v matčině životě, znal jsem tě; ještě než jsi vyšel z lůna, posvětil jsem tě.*“¹⁸⁸ Poněvadž život člověka je posvátný, nemůže podle katolických křesťanů podléhat lidským zásahům. Do práv počatého dítěte nemá právo zasahovat nikdo zvenčí, lékař, stát ani matka. „*Formální spolupráce při potratu je těžký hřích. Církev trestá tento zločin proti lidskému životu kanonickým trestem exkomunikace.*“¹⁸⁹ Církev touží poukázat na nespravedlnost páchanou na bezbranných lidských jedincích a tím nenapravitelnou škodu. I potrat těžce postiženého dítěte je podle církve závažným proviněním, jež neomluví ani argument, že postižené dítě bude ušetřeno budoucího utrpení. Na interrupci křesťané pohlíží jako na veliké zlo i z toho důvodu, že se jedná o zabití člověka, který sotva začal žít. Je tedy osobou nejvíce nevinnou.¹⁹⁰

Z důvodu značné plurality protestantských církví nemůžeme žádný názor na sporné otázky nazvat ryze protestantským. V některých církvích, jako jsou např. adventisté sedmého dne či baptisté, se objevují velmi striktní názory, mezi protestanty však najdeme i liberální směry.¹⁹¹ Například evangeličtí luteráni v Americe na interrupci také pohlíží negativně, ale vidí ji jako řešení ryze v krajním případě. Připouští si možnosti existence pádných důvodů pro uchýlení se k interrupci. Např. jižní baptistické církve jsou naopak k interrupcím velmi kontroverzní. Podle jejich oficiálního prohlášení učí,

---

¹⁸⁶ HAŠKOVCOVÁ, H. *Lékařská etika*. Praha: Galén, 2002, s. 114.

¹⁸⁷ *Katechismus katolické církve*. Praha: Zvon, 1995, s. 556.

¹⁸⁸ Jer 1, 5.

¹⁸⁹ *Katechismus katolické církve*. 1. vyd. Praha: Zvon, 1995, s. 556.

¹⁹⁰ JAN PAVEL II. *EVANGELIUM VITAE to the Bishops Priests and Deacons Men and Women religious lay Faithful and all People of Good Will on the Value and Inviolability of Human Life*. 1995 Dostupné z: http://www.vatican.va/holy_father/john_paul_ii/encyclicals/documents/hf_jp-ii_enc_25031995_evangelium-vitae_en.html.

¹⁹¹ VÁCHA, M., R. KÖNIGOVÁ, M. MAUER *Základy moderní lékařské etiky*. Praha: Portál, 2012, s. 205-206.

že v okamžiku početí vstupuje do vesmíru nová lidská bytost, která byla vytvořena k obrazu Božímu. Bez ohledu na okolnosti početí si tento člověk zaslouhuje ochranu společnosti.¹⁹²

4.3 Interrupce v islámu

V islámu má život ve všech svých podobách vysoký status. Je jedním z nejposvátnějších stvoření Boha. Proto by měl být respektován a chráněn.¹⁹³ V muslimské lékařské etice hraje pohled na život velký význam. Život je totiž darem od Boha a jeho počátek a konec závisí čistě na jeho vůli.¹⁹⁴ V Koránu se píše: „*jenž stvořil smrt i život, aby vyzkoušel, kdo z vás bude v skutcích nejlepší - a On mocný je i odpouštějící...*“¹⁹⁵

V mnohém je však pohled muslimů odlišný. Mnohé etické otázky, které s sebou přináší moderní doba, musí být doplněny teologicko-právním výkladem Koránu i výroků proroka Muhammada, který ovšem není u všech teologů jednoznačný. O dětech je pojednáno na několika místech Koránu. Bůh má moc je darovat i odejmout.¹⁹⁶ „*Bohu náleží království na nebesích i na zemi; On tvoří, co chce, a podle libosti dává dcery jednomu a syny druhému anebo z nich činí páry, syny i dcery, anebo činí neplodným, koho chce, neb On všemohoucí je i všemocný.*“¹⁹⁷ Na děti je tu však pohlíženo spíše jako na pokušení, než jako něco, co by člověka přibližovalo k Bohu. Přesto ale v žádném případě není povoleno děti zabíjet.¹⁹⁸

---

¹⁹² What do World Religions Believe About Abortion?. [Http://www.beliefnet.com](http://www.beliefnet.com). 2013. Dostupné z: <http://www.beliefnet.com/News/2000/07/Views-of-Abortion.aspx#>.

¹⁹³ SHOMALI, Mohamamd Ali. Islamic bioethics: a general scheme. In: *Journal of Medical Ethics and History of Medicine* [online]. 2008 Dostupné z: http://journals.tums.ac.ir/upload_files/pdf/_/12082.pdf.

¹⁹⁴ VEATCH, R. M. *Cross-Cultural perspectives in Medical Ethics*. Boston: Jones and Bartlett, 2000, s. 235.

¹⁹⁵ Korán 67: 2.

¹⁹⁶ KRUMPOLC, E. Pohled na hodnotu lidského života a dítěte v mimokřesťanských náboženstvích. In: *Bioetika*, 2008.

¹⁹⁷ Korán 7: 49-50.

¹⁹⁸ KRUMPOLC, E. Pohled na hodnotu lidského života a dítěte v mimokřesťanských náboženstvích. In: *Bioetika*, 2008.

Co se týká islámského pohledu na embryonální vývoj dítěte, je odlišný jak od křesťanství, tak i od judaismu. Prenatální vývoj rozděluje do tří čtyřicetidenních etap - první etapa nazývá zárodek „kapkou semene“, druhá „hmotou přilnavou“ a teprve třetí „kouskem masa“.¹⁹⁹ Také se hovoří o fázi kapky, fázi krve a fázi masa. Každá z těchto etap trvá čtyřicet dní a teprve 120. den těhotenství nastává tzv. „druhé stvoření“, okamžik oduševnění. Islámští učenci se většinou shodují na tom, že po uplynutí uvedených tří etap vývoje plodu je interrupce nepřípustná. Bylo by na ni nahlíženo podobně jako na vraždu, poněvadž plodu v té době již náleží status lidské bytosti. Těhotenství v této situaci smí být ukončeno pouze v případě akutního ohrožení života matky.²⁰⁰

Před 120. dnem těhotenství však většina muslimských lékařů i právníků považuje umělé ukončení těhotenství v podstatě za možné. V každém případě je ovšem potřeba doložit i odůvodnění, proč chce žena potrat podstoupit. Takovým důvodem může být např. vážný zdravotní stav matky, nebo její znásilnění. Pokud žena čeká dítě v důsledku cizoložství, neznamená to právní důvod k ukončení těhotenství, jelikož za svůj čin musí nést z toho vyplývající odpovědnost. Jestliže se nalezne právní důvod pro vykonání interrupce, je u toho však vyžadován i podpis manžela. Po uplynutí 120. dne těhotenství je na interrupci dále nahlíženo jako na právoplatnou vraždu.²⁰¹

Korán, stejně jako křesťanská Bible nazývá Boha nejvyšším stvořitelem lidského života: „...a člověka nejdříve z hlíny stvořil, pak potomstvo jeho z kapky vody nicotné učinil a potom jej vyrovnal a část ducha Svého v něj vdechl; a sluch, zrak i srdce všem vám dal - a přece tak málo jste vděční!“²⁰² Člověk je vyzýván k vděčnosti Bohu za dar života, který nesmí zbytečně mařit.

Z uvedeného vyplývá, že přestože život je započat již v době početí, rozhodujícím okamžikem při vzniku plnohodnotného lidského života je právě okamžik oduševnění. Podle dalších zdrojů oduševnění nastává čtyřicátý, osmdesátý nebo sto dvacátý den

---

¹⁹⁹ KRUMPOLC, E. Pohled na hodnotu lidského života a dítěte v mimokřesťanských náboženstvích. In: Bioetika, 2008.

²⁰⁰ Human embryo research under Islamic law. [Http://www.stemcells.nrw.de](http://www.stemcells.nrw.de). 2012. Dostupné z: <http://www.stemcells.nrw.de/index.php?id=103&L=1>.

²⁰¹ KRUMPOLC, E. Pohled na hodnotu lidského života a dítěte v mimokřesťanských náboženstvích. In: Bioetika, 2008.

²⁰² Korán 32: 7 - 9.

po oplodnění.²⁰³ Lékaři potom nemají právo život nenarozeného dítěte zničit. Jediným důvodem by mohlo být nebezpečí ohrožení života matky.²⁰⁴ Mezi islámskými školami neexistuje žádný konkrétní konsensus týkající se statutu lidských embryí.²⁰⁵

Oduševnělý plod, který je spojen s tělem matky, již má potenciál dosáhnout v budoucnu plnohodnotného života, je tedy pro muslimy živou bytostí. Také již podléhá určitým zákonům a má svá vlastní práva. Jedním z nich je právo na život i v případě, že byla jeho matka odsouzena k trestu smrti. Její život by měl být zachován, poněvadž na něm závisí život další.²⁰⁶

„A kvůli tomuto jsme předepsali dítkám Izraele, aby ten, jenž zabije jednoho člověka - nikoliv pro pomstu na někom anebo za to, že šířil pohoršení na zemi - byl souzen, jako by zabil lidstvo veškeré. A aby ten, kdo oživí jednoho, byl posuzován, jako by oživil lidstvo veškeré.“²⁰⁷ Z tohoto tvrzení Koránu lze soudit, že na lékaře, kteří mají v rukou schopnost uzdravovat ostatní, je pohlíženo s velkou úctou. Jejich úkol je však veliký. Jelikož sám Bůh je majitelem lékaře i pacienta, logicky také musí být o pacienta pečováno v souladu s jeho pokyny, protože se nachází pod jeho ochranou.²⁰⁸

---

²⁰³ SCHICKTANZ, S., Ch. TANNERT a P. M. WIEDEMANN. *Kulturelle Aspekte der Biomedizin: Bioethik, Religionen und Alltagsperspektiven*. New York: Campus, 2003, s. 126.

²⁰⁴ VEATCH, R. M. *Cross-Cultural perspectives in Medical Ethics*. Boston: Jones and Bartlett, 2000, s. 236.

²⁰⁵ SCHICKTANZ, S., Ch. TANNERT a P. M. WIEDEMANN. *Kulturelle Aspekte der Biomedizin: Bioethik, Religionen und Alltagsperspektiven*. New York: Campus, 2003, s. 126.

²⁰⁶ What do World Religions Believe About Abortion?. [Http://www.beliefnet.com](http://www.beliefnet.com). 2013 Dostupné z: <http://www.beliefnet.com/News/2000/07/Views-of-Abortion.aspx#>.

²⁰⁷ Korán 5: 32.

²⁰⁸ VEATCH, R. M. *Cross-Cultural perspectives in Medical Ethics*. Boston: Jones and Bartlett, 2000, s. 235.

5 Asistovaná reprodukce očima světových náboženství

Asistovaná reprodukce je stále častěji v moderní době se objevujícím pojmem. V současnosti se s čím dál větší frekvencí setkáváme s problematikou neplodnosti. Stále více manželských párů toužících po tom, založit společně vlastní rodinu, se s tímto problémem, který byl ještě do nedávné doby nevyřešitelným, potýká. Zoufalí manželé hledají všechny možné způsoby, které by vedly k vyřešení jejich starosti, byť by to stálo cokoli. Na druhé straně moderní medicína nalézá řešení a odpovědi na stále větší počet otázek a požadavků. I manželům, jež mají nenaplněnou potřebu a touhu stát se rodiči, zdá se, přináší nadějně řešení, které by vedlo k jejich spokojenosti.

Metoda asistované reprodukce je v dnešní době mnohými lidmi využívána jako léčba neplodnosti. Zahrnuje několik technik. Jednou z nich je např. metoda GIFT (gamete intra-fallopian transfer), která spočívá v odebrání oocytů a spermií a následném umístění do vejcovodu ženy. Na rozdíl od techniky IVF tu embryo není vytvořeno laboratorně. Např. metoda ISCI (intracytoplasmic sperm injection) znamená zavedení jediné vybrané mužské pohlavní buňky do cytoplasmy oocytu. Další metodou může být např. IVF+ET (in vitro fertilizace + embryo transfer), kdy je odebráno velké množství oocytů a následně smíšeno se spermiemi. Vzniklé embryo (či embrya) jsou dále přemístěny do dělohy ženy.²⁰⁹

Znamenají však tyto techniky nadějně řešení pro všechny (a především i věřící) manželské páry? Co na problematiku asistované reprodukce říkají tři světová monoteistická náboženství?

Názor na asistovanou reprodukci není jednotný. Vedle podpory z řad mladých lidí a vcelku pozitivního přístupu k ní např. ze strany islámu však naráží na ostré odmítání ze strany katolické církve. Problematicky na ni nahlíží i příslušníci některých protestantských církví. Je zřejmé, že léčba neplodnosti otevírá nové naděje a kvality lékařského výzkumu. Židovství a islám se před možností umělého oplodnění neuzavírá. Potomstvo, ať už vzniklo na základě IVF či jinou metodou, pro ně má velký význam.

---

²⁰⁹ VÁCHA, M., R. KÖNIGOVÁ, M. MAUER *Základy moderní lékařské etiky*. Praha: Portál, 2012, s. 174-175.

Nejkritičtější jsou v tomto problému katoličtí křesťané, jejichž postoj se proti problému staví ostřeji.²¹⁰

Do diskuse ohledně asistované reprodukce se můžeme zapojit po tom, co si ujednotíme názor na počátek lidského života a jaký morální a právní status má lidské embryo. Má mu být přiznána lidská důstojnost?²¹¹

5.1 Asistovaná reprodukce v judaismu

Člověk byl Bohem stvořen proto, aby se rozmnožil, naplnil zemi a podmanil si ji.²¹² Proto nejen starozákonní knihy pohlíží na plodnost jako na něco velmi pozitivního a příhodného. Bible ukazuje plodnost jako známku Boží přízně a Božího požehnání. V druhé knize Mojžíšově, kdy Bůh na hoře Sinaj představuje Izraelitům desatero a následně s národem uzavírá svoji smlouvu, se dočítáme příslibení: „*Žádná žena v tvé zemi nepotratí ani nebude neplodná a já vrchovatě naplním počet tvých dní.*“²¹³ To je jedno z darovaných slibů za podmínky, že izraelský národ bude sloužit Bohu a dodržovat jím stanovená pravidla.²¹⁴

Neplodnost je závažný problém, který provází lidstvo od nepaměti. Již ve starozákonní knize Genesis se dočítáme několik příběhů, v nichž manželé touží po dítěti, které ovšem nepřichází. „*Od své ženy Saraj neměl Abram dítě.*“²¹⁵ Již Sára, žena praotce národů, Abraháma, byla po dlouhá léta považována za neplodnou. Později se však Hospodin nad nimi slitoval a ve velmi vysokém věku se dočkali svého jednorozeného potomka. Dar dítěte je pro křesťany požehnáním od Boha. „*Jahve navštívil, jak řekl, Sáru a učinil jí podle svého slibu. Sára počala a porodila již letitému*

---

²¹⁰ SCHICKTANZ, S., Ch. TANNERT a P. M. WIEDEMANN. *Kulturelle Aspekte der Biomedizin: Bioethik, Religionen und Alltagsperspektiven*. New York: Campus, 2003, s. 126.

²¹¹ HOLDEREGGER, A. a kol. *Theologie und biomedizinische Ethik: Grundlagen und Konkretionen*. Freiburg, Schweiz: Universitätsverlag [u.a.], 200, s. 255.

²¹² Gn 1, 28.

²¹³ Ex 23, 26.

²¹⁴ *Jeruzalémská Bible: Písmo svaté vydané Jeruzalémskou biblickou školou*. 1. české vyd. Překlad František X Halas, Dagmar Halasová. Praha: Krystal OP, 2009, s. 138 - 139.

²¹⁵ Gn 16, 1.

*Abrahámovi syna v čase, který označil Bůh.*²¹⁶ Podobný osud postihl i Ráchel, manželku Jakubovu. I jí se ovšem později dostalo požehnání od Boha. V Bibli je na mnoha místech poukázáno na rodinu jako na požehnání a na potomky jako dar od Boha.

V judaismu se objevuje názor, že ve chvíli oplození embrya ještě nemá právní status. Stejně tak nemá právní status ani embryo mimo dělohu matky. Proto je asistovaná reprodukce jednou z možností, jak řešit problém neplodnosti. Podmínkou ovšem je, že se bude jednat o homologní fertilizaci, tedy dárci pohlavních buněk jsou zároveň budoucími rodiči dítěte. Heterologní fertilizace přípustná není, někteří židé ji staví na roveň cizoložství. Důvodem pro to vidí, že dítě by v budoucnu vychovával jeden z rodičů, který by však nebyl jeho biologickým otcem nebo matkou, což lze v technickém slova smyslu považovat jako analogii cizoložství.²¹⁷

V diskusi ohledně IVF stojí jistě za zmínku poznámka ohledně preimplantační genetické diagnostiky. Pro židovské vyznání představuje jednu z mnoha možností, jak zabránit následným dědičným onemocněním. Definitivní vyjádření rabínů ohledně preimplantační diagnostiky však zatím neexistuje.²¹⁸

Judaismus tedy pohlíží na rodinu jako na něco posvátného, příhodného a v životě člověka velice důležitého. Obecně nezná celibát (jak jej zná např. katolicismus), lidé by podle této víry měli žít v manželství a plodit děti. Neplodnost je tu chápána jako jakási nepřízeň Boha. Stane-li se, že manželé nemohou mít spolu děti, mají možnost zvážit adopci či asistovanou reprodukci, u které je ovšem diskutabilní její technika. Není ovšem povinností se k těmto možnostem uchýlovat, protože není hříchem manželů děti nemít.²¹⁹

Bůh v páté knize Mojžišově - Deuteronomium přislubuje za dodržování jeho zákonů člověku lásku a štěstí právě v podobě potomstva a hojnosti. „*Bude tě milovat, bude ti žehnat, rozmnoží tě; na zemi, o níž přísahal tvým otcům, že ti ji dá, požehná plodu tvého*

---

²¹⁶ Gn 20, 1-2.

²¹⁷ VÁCHA, M., R. KÖNIGOVÁ, M. MAUER *Základy moderní lékařské etiky*. Praha: Portál, 2012, s. 205.

²¹⁸ SCHICKTANZ, S., Ch. TANNERT a P. M. WIEDEMANN. *Kulturelle Aspekte der Biomedizin: Bioethik, Religionen und Alltagsperspektiven*. New York: Campus, 2003, s. 127.

²¹⁹ VÁCHA, M., R. KÖNIGOVÁ, M. MAUER *Základy moderní lékařské etiky*. Praha: Portál, 2012, s. 205.

*lůna i plotu tvé půdy, tvému obilí, tvému mladému vínu, tvému oleji, vrhu tvých krav i přírůstku tvých ovcí. Dostane se ti více požehnání než všem národům. Nikdo, ať muž či žena, u tebe nebude neplodný, žádný samec ani samice z tvého dobytka.*²²⁰ Už z této kapitoly jasně vidíme, že Bůh dává svým věřícím najevo, že plodnost člověka je požehnáním, a že na nemožnost mít děti je pohlíženo záporně. Bůh už při stvoření světa v 1. knize Mojžíšově - Genesis dává člověku za úkol rozmnožovat a zaplnit svět. „*Buďte plodní, rozmnožujte se, naplňte zemi a podrobte si ji.*“²²¹

Židovský postoj k plození se tedy odvozuje od uvedeného prvního biblického příkazu daného Adamovi. Judaismus umožňuje v praxi všechny techniky asistované reprodukce při použití oocyty a spermie manželského páru.²²²

Co se týče osudu nadpočetných embryí, ten může být následující. Embrya jsou použita pro další těhotenství ženy v páru, ze kterého pochází. Pokud tímto způsobem využita nebudou, podle Halachy je možné provést pasivní zničení embryí, tedy tím, že budou rozmrazena a samovolně odumírají. Dále mohou být nadpočetná embrya použita pro výzkum.²²³ Další možnou variantou, jak s embryi naložit, je darování jinému neplodnému páru. Tato možnost však opět není schválena mnoha ortodoxními rabíny, jelikož přijaté dítě se v budoucnu může oženit/vdát se svým biologickým sourozencem, což by nevyhnutelně vedlo k incestu.²²⁴

Diskutovaným tématem je v židovství i dárcovství pohlavních buněk. Dárcovství spermií se nedoporučuje, mnohými je považováno za velké zlo. Přesto však na ně někteří rabíni jako na cizoložství nepohlíží, protože do IVF nejsou zapojeny sexuální vztahy. Rozporuplné myšlenky panují okolo darování oocytů. Zatímco některé rabínské úřady tuto myšlenku striktně odmítají, jiné věří, že žena může přijmout darovaná vajíčka, pokud s tím souhlasí její manžel. Otázkou v diskuzi tu ovšem stále setrvává, která z žen je potom považována za matku dítěte. Tradiční židovství nám říká, že stav

---

²²⁰ Dt 7, 13-14.

²²¹ Gn 1, 28.

²²² IVF and Judaism. [Http://www.ivf-worldwide.com](http://www.ivf-worldwide.com). 2012. Dostupné z: <http://www.ivf-worldwide.com/education/introduction/ivf--global-perspective-religious/ivf-judaism.html>.

²²³ Více o výzkumu na embryích v kapitole „Výzkum na embryonálních kmenových buňkách očima světových náboženství“ s. 72.

²²⁴ IVF and Judaism. [Http://www.ivf-worldwide.com](http://www.ivf-worldwide.com). 2012. Dostupné z: <http://www.ivf-worldwide.com/education/introduction/ivf--global-perspective-religious/ivf-judaism.html>.

„kdo je žid“ je určen tím, zda je jeho matka židovka. Jaký je potom stav dítěte, jež vzniklo z oocyty matky židovské, a porodila ho matka ne-židovka, zůstává otevřenou otázkou. Část židů tvrdí, že pokud dítě pochází z oocyty ne-židovské ženy, také ono není židem. Na druhou stranu mnozí znalci Hlachy tvrdí, že matkou dítěte je rozhodně ta žena, která svého potomka porodila.²²⁵

5.2 Asistovaná reprodukce v křesťanství

Základ rodiny, manželství a láska uvnitř něj je primárně zaměřena na plození a výchovu potomků. Na děti je pohlíženo jako na dar od Hospodina, který do rodiny přináší mnoho dobrého. Láskyplné manželství má tedy v očích křesťanství velkou vážnost a úctu.²²⁶

Křesťanství však pohlíží na asistovanou reprodukci jako na závažný etický problém z důvodu narušování následujících tří dober. První z nich je právo na život každého lidského tvora od početí až po přirozenou smrt. Dalším je jednota manželství, které s sebou nese respekt k právu stát se matkou nebo otcem jen skrze toho druhého, manžela či manželku. A konečně posledním důvodem je specificky lidská cena sexuality vyžadující, aby byly děti plozeny v rámci pohlavního styku vyjadřujícího vzájemnou lásku mezi manžely.²²⁷ Zároveň by tu měl být neodlučitelně spojen význam „plodivého a spojivého“.²²⁸

Již papež Pius XII. odsoudil několikrát techniku asistované inseminace. Bylo to v září 1949, v říjnu 1951 a v květnu 1956. Říká, že ani samotná touha manželů stát se rodiči není dostatečným důvodem k umělému oplodnění, kterým by se jejich tužba naplnila. Přestože jakékoli nové metody ve zdravotnictví nikterak neodsuzuje,

---

²²⁵ IVF and Judaism. *Http://www.ivf-worldwide.com*. 2012. Dostupné z: <http://www.ivf-worldwide.com/education/introduction/ivf--global-perspective-religious/ivf-judaism.html>.

²²⁶ PESCHKE, K. H. *Křesťanská etika*. Praha: Vyšehrad, 1999, s. 416.

²²⁷ *Instruction Dignitas Personae on certain bioethical questions* [online]. 2008. Dostupné z: http://www.vatican.va/roman_curia/congregations/cfaith/documents/rc_con_cfaith_doc_20081208_dignit-as-personae_en.html.

²²⁸ VÁCHA, M., R. KÖNIGOVÁ, M. MAUER *Základy moderní lékařské etiky*. Praha: Portál, 2012, s. 208.

na asistovanou reprodukci s naléhavostí namítá, že je důvodem nejen pro mimořádnou zdrženlivost, nýbrž je třeba tento způsob úplně zamítnout. Pro toto striktní odsouzení podle něj existují dva důvody. Prvním z nich je způsob odběru semena masturbací a druhým oddělení manželského spojení od samotného vzniku nového života. Později toto odsouzení v roce 1987 zopakovala i Kongregace pro nauku víry v instrukci *Donum vitae*.²²⁹

Katolická církev učí, že pohlavní styk je jediným způsobem, který je hoden darovat lidský život. Odsuzuje nejen heterologní, ale i homologní IVF jako nedovolenou metodu porušující dokonalost lidského plození, která je mu vrozená a vlastní. „*Tato metoda je nedovolená sama o sobě a odporuje důstojnosti plození a manželského spojení, a to i tehdy, když se učiní vše pro vyloučení smrti lidského embrya.*“²³⁰

S technikami asistované reprodukce křesťanská etika nemůže souhlasit v první řadě kvůli třem etickým dilematům - nadbytečná embrya, redukce embryí a preimplantace. Nastupuje však ještě čtvrtý, již výše zmíněný problém, tedy narušení jednoty „plodivého a spojitivého“ aspektu lidské sexuality, který patří v každém manželství neodlučitelně k sobě. Tato jednota by v případě asistované reprodukce zachována nebyla.²³¹

Stejně jako je vyznavači katolické i protestantských církví odsuzována problematika IVF, nemohou se ztotožnit ani s technikami preimplantační genetické diagnostiky. I proti ní se křesťanské církve vymezují.²³²

Jelikož se na první pohled pohybujeme v problematice, o které by bylo možné vést nekonečné diskuze jak věřících tak i nevěřících, i mezi teology se objevují jisté názorové odchylky. Jak uvádí M. Vácha, přestože na jedné straně je v dokumentu Kongregace pro nauku víry *Dignitas Personae*²³³ z několika důvodů vysloven nesouhlas

---

²²⁹ *Umelé oplodnenie: zborník prednášok Pápežskej rady pre rodinu*. Překlad Igor Calpaš. Bratislava: 1999, s. 25.

²³⁰ *Donum vitae: sborník studií o etických aspektech začátku individuálního lidského života a instrukce Kongregace pro nauku víry o respektování počínajícího lidského života a důstojnosti plození: odpovědi na některé aktuální otázky*. Olomouc, 2006, s. 64.

²³¹ VÁCHA, M., R. KÖNIGOVÁ, M. MAUER *Základy moderní lékařské etiky*. Praha: Portál, 2012, s. 208.

²³² SCHICKTANZ, S., Ch. TANNERT a P. M. WIEDEMANN. *Kulturelle Aspekte der Biomedizin: Bioethik, Religionen und Alltagsperspektiven*. New York: Campus, 2003, s. 127.

²³³ Ale také v instrukci *Donum vitae*.

s asistovanou reprodukcí (a to i homologní), arcibiskup D. Duka se v rozhovoru pro hospodářské noviny z 22. dubna 2011 vyjadřuje k možnosti umělého oplodnění jako k možné, ale jen v případě, že nebudou zabíjena žádná embrya.²³⁴ V tomto rozhovoru poukazuje na to, že člověk se má podílet na Božím stvoření. Domnívá se, že pokud toto stvoření bude etické a morální, církev mu v budoucnu nebude bránit. „*U umělého oplodnění je trošku neštěstí v tom, že společností rezonuje naše slovo ‚ne‘, ale neřekne se, proč jsme proti němu. Vím o tom, že jsou cesty vedoucí k umělému oplodnění, při nichž se nezabíjí embrya. To je cesta, která pro nás může být přijatelná.*“²³⁵ Jedná se ovšem o jeden z mnoha názorů, nikoli o církevně uznaný dokument. Proto nutno na konec odstavce dodat, že asistovaná reprodukce homologní i heterologní je v nauce křesťanské víry zamítána.

Problematika neplodnosti se netýká pouze dnešní doby. Setkáváme se s ní i na mnoha místech Bible. V Novém zákoně se o neplodnosti hovoří např. u Zachariáše a Alžběty. „*Byli však bezdětní, protože Alžběta byla neplodná a oba už byli pokročilého věku.*“²³⁶

Nutno dodat, že ne všechny křesťanské církve jsou v pohledu na asistovanou reprodukci jednotné. Zatímco římskokatolická církev pohlíží na metodu přísně, některé protestantské církve jsou k ní benevolentnější. Asistované reprodukce jsou částečně přijímány, ovšem pouze za podmínek, že gamety pochází z manželského páru a že během zákroků nebudou poškozována vzniklá preembrya. Dárcovství spermií i oocytů je tu zakázáno.²³⁷

---

²³⁴ VÁCHA, M., R. KÖNIGOVÁ, M. MAUER *Základy moderní lékařské etiky*. Praha: Portál, 2012, s. 207.

²³⁵ DUKA, Dominik. Žádný světec není svatý. 2011, Dostupné z: <http://www.dominikduka.cz/rozhovory/zadny-svetceneni-svaty/>.

²³⁶ Lk 1, 7.

²³⁷ IVF and Christianity. [Http://www.ivf-worldwide.com](http://www.ivf-worldwide.com). 2012. Dostupné z: <http://www.ivf-worldwide.com/education/introduction/ivf--global-perspective-religious/ivf-christianity.html>.

5.3 Asistovaná reprodukce v islámu

Problematika asistované reprodukce je ve světě islámu rozsáhle diskutovaným tématem od roku 1978, tedy od prvního úspěchu v IVF. Pro šíitské i sunnitské muslimy je v současné době závazný dokument z roku 1980 z Egypta, v němž stojí psáno, co je v IVF pro islám dovoleno a co naopak zakázáno. Dozvídáme se, že umělé oplodnění je povoleno, ovšem v jistých a určených mantinelech. První z nich je, že při této metodě musí být použity mužské pohlavní buňky manžela ženy žádající o výkon. Kryokonzervace embryí je povolena, ale páry musejí použít zmrazená embrya v průběhu trvání manželství. Pokud se zdravotní stav matky nachází v ohrožení, lze provést selektivní redukci. Postupy IVF smí být použity výhradně lékaři.²³⁸

Nyní se na chvíli zastavme u okolností, které pro islám v IVF povoleny nejsou. Jedná se např. o použití pohlavních buněk dárce, tedy třetí osoby zasahující do manželství. Umělé oplodnění není možné provést ženě, jež je rozvedena nebo jejíž manžel zemřel. V islámu také nelze adoptovat děti, poněvadž patří své biologické matce. Další věcí, která není povolena, je činnost spermabank.²³⁹

Islámští učenci se obávají, že při technice IVF by mohlo dojít k nechtěné záměně pohlavních buněk potenciálních otců či matek. Také nesouhlasí, aby do postupu byli zapojeni všichni lidé žijící mimo manželství. Dále doporučují, aby počet oplozených vajíček byl omezen na minimum.²⁴⁰

Muslimové říkají, že celý život je dán z vůle Boha. Ten může rozhodnout, zda manželé budou mít dítě či nikoli. Usilovat o dítě však není považováno za neposlušnost vůči Bohu. Příkladem může být odkaz Abraháma, jenž je prorokem všech tří monoteistických náboženství a jenž se svojí ženou prosil Boha o potomka, kterého se nakonec dočkal.²⁴¹

---

²³⁸ IVF and Islam: Islam and Assisted Reproductive Medicine. *Http://www.ivf-worldwide.com*. 2012. Dostupné z: <http://www.ivf-worldwide.com/education/introduction/ivf--global-perspective-religious/ivf-islam.html>.

²³⁹ Tamtéž.

²⁴⁰ Human embryo research under Islamic law. *Http://www.stemcells.nrw.de*. 2012. Dostupné z: <http://www.stemcells.nrw.de/index.php?id=103&L=1>.

²⁴¹ What Does Islam Say About In Vitro Fertilization?. *Http://islam.about.com*. 2013. Dostupné z: <http://islam.about.com/od/health/p/ivf.htm>.

V Koránu nacházíme vyjádření k lidské plodnosti, jenž závisí na vůli Boží. „*Bohu náleží království na nebesích a na zemi; On tvoří, co chce, a podle libosti dává dcery jednomu a syny druhému anebo z nich činí páry, syny i dcery, anebo činí neplodným, koho chce, neb on vševědoucí je i všemocný.*“²⁴² V islámském právu se nenachází zákaz léčby neplodnosti, pokud se jedná o asistovanou reprodukci mimo manželství.²⁴³

Co se týká preimplantační genetické diagnostiky, v myšlenkách islámu hraje opět největší roli okamžik, ve kterém dojde k oduševnění plodu. V případě, že je diagnostika prováděna před okamžikem oduševnění, znamená menší problém než zásah do embrya, které již v islámu nese plnohodnotný status lidské osoby.²⁴⁴

---

²⁴² Korán 42: 49-50.

²⁴³ What Does Islam Say About In Vitro Fertilization?. *Http://islam.about.com* . 2013. Dostupné z: <http://islam.about.com/od/health/p/ivf.htm>.

²⁴⁴ SCHICKTANZ, S., Ch. TANNERT a P. M. WIEDEMANN. *Kulturelle Aspekte der Biomedizin: Bioethik, Religionen und Alltagsperspektiven*. New York: Campus, 2003, s. 127.

6 Výzkum na embryonálních kmenových buňkách očima světových náboženství

Výzkum na kmenových buňkách se v dnešní době stal vysoce diskutovaným tématem, a to po stránce vědecké, lékařské, etické, filozofické i teologické. Metody jeho výzkumu jsou dalším důkazem obrovského pokroku v moderní medicíně. Otázkou se zabývá např. prof. MUDr. Eva Syková, Dr.Sc.²⁴⁵ Poukazuje na možnost dosáhnout velikých úspěchů s rozvojem výzkumu kmenových buněk, které by mohly lidstvu darovat klíč k vyřešení dosud nevléčitelných nemocí. Jedním, a zároveň nejkontroverznějším způsobem, jak získat kmenové buňky, je využití lidských embryí. Embryonální kmenové buňky by mohly přinést možnost reparace poškozené tkáně u pacientů, jež trpí vrozeným či získaným onemocněním, nebo degenerací některého orgánu v těle. E. Syková však uvádí, že vědci dnes řeší dilematickou otázku, zda je možné a etické dosáhnout největšího úspěchu v medicíně díky využití embryonálních kmenových buněk, či např. kmenových buněk z embryí potracených plodů. Považuje za důležité co nejrychleji v rámci medicíny vyřešit řadu etických námitek, vyvolaných pohledem na výzkum embryonálních buněk.²⁴⁶ Na důležitost diskuzí nad problematikou embryonálních kmenových buněk poukazuje i A. Holderegger. Podle něj je ve společnosti známo, že narůstající výzkum v biologii a medicíně způsobuje po etické stránce rozporuplné názory. Vzhledem k aplikaci různých eticko-morálních tradic docházíme i k odlišným výsledkům diskuzí.²⁴⁷

Kmenové buňky je možné získat z několika zdrojů. Hovoříme-li o dospělých kmenových buňkách - ASC (adult stem cells), které jsou získávány z organismu dospělého člověka, nenarážíme na žádnou etickou bariéru. Kontroverzní přístup ovšem panuje k tzv. buňkám ESC (human embryonic stem cells) a FSC (fetal stem cells). ESC jsou získávány přibližně pátý den po oplodnění, jde tedy o lidské embryo ve stádiu

---

²⁴⁵ Lékařka, vědkyně a politička, která vede Ústav experimentální medicíny AVČR a Centrum buněčné terapie a tkáňových náhrad Univerzity Karlovy v Praze.

²⁴⁶ SYKOVÁ, Eva. Embryonální kmenové buňky - konflikt mezi etikou a vědou?. *Universum: Revue České křesťanské akademie*. 2004, XIV, č. 4, 16 - 17.

²⁴⁷ HOLDEREGGER, A. a kol. *Theologie und biomedizinische Ethik: Grundlagen und Konkretionen*. Freiburg, Schweiz: Universitätsverlag [u.a.], 2002, s. 251.

blastocysty. Kmenové buňky FSC pochází z plodu ve stáří 5-10 týdnů, tedy z primordiálních zárodečných buněk.²⁴⁸

Tato problematika, již se zabývá spousta vědců, učenců, ale i pacientů, neunikla pozornosti ani jednotlivých světových náboženství. I náboženství podporují výzkum v medicíně, pokud zůstává nedotčena lidská důstojnost. Např. genetická analýza, která se zabývá mimo jiné diagnózou dědičných onemocnění, je ve všech třech monoteistických náboženstvích akceptována. Jedná-li se tedy o diagnostické účely, nemají náboženské skupiny žádné výhrady, kromě obavy z ublížení na zdraví matky.²⁴⁹

Nyní se zaměříme již konkrétně na etickou problematiku spojenou s výzkumem na embryonálních kmenových buňkách, která s sebou přináší problematické důsledky. Zdrojem kmenových buněk tu mohou být nadpočetná embrya, tedy ta, která zbyla po úspěšné asistované reprodukci. Dalším zdrojem jsou potom embrya vytvořená metodou IVF pouze pro výzkumné účely, nebo embrya, kterým dala vzniknout metoda SCNT (somatic cell nuclear transfer), používaná při klonování.²⁵⁰

Častou námitkou většiny biologů a embryologů, pro ospravedlnění výzkumu na lidských embryích je tvrzení, že zygota a embryo v prvních hodinách svého života představuje pouhý shluk buněk lidského druhu, nikoli lidské individuum. Tím se snaží narůstající výzkum v medicíně obhájit.²⁵¹ Jak se však k problematice výzkumu na embryonálních kmenových buňkách staví jednotlivá monoteistická náboženství?

---

²⁴⁸ VÁCHA, M., R. KÖNIGOVÁ, M. MAUER *Základy moderní lékařské etiky*. Praha: Portál, 2012, s. 210.

²⁴⁹ SCHICKTANZ, S., Ch. TANNERT a P. M. WIEDEMANN. *Kulturelle Aspekte der Biomedizin: Bioethik, Religionen und Alltagsperspektiven*. New York: Campus, 2003, s. 126.

²⁵⁰ VÁCHA, M., R. KÖNIGOVÁ, M. MAUER *Základy moderní lékařské etiky*. Praha: Portál, 2012, s. 211.

²⁵¹ ČERNÝ, D. *Lidské embryo v perspektivě bioetiky*. Vyd. 1. Praha: Wolters Kluwer Česká republika, 2011, s. 29-30.

6.1 Výzkum na embryonálních kmenových buňkách v judaismu

Přestože léčba pomocí genetických postupů je poměrně nová a dostupná zatím pouze v omezených oblastech, některé zásady týkající se tohoto tématu se již objevily i v židovských diskuzích. Technické postupy genetického inženýrství mohou být použity např. v takových situacích, jako je léčba onemocnění hydrocephalus, dokud je dítě v lůně matky. Další výzkum také přináší naději, že i jiná onemocnění bude možné léčit již před narozením dítěte, v děloze matky. Židovská lékařská etika je výzkumu nakloněna. Existuje již rámcová dohoda mezi rabíny, že legitimita se vztahuje i na procesy zásahů do organismu. Pokud je genetické inženýrství užíváno k terapeutickým účelům, má naprostý souhlas.²⁵²

Při diskusích nad využitím embryonálních kmenových buněk se Halacha odvolává na obecné principy, které jsou odvozeny z klasických myšlenkových zdrojů a formovány následným myšlenkovým vývojem. Talmud interpretuje koncept léčení (refua) jako možnost, nikoli jako povinnost lékaře. Teprve Ramba, rabín 13. století, ukládá léčení jako příkaz. Od té doby Halacha zaujímá postoj k léčení jako k povinnosti lékaře používat své dosavadní znalosti a dovednosti k léčení onemocnění. Odmítl-li by lékař léčit, dopouští se prolévání krve.²⁵³

Co se týká výzkumu dospělých kmenových buněk, nemá judaismus žádné výhrady. Při zkoumání embryonálních kmenových buněk je třeba vzít v úvahu status lidského embrya. Pro judaismus platí stejné argumenty jako v případě problematiky interrupce. Pokud tedy plodu náleží status lidské bytosti, je nedotknutelný. Judaismus se v tomto případě odkazuje na definici Halachy, o které bylo pojednáno v kapitole o interrupci.²⁵⁴

V moderní době se může povinnost léčit vztahovat i na experimentální vědu zaměřující se na výzkum. Záchrana života má pro judaismus takovou hodnotu, že

---

²⁵² DORFF, E. *Matters of life and death: a Jewish Approach to Modern Medical Ethics*. Philadelphia: The Jewish Publication Society, 2003, s. 161.

²⁵³ KUČERA, T. Judaismus a výzkum kmenových buněk. *Věstník Maskil*. 2008, roč. 7, č. 5768, 6 - 11, Dostupné z: <http://www.maskil.cz/5768/5.pdf>.

²⁵⁴ SCHICKTANZ, S., Ch. TANNERT a P. M. WIEDEMANN. *Kulturelle Aspekte der Biomedizin: Bioethik, Religionen und Alltagsperspektiven*. New York: Campus, 2003, s. 128 - 129.

převyšuje i šabat.²⁵⁵ Etická hodnota je tu tedy na vyšší úrovni nežli hodnota rituální. V židovství nacházíme pojem „*pikuach nefesh*“, který vyjadřuje respekt a úctu k lidské existenci. Odpověď na otázku, zda aplikace přístupu úcty k lidské existenci se vztahuje k embryonálním kmenovým buňkám, souvisí s halachickou definicí lidské existence. Dilema lze spatřovat v otázce, zda pomocí embryonálních kmenových buněk léčit, nebo naopak tuto metodu zcela zavrhnout, poněvadž sice umožňuje záchranu životů, ale za cenu zničení jiných, byť teprve v počátečních stádiích.²⁵⁶

Důležité je tvrzení, že v judaismu se zničení lidského embrya nenazývá vraždou. Plod v matčině těle má nižší status než narozený člověk. Neznamená to však, že by v židovství byla úmyslná likvidace embryí povolena. Fetus sice není lidskou osobností v pravém slova smyslu, ale již má potenciál se jí stát. Proto vyžaduje ochranu. Umělý potrat tedy není schvalován ani kvůli získávání fetálních tkání.²⁵⁷

Někteří židé připouští, že pro výzkum mohou být použita nadpočetná embrya z techniky IVF. Jelikož se však v tomto případě jedná o aktivní proces (nikoli pasivní odumření embryí) zaměřený na výsledky s nutným zahubením zárodků, není tento postup přijímán zejména ortodoxními rabíny. Židovský zákon pro ně totiž zakazuje ničení a používání embryí, které se nachází mimo dělohu matky, a to do té doby, dokud mají potenciál pro implantaci a následný rozvoj. Embryo, které potenciál k rozvoji ztratilo, může být bez problému pro lékařský výzkum použito.²⁵⁸

6.2 Výzkum na embryonálních kmenových buňkách v křesťanství

„Lékařský výzkum se musí zdržet zákroků na živých lidských embryích, neexistuje-li morální jistota, že se jimi nezpůsobí škoda na životě nebo celistvosti nenarozeného

---

²⁵⁵ Šabat - sedmý den v týdnu, který je na biblickém podkladě určen k odpočinku, odložení všech všedních povinností.

²⁵⁶ KUČERA, T. Judaismus a výzkum kmenových buněk. *Věstník Maskil*. 2008, roč. 7, č. 5768, 6 - 11, Dostupné z: <http://www.maskil.cz/5768/5.pdf>.

²⁵⁷ Tamtéž.

²⁵⁸ IVF and Judaism. *Http://www.ivf-worldwide.com*. 2012. Dostupné z: <http://www.ivf-worldwide.com/education/introduction/ivf--global-perspective-religious/ivf-judaism.html>.

*dítěte a jeho matky. Kromě toho je nezbytné, aby jakémukoli zákroku na zárodku předcházely svobodný a informovaný souhlas rodičů.*²⁵⁹

Výzkum na embryonálních kmenových buňkách znamená pro křesťanskou víru velký etický problém. Důvodem k tomu je skutečnost, že křesťané nepohlíží na zárodek jako na pouhé „buňky“, nýbrž již oplodněné lidské vajíčko vnímají jako živého tvora a lidskou osobu. Život začíná vznikem zygoty, nikoli později. Logicky je proto destrukce embryí za účelem zisku kmenových buněk nepřijatelná.²⁶⁰ Vzniklá zygota je označována za lidskou osobu, proto tu panuje důrazný zákaz výzkumu na jakémkoli typu embryí.²⁶¹ *Katechismus katolické církve pro mladé* nazývá jednání s lidskými embryi jako s biologickým materiálem přímo jako něco „nemravného“.²⁶² „*Používat lidská embrya nebo plody jako pokusný předmět nebo nástroj je zločinem proti jejich důstojnosti jako lidských bytostí, protože mají právo na stejný respekt jako již narozené dítě nebo kterákoli lidská osoba.*“²⁶³ Jakékoli manipulace s lidskými embryi jsou povoleny pouze při zachování respektu k životu a integritě embrya. Manipulace pro ně nesmí představovat rizika, ale měly by být využívány k uzdravení embryí, zlepšení zdravotního stavu nebo přežití.²⁶⁴ Pokud je na embryích prováděn v medicíně výzkum, je třeba brát v úvahu, zda se jedná o embrya stále žijící. Pokud se jedná o živá embrya, je třeba na ně pohlížet jako na lidské bytosti. Pokusy na plodech nemůže ospravedlnit žádný ušlechtilý cíl, který by vedl k vyléčení rozličných onemocnění.²⁶⁵

K výzkumu na lidských embryonálních kmenových buňkách se v roce 2005 vyjadřují i čeští katoličtí biskupové. Reagují na návrh zákona o této problematice.

---

²⁵⁹ *Donum vitae: sborník studií o etických aspektech začátku individuálního lidského života a instrukce Kongregace pro nauku víry o respektování počínajícího lidského života a důstojnosti plození: odpovědi na některé aktuální otázky.* Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2006, s. 51.

²⁶⁰ VÁCHA, M., R. KÖNIGOVÁ, M. MAUER *Základy moderní lékařské etiky.* Praha: Portál, 2012, s. 207-208.

²⁶¹ IVF and Christianity. [Http://www.ivf-worldwide.com](http://www.ivf-worldwide.com). 2012. Dostupné z: <http://www.ivf-worldwide.com/education/introduction/ivf--global-perspective-religious/ivf-christianity.html>.

²⁶² *YOUCAT: česky: katechismus katolické církve pro mladé.* Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2011, s. 211.

²⁶³ *Donum vitae: sborník studií o etických aspektech začátku individuálního lidského života a instrukce Kongregace pro nauku víry o respektování počínajícího lidského života a důstojnosti plození: odpovědi na některé aktuální otázky.* Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2006, s. 52.

²⁶⁴ *Katechismus katolické církve.* 1. vyd. Praha: Zvon, 1995, s. 557.

²⁶⁵ *Donum vitae: sborník studií o etických aspektech začátku individuálního lidského života a instrukce Kongregace pro nauku víry o respektování počínajícího lidského života a důstojnosti plození: odpovědi na některé aktuální otázky.* Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2006, s. 51.

Naléhavě vybízejí lékaře a vědce v oblasti medicíny, kteří s výzkumem na lidských embryích souhlasí, aby znovu zvážili své mínění. Současnou situací jsou znepokojeni, a proto znovu poukazují na nedotknutelnost lidské důstojnosti od početí až po přirozenou smrt. V dokumentu se dočítáme: „*Žádná lidská bytost a tedy ani lidský zárodek se nesmí stát prostředkem pro dosažení prospěchu druhých.*“²⁶⁶ Zároveň však nezmenšují důležitost lékařského pokroku, jsou si vědomi jeho důležitosti. Přesto však poukazují na možnost jít jinou cestou, pomocí využití dospělých kmenových buněk, které přináší také řešení. Lidské poznání v lékařské vědě vnímají jako hodnotu vysokou, nikoli však nejvyšší. Připomínají slova papeže Benedikta XVI.: „*Vědecký vývoj může být jak požehnáním, tak i zkázkou.*“²⁶⁷ V tom souhlasí také Al Truesdale²⁶⁸, který v článku *Preface to Bioethics: Some Foundations for a Christian Approach to bioethics* píše, že není možné říci, že by křesťanský pohled na technologii byl jednoznačně pesimistický či optimistický. I křesťané si uvědomují, že věda může mít velmi přínosný, ale i zničující účinek.²⁶⁹

„*Výzkum dospělých kmenových buněk je ovšem zapotřebí posuzovat jinak, protože z nich se nemůže vyvinout člověk. Medicínské zákroky na embryu lze připustit pouze v případech, že jde o léčebný zákrok, při kterém riziko zásahu není nepřirozeně vysoké.*“²⁷⁰

Proti využití dospělých kmenových buněk k terapeutickým postupům křesťanská etika nemá námitek. Také je možné využití buněk ze spontánních potratů nebo z pupečnickové krve.²⁷¹

---

²⁶⁶ *Prohlášení biskupů k výzkumu na lidských embryonálních kmenových buňkách.* 2005 Dostupné z: <http://old.tisk.cirkev.cz/z-domova/prohla-eni-biskupu-k-vyzkumu-na-lidskych-embryonalnich-kmenovych-bunkach.html>.

²⁶⁷ Tamtéž.

²⁶⁸ Profesor filozofie náboženství a křesťanský etik.

²⁶⁹ TRUESDALE, A. *Preface to Bioethics: Some Foundations for a Christian Approach to Bioethics.* 1996 Dostupné z: <http://www.asa3.org/ASA/PSCF/1996/PSCF12-96Truesdale.html>.

²⁷⁰ *YOUCAT: česky: katechismus katolické církve pro mladé.* Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2011, s. 211-212.

²⁷¹ VÁCHA, M., R. KÖNIGOVÁ, M. MAUER *Základy moderní lékařské etiky.* Praha: Portál, 2012, s. 208.

6.3 Výzkum na embryonálních kmenových buňkách v islámu

V islámu jsou názory na embrya odlišné. Přístup k nim se vyvozuje z okamžiku vzniku plnohodnotného života, tedy z oduševnění plodu.²⁷² Od svého počátku se život stává posvátným. Vývoj lidského plodu je pro muslimy popsán v Koránu, súře 23, verši 12 - 14. Přístup k nenarozeným dětem pramení z úcty k životu a jeho svatosti. Věřící souhlasí, že Bůh život daruje i odebírá, diskutují však, na který okamžik pohlížet jako na vznik života a následné oduševnění plodu.²⁷³

V islámu je lékařský výzkum vysoce ceněn. Ten, kdo výzkum provádí, nesmí být souzen, pokud jeho úmysly jsou čisté. Podle Koránu mohou být na těle člověka prováděny rozličné operace, pokud s nimi jedinec i jeho rodina souhlasí. Na choroby pohlíží islám jako na léčitelné. Veškerá nemoc lze vyléčit, jen zatím není známo, jakým způsobem. Bůh podle islámu stvořil jen jedinou nevyléčitelnou nemoc - stáří. I embryonální kmenové buňky pro ně přináší do budoucna velikou naději. Např. využití přebytečných embryí z IVF je pro výzkumné účely možné, jelikož přináší menší zlo než jejich likvidace. Vyrábět embrya výhradně za účelem výzkumu však povoleno není. Na manipulaci s embryi se pohlíží liberálněji nežli např. v křesťanství.²⁷⁴

---

²⁷² Problematika oduševnění plodu, ze kterého islám vychází, je popsána v kapitole „Interrupce očima světových náboženství“.

²⁷³ [Http://www.granosalis.cz](http://www.granosalis.cz).

2002

Dostupné

z:

<http://www.granosalis.cz/modules.php?name=News&file=print&sid=394>.

²⁷⁴ Tamtéž.

7 Shrnutí postojů monoteistických náboženství na vybrané bioetické otázky

Přestože hodnoty a postoje jednotlivých náboženství nejsou ve všem naprosto jednotné,²⁷⁵ není dobré na základě negativních zkušeností odmítat snahu po vzájemném dialogu jednotlivých kultur. Odpovědi na mnohé etické otázky můžeme v náboženstvích nacházet i v dnešní době. Mezináboženský dialog je důležitý pro hledání společného konsensu v důležitých společenských hodnotách. Světová náboženství svoji snahu po světovém míru stvrzují podepsáním Prohlášení k světovému étosu, jehož zakladatelem je švýcarský teolog Hans Küng.²⁷⁶ Toto prohlášení se opírá o tři nejdůležitější pilíře:

- Není přežití bez světového étosu.
- Není světový mír bez míru mezi náboženstvími.
- Není mír mezi náboženstvími bez mezináboženského dialogu.²⁷⁷

V předešlých kapitolách se práce zabývá pohledy jednotlivých monoteistických náboženství (křesťanství, judaismu a islámu) na bioetické otázky eutanázie, interrupce, asistované reprodukce a výzkumu na embryonálních kmenových buňkách. V následujících řádcích jsou nejdůležitější postoje shrnuty.

7.1 Eutanázie

Z vybraných bioetických témat má křesťanství, judaismus a islám nejvíce shodné názory na problematiku eutanázie, stejně jako asistovaných suicidií.

---

²⁷⁵ KÜNG, H. a K. J. KUSCHEL. *Prohlášení ke světovému étosu: deklarace Parlamentu světových náboženství*. 1. vyd. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury, 1997, s. 5.

²⁷⁶ DOSKOČIL, O. Impulzy mezináboženského dialogu pro biotiku. In J. DOLISTA, M. SAPÍK *Studie z biotiky*. České Budějovice: JU ZSF, 2006, s. 13-18.

²⁷⁷ KÜNG, H. *Světový étos Projekt*. Zlín: ARCHA, 1992, s. 5.

7.1.1 Společné rysy vycházející z předešlých charakteristik

- Zdraví je Boží dar, nikoli samozřejmost.
- Bůh je majitelem veškerého stvoření, tedy i člověka.
- Eutanázie je za každých okolností nepřipustná, vnímána jako čin, který člověku nepřísluší.
- Člověk není vlastníkem svého těla, život je pro něj úkol.
- V terminálním stádiu nemoci není nutné za každých okolností prodlužovat proces umírání.
- Život je posvátný.
- Život končí okamžikem přirozené smrti.
- Sebevražda je výslovně zakázána.

7.1.2 Vysledované rozdíly

- V islámu na rozdíl od ostatních náboženství je povoleno zabití člověka v případě cizoložství, nespravedlivého zabití někoho jiného a opuštění islámu a tedy Alláha.
- V islámu existuje možnost pomsty za nespravedlivé zabití (kontrastem je povinnost odpouštět v křesťanství).

7.1.3 Společné prohlášení

Roku 2005 podepsali zástupci tří monoteistických náboženství v České republice (židovští, křesťanští a islámští) společný dokument.²⁷⁸ V něm se společně odvolávají na víru v Boha stvořitele, nezmiňují se však o sdíleném společném světovém étosu.²⁷⁹

---

²⁷⁸ Úplné znění dokumentu - viz příloha č. 1

V roce 2005 tento dokument společně vydali představitelé judaismu, křesťanství a islámu. V něm poukazují na aktuálnost a důležitost etického přístupu k eutanázii. Vědomi si celospolečenské diskuze na téma nakládání s lidským utrpením, bolestí a nemocí, i oni se chtějí k tomuto vyjádřit. Člověka vidí v centru pozornosti, jehož život je darem od Boha, a to i v nemoci a umírání. Náboženství kladou velký důraz na důstojné umírání. Uvědomují si negativní dopad utrpení a nikterak nezlehčují starosti a důsledky, které s sebou přináší. Na základě své teologické pozice však nemohou za žádných okolností souhlasit s legalizací eutanázie, tedy podáváním smrtícího prostředku pacientovi, ať už se ocitá uprostřed jakékoli nemoci. Naléhavě varují před snadnou zneužitelností eutanázie, např. v případě, že by pacient s ukončením života nesouhlasil, či k němu byl jiným donucen. Eutanázie je monoteistickými náboženstvími chápána jako znevážení lidského života a řešení nepřijatelné. Upozorňují, že velkou část důvodů, z jakých by se člověk uchýlil k eutanázii, netvoří jen zdravotní stav, ale spíše sociální důsledky tohoto stavu. Mají na mysli, že nemohoucností pacienta je pošramocena jeho důstojnost a on si svému okolí připadá být překážkou a nesnesitelnou zátěží. Proto církve navrhují věnovat větší pozornost integrální péči o člověka, nejen ze strany lékařů a ošetřujícího personálu, nýbrž i ze strany rodiny a blízkých osob. *„Plně soucítíme s člověkem, který trpí, a vnímáme utrpení jako obtížnou situaci nejen pro umírajícího, ale i pro jeho okolí. Současně však nesouhlasíme se snahou tuto situaci, která s sebou často nese pocity zoufalství, bezmoci a prázdna, odstranit usmrcením nemocného člověka pomocí smrtícího prostředku. To ovšem neznamená, že jsme pro udržování každého života za každou cenu.“* *„Eutanázii nepovažujeme za možnost volby ve výjimečných případech, ale za znevážení lidského života.“*²⁸⁰

---

²⁷⁹ DOSKOČIL, O. Lidská práva, světový étos a bioetika. In: *Sborník příspěvků 1. ročník mezinárodní konference: Lidská práva v proměnách času*. České Budějovice: Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích Zdravotně sociální fakulta, 2012, s. 34-39.

²⁸⁰ Prohlášení církví a náboženských společností v ČR k problematice eutanázie. Dostupné z: <http://tisk.cirkev.cz/dokumenty/prohla-eni-cirkvi-a-nabo-enskych-spolecnosti-v-cr-k-problematice-eutanazie-a-doprovazeni-umirajicich/>.

7.2 Interrupce

Postoje jednotlivých náboženství k interrupci se odrážejí z názorů na počátek lidského života. Rozhodující pro ně je, jaký status má lidské embryo. Na tento status jednotlivá monoteistická náboženství pohlížejí odlišně. Pokud se na nenarozený plod pohlíží jako na lidskou bytost, interrupce je nepřípustná.

7.2.1 Společné rysy vycházející z předešlých charakteristik

- Život je posvátný.
- Bůh rozhoduje o počátku lidského života
- Interrupce nelze provést u embrya, jež má status lidské bytosti.

7.2.2 Vysledované rozdíly

- **Judaismus**
  - Počaté dítě nemá status lidské bytosti.
  - Interrupce není vraždou, proto není výslovně zakázána (přesto se ale nedoporučuje).
  - Plod získává status lidské osoby narozením.
  - Život matky má vyšší hodnotu než život plodu.
  - Dle Talmudu má embryo do 40. dne po početí nižší status, později o něco vyšší.
  - Jednoznačná hranice pro možnost interrupce není dána.
- **Křesťanství**
  - Plnohodnotný lidský život začíná okamžikem početí, tedy splynutím spermie a vajíčka.
  - Interrupce je v katolicismu za každých okolností nemyslitelná, podobá se vraždě.

- Život matky má stejnou hodnotu jako život plodu.
- Některé protestantské církve mají pohled benevolentnější.
- Islám
  - Vývoj plodu je rozdělen do tří čtyřicetidenních etap - „kapka semene“, „hmota přilnavá“ a „kousek masa“.
  - 120. den po početí nastává okamžik oduševnění neboli druhého stvoření, po kterém embryo získává status lidské bytosti.
  - Po oduševnění je interrupce nepřipustná, podobná vraždě.
  - Před 120. dnem těhotenství je interrupce v podstatě možná, je však třeba k ní uvést důvod a požaduje se podpis manžela.
  - Někteří islámští učenci považují za okamžik oduševnění již 40. či 80. den po početí.

Z uvedených poznatků vyplývá, že postoj k interrupcím se utváří v první řadě z názoru, jaký okamžik je okamžikem vzniku lidského života. Domnívám se, že nejen mezi věřícími lidmi se shodneme v názoru, že úmyslné zabití živého člověka je vážným a odsouzeníhodným trestným činem.

V případě, že pro někoho bude život začínat až narozením, bude pro něj také zabití narozeného člověka zavrhaným činem. Interrupce pro něj problém zřejmě představovat nebude. Díváme-li se však na lidský život jako na započatý v okamžiku samotného oplodnění, je pro nás závazné ochraňovat ho již od tohoto počátku. Začíná-li pro mne život početím, je pro mne vraždou veškerá interrupce či ukončení lidského života, abortivní antikoncepci nevyjímaje.

7.3 Asistovaná reprodukce

Názor na asistovanou reprodukci není jednotný. Ze tří monoteistických náboženství na ni nejkontroverzněji pohlíží křesťané (především katolíci). Opět tu sehrává stěžejní roli názor na to, jaký status má lidské embryo.

7.3.1 Společné rysy vycházející z předešlých charakteristik

- Děti jsou darem od Boha, který rozhoduje, zda rodiče budou mít potomky či nikoli.
- V judaismu, islámu a některých protestantských církvích je na asistovanou reprodukci pohlíženo pozitivně, ovšem pouze za podmínky využití pohlavních buněk budoucích rodičů dítěte.

7.3.2 Vysledované rozdíly

- **Judaismus**
  - Na preimplantační genetickou diagnostiku je pohlíženo spíš pozitivně.
- **Křesťanství**
  - Všechny techniky asistované reprodukce jsou odmítány, a tím i techniky preimplantační genetické diagnostiky.
- **Islám**
  - Techniky asistované reprodukce musí být prováděny pouze manželům.
  - Nelze adoptovat děti.
  - Preimplantační genetická diagnostika je povolena pouze před okamžikem oduševnění plodu.

Vedeme-li polemiku týkající se asistované reprodukce, ale i ostatních bioetických témat, je třeba si přiznat, že se nacházíme takzvaně na „tenkém ledě“, kdy prezentovat

svůj názor stoprocentně a s hrdostí by bylo, domnívám se, velmi odvážné. Jako člověk věřící, hlásící se ke katolickému křesťanství, plně chápu důvody, proč asistovaná reprodukce je tu z etického pohledu věřícími odmítána. Ani já s ní po zvážení všech pro a proti spíše nemohu nesouhlasit. Přesto bych však manželský pár, dlouhou dobu zoufale toužící po dítěti, který se k možnosti asistované reprodukce uchýlí, nikdy za tento čin neodsuzovala.

7.4 Výzkum na embryonálních kmenových buňkách

Všechna tři monoteistická náboženství mají úctu k výzkumu v medicíně a podporují ho, pokud ovšem zůstává nedotčena lidská důstojnost. Opět je důležité položit si otázku, kdy začíná lidský život.

7.4.1 Společné rysy vycházející z předešlých charakteristik

- Náboženství podporují výzkum v medicíně, zároveň však chrání život lidské bytosti.
- Náboženství souhlasí s výzkumem k diagnostickým účelům, nedovolují však zabíjení embryí, jež mají status lidské bytosti.

7.4.2 Vysledované rozdíly

- Judaismus
  - Embryo ještě nemá status lidské osobnosti, má však potenciál se jí stát. Na výzkum embryonálních buněk existují nejednotné názory.

- Křesťanství
  - Výzkum na lidských embryonálních kmenových buňkách je výslovně zakázán.
- Islám
  - Vychází ze statutu lidských embryí, která se ve výzkumu musí nacházet v období před oduševněním.
  - Využití nadbytečných embryí z IVF je povoleno, není však povoleno vyrábět embrya výhradně za účelem výzkumu.

Jak již bylo výše zmíněno, pokud se jedná o genetický výzkum na dospělých tělních buňkách, nemá žádné z monoteistických náboženství nejmenší výhrady. Naopak si lékařské vědy a schopnosti léčit onemocnění velmi cení. Pokud se však jedná o výzkum na embryonálních kmenových buňkách, je situace odlišná. Křesťanstvím je tato lékařská metoda odmítána. V islámu je přijímána skepticky a s výhradami. V zásadě je to kvůli nevypočitatelným důsledkům, které by metoda mohla mít na potomstvo. Judaismus má vůči genové terapii pozitivnější přístup.²⁸¹

Na první pohled je patrné, že výzkum lidských embryonálních kmenových buněk je v současné době vysoce ambiciózním odvětvím v oboru genetiky. Nové technologie však s sebou přinášejí stále nové a nové etické a náboženské otázky. Nad těmito otázkami se zamýšlí v souvislosti s náboženstvími např. Jack Hanford ve své knize *Bioethics from a Faith Perspective*. Pokládá si otázku, zda přeci není pravdou, že hodnota a důstojnost lidského života je více závislá na bytí vytvořeném Stvořitelem k obrazu božímu nežli na genetice a jejím výzkumu. Předpokládá, že lidská přirozenost v sobě zahrnuje mimo jiné také teologickou a morální dimenzi a obává se, že genetický výzkum představuje jistý risk pomalé ztráty těchto dimenzí. Uvádí také, že v genetice jde výzkum kupředu každým rokem. V Americe přidělil Kongres tři biliony dolarů k účelu výzkumu lidského genomu (The Human Genome Project). Etická situace s touto

---

²⁸¹ SCHICKTANZ, S., Ch. TANNERT a P. M. WIEDEMANN. *Kulturelle Aspekte der Biomedizin: Bioethik, Religionen und Alltagsperspektiven*. New York: Campus, 2003, s. 127.

problematikou spojená je však natolik důležitá, že do ní byla vložena tři procenta těchto financí, což představuje nejvyšší sumu peněz, které kdy byly vynaloženy pro etický výzkum v biomedicině.²⁸²

Náboženské skupiny se také zapojují do etických debat ohledně výzkumu *The Human Genome Project*. Hlavním zdrojem je např. J. Robert Nelson.²⁸³ Společně s dalšími odborníky (např. Hessel Bouma, Thomas Caskey) a vysokými osobnostmi medicíny, filozofie a náboženství uskutečnili mezi léty 1990 až 1992 dvě konference. Po tři léta studovali genetiku, náboženství a etiku. Z první konference vzešly čtyři spisy a jedna kniha. Postřehy z debat byly dále šířeny mezi protestantské církve, katolické křesťany, židovské lékaře, islámské učence a lékaře, hinduistickou vědu a jiné zastupitele náboženství a vědy. Informace z konference poskytují model vhodných informací o *The Human Genome Project* a poukazují na etické otázky. Z konference v roce 1990 byly ustanoveny pokyny, jako např. oznámit všechny klinicky relevantní informace pacientovi a rodině. Dále se tu uvádí, že důvěrnost je velmi důležitá, ale není absolutním směrem. Služby, které nabízí genetický výzkum, by měly být dobrovolné.²⁸⁴

---

²⁸² HANFORD, J. T. *Bioethics from a faith perspective: ethics in health care for the twenty-first century*. New York: Haworth Pastoral Press, 2002, s. 67-68.

²⁸³ Bývalý ředitel The Institute of Religion v Houstonu, Texasu. (Hanford, 2002)

²⁸⁴ HANFORD, J. T. *Bioethics from a faith perspective: ethics in health care for the twenty-first century*. New York: Haworth Pastoral Press, 2002, s. 70.

Závěr

Náboženství je součástí života mnoha lidí na zemi. Vstupuje do každého všedního dne věřících a utváří jejich názory, postoje a hodnoty. Nikdo však nežije na jakémsi pustém ostrově. Lidé různých vyznání žijí na jedné planetě vedle sebe a domnívám se, měli by žít spolu. Je jisté, že monoteistická náboženství - judaismus, křesťanství i islám, vždy byla, jsou a do budoucna budou v mnohém odlišná. Bylo by naivní se domnívat, že je reálné ve všem dospět k naprosté jednotě. Historie, tradice, rituály i styl života se odlišují. To však neznamená, že nemohou žít ve vzájemné toleranci, pochopení a respektu.

Jednotlivá náboženství zauímají své různé postoje k problematice bioetiky. V některých otázkách panuje shoda, na jiné je pohled kultur odlišný.²⁸⁵ Díky otevřenému mezináboženskému dialogu si hlavní představitelé i věřící církví mohou na konferencích vyměňovat názory, vzájemně se učit a s otevřeností novému a neznámému si společně naslouchat.

Předložená diplomová práce, analyzující pohledy jednotlivých kultur na otázky eutanázie, interrupce, asistované reprodukce a výzkumu na embryonálních kmenových buňkách, si kladla za cíl porovnat odlišnosti a především shody v názorech a pohledech. Po studiu použitých zdrojů lze konstatovat, že největší shoda panuje v otázce konce lidského života a z něj vyplývajícího přístupu k problematice eutanázie. Všechna tři monoteistická náboženství se shodují v tvrzení, že lidský život je u konce okamžikem přirozené smrti. O tom svědčí i prohlášení, které v České republice podepsali zástupci judaismu, křesťanství a islámu v roce 2005. Toto společné prohlášení o eutanázii je unikum. Podobné, které by se týkalo jiných bioetických témat, v němž by judaismus, křesťanství a islám hájili shodné pozice, jsem při studiu zdrojů nenašla. I v prohlášení ke světovému étosu náboženství konstatují: „*Univerzální konsensus týkající se mnoha jednotlivých sporných etických otázek (od bioetiky a sexuální etiky přes etiku médií a*

---

²⁸⁵ KÜNG, H. a K. J. KUSCHEL. *Prohlášení ke světovému étosu: deklarace Parlamentu světových náboženství*. Brno: Centrum pro studium demokracie, s. 5.

vědy po hospodářskou etiku a etiku státu) je složitý.²⁸⁶ Existuje tedy shoda spíše v určitých společných východiscích a principech, nicméně praktické konsekvence jsou potom rozdílné. To dokazuje např. pohled na interrupci mezi židy a křesťany. Obě náboženství staví na stejných principech (posvátnost života), v případě Starého zákona se dokonce odvolávají na stejný posvátný text, avšak přesto jsou jejich praktické postoje, stavící na výrocích náboženských autorit, rozdílné.

Rozdílnosti nacházíme v pohledech na otázku vzniku života. Každé z náboženství klade svoji hranici jinak. Z názoru na počátek lidského života však vyplývají přístupy a zásadní postoje k interrupci, asistované reprodukci i výzkumu na embryonálních kmenových buňkách. Zatímco křesťané, zejména katolíci, kteří zastávají názor, že lidský život začíná vznikem zygoty, se např. k otázce interrupce staví velmi přísně, v ostatních náboženstvích nejsou pozice takto vyhraněné. Judaismus zastává názor, že nenarozený plod má nižší status než plnohodnotný lidský život. Interrupci tedy nepovažuje za vraždu, přesto ji však v neodůvodněných případech nedoporučuje. v islámském světě je život sice také započat v době početí, stěžejní tu však je okamžik „oduševnění“ plodu, který nastává 120. nebo čtyřicátý den po početí. Od té doby se život stává svatým a nedotknutelným.

Názory na otázky bioetiky se v jednotlivých náboženstvích zcela jistě odráží z pohledu na to, kdy začíná a kdy končí lidský život. O žádném vyznání nemůžeme říci, že jeho pohled je špatný. Všechna chrání život jako dar od jediného Boha, milujícího Stvořitele. Jen se zde objevuje názorová odlišnost v počátku lidského života. Pakliže křesťané pohlíží na zygotu jako lidskou osobnost, zcela oprávněně je pro ně např. manipulace s živými embryi nepřipustný čin. Jestliže se však embryo stává v islámu lidskou bytostí až v okamžiku oduševnění, budou na nakládání „neoduševněnými“ embryi pohlížet benevolentněji. Vše se odráží z úhlu pohledu toho či onoho vyznání.

---

²⁸⁶ KÜNG, H. a K. J. KUSCHEL. *Prohlášení ke světovému étosu: deklarace Parlamentu světových náboženství*. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury, 1997, s. 27.

Závěrem je třeba říci, že nikoli stavění vysokých zdí mezi názorovými odlišnosti náboženství, nýbrž budování pevných mostů utváří smíření a pokoj mezi lidmi celého světa.

Seznam informačních zdrojů

Apostolic letter Salvifici doloris of the supreme pontiff John Paul II to the bishops, to the priests, to the religious families and to the faithful of the catholic church on the christian meaning of human suffering [online]. 1984 [cit. 2013-02-22]. Dostupné z: http://www.vatican.va/holy_father/john_paul_ii/apost_letters/documents/hf_jp-ii_apl_11021984_salvifici-doloris_en.html

BUKHARI, S. Virtues and Merits of the Prophet (pbuh) and his Companions. *Http://d1.islamhouse.com* [online]. 2009 [cit. 2013-03-11]. Dostupné z: http://d1.islamhouse.com/data/en/ih_books/single/en_Sahih_Al-Bukhari.pdf

ČERNÝ, D. *Lidské embryo v perspektivě bioetiky*. Vyd. 1. Praha: Wolters Kluwer Česká republika, 2011, xviii, 192 s. ISBN 978-807-3576-486.

ČERNÝ, P. Praxe dialogu křesťanů s příslušníky jiných náboženství. In: *Křesťané a jiná náboženství: sborník evangelikálních teologů*. Vyd. 1. Praha: Návrat domů, 2004, s. 137-151. Evangelikální fórum, 4/2004. ISBN 80-7255-040-3.

DIVIŠOVÁ, M. *Dialog křesťanů a Židů*. Vyd. 1. v Praze: Společnost křesťanů a Židů v Nakl. Vyšehrad, 1999, 445 p. ISBN 80-702-1293-4.

Donum vitae: sborník studií o etických aspektech začátku individuálního lidského života a instrukce Kongregace pro nauku víry o respektování počínajícího lidského života a důstojnosti plození: odpovědi na některé aktuální otázky. Vyd. 1. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2006, 73 s. ISBN 80-244-1554-2.

DORFF, E. N. *Matters of life and death: a Jewish approach to modern medical ethics*. 1st pbk. ed. Philadelphia: Jewish Publication Society, 2003. ISBN 08-276-0768-7.

DOSKOČIL, O. Impulzy mezináboženského dialogu pro biotiku. In J. DOLISTA, M. SAPÍK (edd.) *Studie z biotiky*. České Budějovice: JU ZSF, 2006, s. 13-18.

DOSKOČIL, O. Lidská práva, světový étos a bioetika. In: *Sborník příspěvků 1. ročník mezinárodní konference: Lidská práva v proměnách času*. České Budějovice: Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích Zdravotně sociální fakulta, 2012, s. 34-39. ISBN 978-80-7394-358-5.

DUKA, D. Žádný světec není svatý. [Http://www.dominikduka.cz](http://www.dominikduka.cz) [online]. 2011 [cit. 2013-03-17]. Dostupné z: <http://www.dominikduka.cz/rozhovory/zadny-svetec-neni-svaty/>

EISENBERG, D. Abortion and Halacha. [Http://www.jewishvirtuallibrary.org](http://www.jewishvirtuallibrary.org) [online]. 1996 [cit. 2013-03-14]. Dostupné z: <http://www.jewishvirtuallibrary.org/jsource/Judaism/abortion.html>

FIGL, J. *Handbuch Religionswissenschaft: Religionen und ihre zentralen Themen*. Göttingen: Vandenhoeck, 2003, 880 p. ISBN 35-255-0165-X.

FRANKL, V. E. a P. LAPIDE. *Bůh a člověk hledající smysl*. Vyd. 1. Překlad Zuzana Burdová. Brno: Cesta, 2011, 109 s. ISBN 978-807-2951-376.

FRANKL, V. a P. LAPIDE. *Hľ'adanie Boha a otázka zmyslu*. Vyd. 1. Bratislava: Lúč, 2009. ISBN 978-80-7114-766-4.

HALÍK, T. *Prolínání světů: ze života světových náboženství*. Vyd. 1. Praha: NLN, Nakladatelství Lidové noviny, 2006, 279 s. ISBN 80-710-6834-9.

HANFORD, J. T. *Bioethics from a faith perspective: ethics in health care for the twenty-first century*. New York: Haworth Pastoral Press, c2002, xii, 147 p. ISBN 07-890-1510-2.

HASNA, M. S. Eutanázia. [Http://www.islamweb.sk](http://www.islamweb.sk) [online]. 2013 [cit. 2013-03-10]. Dostupné z: <http://www.islamweb.sk/stranky/premusli/Odpovede/eutanazia.htm>

HAŠKOVCOVÁ, H. *Lékařská etika*. 3. rozšířené vyd. Praha: Galén, 2002, 272 s. ISBN 80-726-2132-7.

HOLDEREGGER, A. a kol. *Theologie und biomedizinische Ethik: Grundlagen und Konkretionen*. Freiburg, Schweiz: Universitätsverlag [u.a.], 2002. ISBN 37-278-1378-4.

Human embryo research under Islamic law. *Http://www.stemcells.nrw.de* [online]. 2012 [cit. 2013-03-16]. Dostupné z: <http://www.stemcells.nrw.de/index.php?id=103&L=1>

Instruction Dignitas Personae on certain bioethical questions [online]. 2008 [cit. 2013-03-16]. Dostupné z: http://www.vatican.va/roman_curia/congregations/cfaith/documents/rc_con_cfaith_doc_20081208_dignitas-personae_en.html

Issue 12: Bioethics and Inter-Religious Dialogue Call for Submissions. In: *Journal of Inter-Religious Dialogue* [online]. 2012 [cit. 2013-03-13]. Dostupné z: <http://irdialogue.org/wp-content/uploads/2012/09/JIRD-Issue-10-Call-12.pdf>

IVANOV, L a C. L BLUE. *Public health nursing: leadership, policy*, [online]. United States: Delmar Cengage Delmar, c2008, xxii, 791 p. [cit. 2013-05-04]. ISBN 14-018-3965-7.

IVF and Christianity. *Http://www.ivf-worldwide.com* [online]. 2012 [cit. 2013-05-01]. Dostupné z: <http://www.ivf-worldwide.com/education/introduction/ivf--global-perspective-religious/ivf-christianity.html>

IVF and Islam: Islam and Assisted Reproductive Medicine. *Http://www.ivf-worldwide.com* [online]. 2012 [cit. 2013-05-01]. Dostupné z: <http://www.ivf-worldwide.com/education/introduction/ivf--global-perspective-religious/ivf-islam.html>

IVF and Judaism. *Http://www.ivf-worldwide.com* [online]. 2012 [cit. 2013-05-01]. Dostupné z: <http://www.ivf-worldwide.com/education/introduction/ivf--global-perspective-religious/ivf-judaism.html>

JANKOVSKÝ, J. *Etika pro pomáhající profese*. Vyd. 1. Praha: Triton, 2003, 223 s. ISBN 80-725-4329-6.

JAN PAVEL II. *EVANGELIUM VITAE to the Bishops Priests and Deacons Men and Women religious lay Faithful and all People of Good Will on the Value and Inviolability of Human Life* [online]. 1995 [cit. 2013-03-04]. Dostupné z: http://www.vatican.va/holy_father/john_paul_ii/encyclicals/documents/hf_jp-ii_enc_25031995_evangelium-vitae_en.html

Jeruzalémská Bible: Písmo svaté vydané Jeruzalémskou biblickou školou. 1. české vyd. Překlad František X Halas, Dagmar Halasová. Praha: Krystal OP, 2009, 2229 s., 3 l. obr. příl. (mapy). ISBN 978-808-7183-113.

Judaismus, křesťanství, islám. Vyd. 2., podstatně přeprac. a rozš., (v nakl. Olomouc vyd. 1.). Editor Helena Pavlincová, Břetislav Horyna. Olomouc: Nakladatelství Olomouc, 2003, 661 s. ISBN 80-718-2165-9.

Katechismus katolické církve. Vyd. 1. Praha: Zvon, 1995, 793 s. ISBN 80-711-3132-6.

Kongregace pro nauku víry: Odpovědi na otázky o umělém podávání potravy a tekutin. *Www.radiovaticana.cz* [online]. 2007 [cit. 2013-03-05]. Dostupné z: http://www.radiovaticana.cz/clanek_print.php?id=8491

Korán. Vyd. celkem 7., v tomto překladu 3., v nakl. Academia 1. Překlad Ivan Hrbek. Praha: Academia, 2000, 797 s., [4] s. obr. příl. ISBN 80-200-0246-4.

KRUMPOLC, E. Pohled na hodnotu lidského života a dítěte v mimokřesťanských náboženstvích. *Bioetika*. 2008, roč. 8, 1-2.

KUČERA, T. Judaismus a výzkum kmenových buněk. *Věstník Maskil* [online]. 2008, roč. 7, č. 5768, 6 - 11 [cit. 2013-04-20]. Dostupné z: <http://www.maskil.cz/5768/5.pdf>

KÜNG, H. *Po stopách světových náboženství*. Vyd. 1. Překlad Eva Lajkepová, Pavel Kolmačka. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury, 2006, 306 s. ISBN 80-732-5059-4.

KÜNG, H. *Světový étos Projekt*. Vyd. 1. Překlad Karel Floss, Břetislav Horyna. Zlín: Archa, 1992, 151 s. ISBN 80-900-2494-7.

KÜNG, H. a K. J. KUSCHEL. *Prohlášení ke světovému étosu: deklarace Parlamentu světových náboženství*. Vyd. 1. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury, 1997, 89 s. ISBN 80-859-5931-3.

LAJKEP, T. Islám a lékařská etika. *Zdravotnické noviny*. 2001, roč. 50, č. 44. ISSN 0044-1996.

LICHTENSTEIN, H. A. HALAKHA Abortion: a Halakhic Perspective. [Http://www.vbm-torah.org](http://www.vbm-torah.org) [online]. 1991 [cit. 2013-03-14]. Dostupné z: <http://www.vbm-torah.org/halakha/abortion.htm>

LYČKA, M. Smrt a umírání v judaismu. In: ONDRAČKA, Lubomír. *Smrt a umírání v náboženských tradicích současnosti*. Vyd. 1. v Praze: Cesta domů, 2010, 116 s. ISBN 978-809-0451-636.

MUNZAROVÁ, M. *Eutanazie, nebo paliativní péče?*. Vyd. 1. Praha: Grada, 2005, 108 s. ISBN 80-247-1025-0.

MUNZAROVÁ, M. *Proč ne eutanazii, aneb, Být, či nebýt?*. Vyd. 2. v Kostelním Vydří: pro občanské sdružení Ecce homo vydalo Karmelitánské nakladatelství, 2008, 87 s. ISBN 978-807-1953-043.

MUNZAROVÁ, M. *Zdravotnická etika od a do Z*. Vyd. 1. Praha: Grada, 2005, 153 s. ISBN 80-247-1024-2.

National Conference of Catholic Bishops. [Http://old.usccb.org](http://old.usccb.org) [online]. 1989 [cit. 2013-04-19]. Dostupné z: <http://old.usccb.org/prolife/tdocs/resabort89.shtml>

PAVLÍČEK, M. Hippokratova přísaha. [Www.euromedicine.eu](http://www.euromedicine.eu) [online]. 2006 [cit. 2013-02-27]. Dostupné z: <http://www.euromedicine.eu/cze/clanky/detail/64/>

PESCHKE, K. H. *Křesťanská etika*. Vyd. 1. Překlad Marek Skovajsa. Praha: Vyšehrad, 1999, 695 s. Theologica, sv. 3. ISBN 80-702-1331-0.

Prohlášení biskupů k výzkumu na lidských embryonálních kmenových buňkách [online]. 2005 [cit. 2013-03-18]. Dostupné z: <http://old.tisk.cirkev.cz/z-domova/prohla-eni-biskupu-k-vyzkumu-na-lidskych-embryonalnich-kmenovych-bunkach.html>

Prohlášení církví a náboženských společností v ČR k problematice eutanázie. <Http://tisk.cirkev.cz> [online]. 2005 [cit. 2013-03-11]. Dostupné z: <http://tisk.cirkev.cz/dokumenty/prohla-eni-cirkvi-a-nabo-enskych-spolecnosti-v-cr-k-problematice-eutanazie-a-doprovazeni-umirajicich/>

Religions: Euthanasia, assisted dying, suicide and medical ethics. <Http://www.bbc.co.uk> [online]. 2012 [cit. 2013-03-10]. Dostupné z: <http://www.bbc.co.uk/religion/religions/islam/islamethics/euthanasia.shtml>

Religious Groups' Official Positions on Abortion. <Http://www.pewforum.org> [online]. 2013 [cit. 2013-04-19]. Dostupné z: <http://www.pewforum.org/Abortion/Religious-Groups-Official-Positions-on-Abortion.aspx>

SHOMALI, M. A. Islamic bioethics: a general scheme. In: *Journal of Medical Ethics and History of Medicine* [online]. 2008 [cit. 2013-03-13]. Dostupné z: http://journals.tums.ac.ir/upload_files/pdf/_/12082.pdf

SCHICKTANZ, S., CH. TANNERT a P. M WIEDEMANN. *Kulturelle Aspekte der Biomedizin: Bioethik, Religionen und Alltagsperspektiven*. New York: Campus, c2003, 304 p. ISBN 35-933-7388-2.

Světová náboženství [Spurensuche - Die Weltreligionen auf dem Weg] [TV seriál] Režie Hans KÜNG, Švýcarsko, 1999

SYKOVÁ, E. Embryonální kmenové buňky - konflikt mezi etikou a vědou? *Universum: Revue České křesťanské akademie*. 2004, XIV, č. 4, 16 - 17.

ŠTAMPACH, I. O. Hans Küng osmdesátiletý. *Dingir* [online]. 2008, roč. 11, č. 3 [cit. 2013-04-13]. Dostupné z: http://www.dingir.cz/hans_kung_osmdesatiletý.shtml

ŠTAMPACH, I. O. *Náboženství v dialogu: kritické studie na pomezí religionistiky a teologie*. Vyd. 1. Praha: Portál, 1998, 205 s. ISBN 80-717-8168-1.

TRUESDALE, A. Preface to Bioethics: Some Foundations for a Christian Approach to Bioethics. *Http://www.asa3.org* [online]. 1996 [cit. 2013-03-31]. Dostupné z: <http://www.asa3.org/ASA/PSCF/1996/PSCF12-96Truesdale.html>

Umelé oplodnenie: zborník prednášok Pápežskej rady pre rodinu. Vyd. 1. Překlad Igor Calpaš. Bratislava: Serafín, 1999, 94 s. Kultúra života, 2. diel. ISBN 80-889-4412-0.

VÁCHA, M. O., R KÖNIGOVÁ a M. MAUER. *Základy moderní lékařské etiky*. Vyd. 1. Praha: Portál, 2012, 302 s., 8 s. obr. příl. ISBN 978-80-7367-780-0

VEATCH, R. M. *Cross-cultural perspectives in medical ethics*. 2nd ed. Boston: Jones and Bartlett, c2000, xx, 380 p. ISBN 07-637-1332-5.

VLK, M. Papežova třetí encyklika. *Http://www.kardinal.cz* [online]. 2009 [cit. 2013-04-13]. Dostupné z: <http://www.kardinal.cz/index.php?cmd=article&articleID=371>

VONDRÁČEK, L. Hippokratova přísaha: Hippokratova přísaha v současném zdravotnictví. *Www.clkuo.cz* [online]. 2001 [cit. 2013-02-27]. Dostupné z: http://www.clkuo.cz/dokumenty/prolekare/hippokratova_prisaha.htm

What Does Islam Say About In Vitro Fertilization?. *Http://islam.about.com* [online]. 2013 [cit. 2013-05-03]. Dostupné z: <http://islam.about.com/od/health/p/ivf.htm>

What do World Religions Believe About Abortion?. *Http://www.beliefnet.com* [online]. 2013 [cit. 2013-04-17]. Dostupné z: <http://www.beliefnet.com/News/2000/07/Views-of-Abortion.aspx#>

www.granosalis.cz [online]. 2002 [cit. 2013-05-03]. Dostupné z:
<http://www.granosalis.cz/modules.php?name=News&file=print&sid=394>

YOUCAT: česky: katechismus katolické církve pro mladé. Kostelní Vydří:
Karmelitánské nakladatelství, 2011, 301 s. ISBN 978-80-7195-495-8.

Přílohy

1. Prohlášení církví a náboženských společností v České republice k problematice eutanázie

Příloha č. 1.

Prohlášení církví a náboženských společností v České republice k problematice eutanázie

Otázka eutanázie a doprovázení umírajících se stává stále více předmětem celospolečenské diskuse. Jsme hluboce přesvědčeni o závažnosti tématu, které se týká kohokoliv z nás, protože každý člověk je ohrožen nemocí, bolestí, opuštěností a smrtí. Proto se k této diskusi chceme připojit i my.

V centru naší pozornosti je člověk a jeho život, který chápeme jako dar od Boha. Tento dar nezpochybňujeme ani ve chvíli nemoci a umírání. Umírání přijímáme jako součást života, proto je všestranná pomoc umírajícímu pomocí životu. Hájíme právo na důstojné umírání. Lidská důstojnost je pro nás zakotvena ve víře v Boha a v božský akt stvoření.

Plně soucítíme s člověkem, který trpí, a vnímáme utrpení jako obtížnou situaci nejen pro umírajícího, ale i pro jeho okolí. Současně však nesouhlasíme se snahou tuto situaci, která s sebou často nese pocity zoufalství, bezmoci a prázdna, odstranit usmrcením nemocného člověka pomocí smrtícího prostředku. To ovšem neznamená, že jsme pro udržování každého života za každou cenu. Uvědomujeme si konečnost lidského života i meze možností léčby.

Chceme upozornit na nebezpečí, která by byla s uzákoněním eutanázie spojena, a sice její provedení proti vůli pacienta či na základě přání vynucené situací. Dále je nepřijatelné, aby byl u někoho vytvářen pocit, že je již jen břemenem, a on se musel sám před sebou či před druhými omlouvat, že ještě vůbec žije. Taková zákonná úprava by také podkopávala důvěru vůči zdravotnímu personálu v nemocnicích, léčebnách pro dlouhodobě nemocné, v domovech důchodců a dalších zařízeních. Eutanázii nepovažujeme za možnost volby ve výjimečných případech, ale za znevážení lidského života.

Vyzýváme k integrální péči o umírající a o ty, kteří je doprovázejí. Četné studie ze zemí, ve kterých byla eutanázie uzákoněna, zkušenosti zdravotního personálu i dalších asistujících osob ukazují, že lidé žádají takovéto řešení především z obavy ze ztráty důstojnosti a ze závislosti na druhých. Důvody, proč lidé často žádají eutanázii, nejsou pouze lékařské, nýbrž i sociální. V těchto zemích také narůstá počet usmrcení pacientů bez jejich souhlasu. Paliativní medicína je schopna odstranit bolest nebo ji alespoň zmírnit na snesitelnou míru. Proto je třeba pro důstojné umírání zprostředkovat umírajícímu vědomí, že zůstává naším bližním, že není ponechán sám sobě a není opuštěn. Je důležité vytvořit mu rodinné prostředí, kde se cítí být doma, zasazen do osobních vztahů.

Navrhujeme proto věnovat větší pozornost integrální péči o umírající v nemocnicích, léčebnách pro dlouhodobě nemocné, domovech důchodců a dalších zařízeních. Tuto péči poskytuje nejen zdravotní a ošetrující personál, ale také rodina a další blízké osoby. Cennou zkušeností takového integrálního přístupu je hospicová péče, která se v České republice rozvíjí a potřebuje větší podporu, včetně domácí hospicové péče. Navrhujeme vzdělávání a doprovázení dobrovolníků, kteří jsou ochotni těžce nemocné a umírající doprovázet. Rovněž je třeba poskytnout finanční a legislativní podporu rodinám o umírající pečujícím.

arcibiskup Jan Graubner, Česká biskupská konference
Pavel Černý, Ekumenická rada církví v ČR
Karol Sidon, vrchní pražský a zemský rabín
Vladimír Sáška, Ústředí muslimských obcí v ČR